

ΕΚ ΡΩΜΗΣ

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Τρία κατ' ἐξοχὴν ἀντικείμενα ἐφείλκυσαν ἐπανειλημμένως τὴν προσοχὴν μου ἐν τῷ ἀπεράντῳ τῆς Ρώμης οἰκοδομήματι, τῷ καλουμένῳ Βατικανῷ: ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, τὸ Σιξτεῖον Παρεκκλήσιον καὶ ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκαστον τούτων ἐκπροσωπεῖ ἰδίαν παράστασιν καὶ ἰδίαν ἰδέαν. Ἐν τῇ πρώτῃ ὁ ἀρχιτέκτων Βραμάντης ὑπετύπωσε τὴν σύνθεσιν τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας, τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπείρου, τὸν μυστικὸν δεσμόν, ὅστις ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ οὗτινος τυγχάνει ἀφετηρία ἢ λαμπρὰ αὕτη Βασιλικὴ τοῦ καθολικοῦ κόσμου. Ἐν τῷ Σιξτεῖῳ Παρεκκλησίῳ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ἰσχυρῶς ἀλλ' ἀκανονίστως, ἔριψε τὰς βαθυτάτας τῶν σκέψεων καὶ τῶν σελίδων, αἵτινες ἀνεγράφησάν ποτε ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἱστορίας. Τραγικὴ ἰδέα διήκει διὰ πάσης τῆς συνθέσεως. Εἶνε, τὸ εἶπον ἤδη ἀλλαχοῦ, τὸ ὕστατον ἔπος τῆς Ἀναγεννήσεως ἐκπνεύσεως, ὁ ζοφερώτερος αὐτῆς ὕμνος, τελευτῶντος τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ὑπὸ τὸ βᾶρος τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἀμφιβολίας¹. Ἡ φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ραφαήλου, προῦκάλεσεν ἐν τῷ πνεύματι μου αἰετοτε διάφορα αἰσθήματα καὶ σκέψεις. Οὐδεμία ὑπάρχει συγγένεια μεταξὺ αὐτῆς, τῆς Βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ τοῦ Σιξτεῖου Παρεκκλησίου. Διστάζεις ἐπὶ μακρὸν εἰς τίνα τεχνίτην θέλεις ἀποδώσῃ τὸ γέρας τῆς δάφνης, ἀλλ' ἢ προτίμησις ἢ προσωπικὴ μὲ ὠθεῖ πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ραφαήλου.

Εὐρισκόμενός τις πρὸ αὐτοῦ εὐρίσκεται οὐχὶ πρὸ ἀσάρκου ἰδέας, ἀλλὰ πρὸ ἐνσάρκου πραγματικότητος.

Εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἡ παράστασις τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ἣτις οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὔρε πραγματάωσιν καὶ ὑπόστασιν, ὅσον ἐν Ἑλλάδι, ἣτις πάλιν εὐρίσκει τὴν πληρεστάτην αὐτῆς ἐκπροσώπησιν καὶ ἐνσάρκωσιν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν.

Τῆς ἰδέας ταύτης ἀνέλαθε νὰ ὑποτυπώσῃ τὴν εἰκόνα ὁ γνησιώ-

¹ Ἀσωπίου. — Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ 1889. — Τὸ Σιξτεῖον Παρεκκλήσιον. τομος ιζ'. Δεκέμβριος

ράμιλλος ὄπτασία τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, παρατηρεῖ ὁ θεατὴς πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός, καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς θεᾶς τῆς σοφίας. Ἐκ τῆς πνευματικῆς συμμιξείως τῶν δύο τούτων θεοτήτων θέλει ἐξέλθῃ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, ἡ ἱστορικὴ πραγμάτωσις τοῦ φωτός καὶ τῆς σοφίας.

Καθηγεμόνες τοῦ κόσμου τούτου ἐμφανίζονται οἱ δύο ἐπιφανέστατοι Διόσκουροι τῆς ἑλληνικῆς σοφίας—ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ πρῶτος τούτων εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλοσοφικὸς ἦρωσ τῆς Ἀναγεννήσεως· ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ διήκει διὰ πάσης ἐκείνης τῆς θαυμασίας ἐξεγέρσεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. Πνεῦμα μυστικόν, ἀγέρωχον, στρέφεται πρὸς τὸν οὐρανόν, παρ' οὗ ζητεῖ νὰ ἐμπνευσθῇ καὶ ν' ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ ἀπόρητα τῆς γνώσεως, τὰ αἷτια τῶν πραγμάτων. Ὁ κληθεὶς θεῖος Πλάτων ἦτο ἄξιος ὑπὲρ πάντα ἄλλον νὰ τύχῃ τῆς ὑπερτάτης ἀποθεώσεως ἐν τῇ φιλοσοφικῇ Σχολῇ τῶν Ἀθηνῶν. Ὀλίγῳ τι ἀπώτερον τοῦ φιλοσόφου τῆς Ἀκαδημείας ἱσταται ὁ σκεπτικώτατος καὶ ἐγκυκλοπαιδικώτατος τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος—ὁ Ἀριστοτέλης, ἐκεῖνος, ὅστις κατ' ἐξοχὴν ἡγεμόνευσε τῆς σκέψεως τοῦ μέσου αἰῶνος—τὸ αὐτὸς ἔφα τῶν κόσμου ἐκείνου. Ἡ Ἀναγέννησις ἐν τῇ φιλοσοφικῇ αὐτῆς συλλήψει ἦτο ἡ κατὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀντίδρασις. Ἐμπεπλησμένη πλατωνικῶν ἰδεῶν καθ' ὅλην τὴν δρᾶσιν αὐτῆς, δὲν ἠδύνατο, ἢ μάλλον ἀπηξίου νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐμπειρικὴν σκέψιν τοῦ Σταγίριτου.

Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἶνε τὰ ἐξέχοντα πρόσωπα τῆς ὑψηλῆς ταύτης σκηνογραφίας, ὑπὲρ τοὺς πρὸς αὐτοὺς σπεύδοντας φιλοσόφους καὶ ἐπιστήμονας, οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἄλλων χωρῶν, διακρινόμενοι. Εὐκόλως ἀναγνωρίζονται ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Διογένης ἐκ τῆς φυσιογνωμίας αὐτῶν, Πτολεμαῖος ὁ ἀστρονόμος καὶ Ζήνων, ὁ ἰδρυτὴς τῆς Στοᾶς· ὁ Ἐμπεδοκλῆς προσβλέπει τὸν Πυθαγόραν. Ἀλλαχοῦ ξένος τις γράφει. Εἶνε Ἀβερρόης ὁ Ἄραψ, εἰς τῶν ἐπιφανεστάτων φιλοσόφων τοῦ μέσου αἰῶνος. Διακρίνεται ἐπίσης καὶ ὁ Ραφαῆλος. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐμφαίνει τὴν ἰδανικὴν ἐκείνην καὶ ἄρρητον ἔκφρασιν τοῦ καλοῦ. Ἐγίνωσκε ν' ἀπεικονίζῃ ἀληθῶς τὸ καλὸν ἐν πάσῃ τῇ ἐντελείᾳ, διότι ἡ φύσις ἐπροίκισεν αὐτὸν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν. Ἦτο ὁ ἐκλεκτὸς αὐτῆς καὶ διὰ τοῦτο ἰθαυματούργησεν, ὅσον ὀλίγοι τῶν συγχρόνων.

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν εἶνε μεγαλοπρεπῆς παράστασις τῆς φιλοσοφικῆς κινήσεως καὶ δράσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Σπανίως ἢ συνθετικὴ δύναμις ζωγράφου ἐξεδηλώθη τοσοῦτον ἰσχυρά. Δὲν

εἶνε ἀλληγορικὴ, συμβολικὴ, ὅπως ἄλλαι τῶν συνθέσεων τοῦ Ραφαήλου καὶ τῶν ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως· εἶνε πραγματικὴ σύνθεσις.

Ἡ θεωρία αὐτῆς δὲν εἶνε καλλιτεχνικὴ σπουδὴ μόνον, εἶνε φιλοσοφικὴ διδασκαλία, ἀποκάλυψις τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀναζητοῦντος διὰ τῶν αἰῶνων τὸ ἀπόρητόν του.

Ἐξῆλθον τῆς αἰθούσης ἐκείνης, χωρὶς νὰ μὲ ἀπασχολήσῃ ἐπιπλέον ἄλλη τις σύνθεσις. Ἄλλ' ἐξηρχόμην φέρων ἐν ἐμοὶ τὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἰδέαν αὐτῆς, τὰ ὄνειρα, τὰς ὄπτασίας, τὰς σκέψεις.

Μόνον ὁ ἑλληνικὸς κόσμος δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ τοιαύτην ἰσχυρὰν σύνθεσιν, ὅσα διευτυπώθη ὑπὸ τοῦ Ραφαήλου διὰ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

N. Καζάζης.

Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΚΡΟΥΜΕΣΚΟΣ

Τὸ Χαλαουσέστι εἶναι ὠραία ἡγεμονικὴ γαιοκτησία τῆς Μολδαβίας. Ἡ ἔπαυλις αὐτῆς, ἀρχαίου ὄλωσ ρυθμοῦ, κεῖται ἐντὸς εὐρέος παραδείσου, μεστοῦ ἀνθοσκεπῶν τοπειῶν, πυκνοδένδρων λεωφόρων καὶ βαθυσκίων δασῶν. Μικρὰ ἐκκλησία μὲ τὸ παρ' αὐτὴν νεκροταφεῖον, ὅπερ χρησιμεύει ὡς ἡ τελευταία κοιτὶς τῶν προγόνων τῶν ἰδιοκτητῶν, ὑπομιμνήσκει τοῖς πᾶσι τὴν μικρὰν ἀπόστασιν τῆς ζωῆς ἀπὸ τοῦ θανάτου, χωρὶς ὅμως νὰ ἐμποδίζῃ ποσῶς τοὺς γαιοκτήμονας νὰ διαθερίζωσιν ἐκεῖ, προσκαλοῦντες συνεχῶς τοὺς φίλους των καὶ παρέχοντες αὐτοῖς τὴν παροικιῶδη βογιαρικὴν φιλοξενίαν.

Πέρυσι διέμεινεν ἡμέρας τινὰς μόνος ὁ Κύριος. Μὲ ἐτίμησε διὰ προσκλήσεως, ὅτε δὲ ἔφθασα ἐκεῖ, εὗρον τρεῖς ἀκόμη ξενιζομένους· τὸν νομάρχην τοῦ Ρόμαν, τὸν νεαρὸν Γ* ἀπόγονον μιᾶς τῶν πολλῶν τοῦ τόπου ἡγεμονικῶν οἰκογενειῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐπικαλούμενον πρίγκιπα, καὶ τὸν συνταγματάρχην Κρουμέσκον. Ἡμίσειαν περίπου ὥραν μετὰ τὴν ἀφιξίν μου προσεκλήθημεν εἰς τὸ πρόγευμα.

Οἱ Ρωμιοῦνοι, μεθ' ὅλην τὴν παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσαν ἰδέαν περὶ τοῦ μισελληνισμοῦ αὐτῶν, εἶναι συνδαιτυμόνες πολὺ εὐχάριστοι. Ζωηροί, φιλεγγέλωτες, εὐθυμοί, ὀλίγον αὐτάρεσκοι καὶ πῶς κομπορρήμονες, διηγοῦνται μετὰ πολλῆς χάριτος, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐμβριθείας, πληθῶν γεγο-

τατος τῶν ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁ ἐξ Οὐρβίνου Ραφαήλος ὁ Σάντιος.

Ἡ φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν εἶνε τμήμα μόνον τῆς μεγάλης καλλιτεχνικῆς παραστάσεως, ἣν ἐν ἔτει 1508, ἄγων μόλις τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀνέλαβε νὰ γράψῃ ὁ Ραφαήλος. Ἡ σύνθεσις αὕτη, ὑπερφυῆς ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν, εὐρηται ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Βατικανοῦ, τῷ καλουμένῳ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ τεχνίτου *Stampe e Loggie di Raffaello*.

Πρὶν ἢ ρίψω τὸ βλέμμα μου ἐπὶ τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς, τὸ πρῶτον ἀντικειμένον, τὸ προσβαλὼν τὴν ὄρασιν μου, ἦτο τὸ τῆς Θεολογίας. Ὁ ὁδηγός μου λέγει *divinatum rerum notitia*. Ἀληθῶς, οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ βίου του, νῦχαριστήθη ἀναζητῶν μόνον τὰ ἐπίγεια. Τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, ἠθέλησε πάντοτε ν' ἀναζητήσῃ ἐκτὸς τοῦ κόσμου τούτου. Φιλοσοφῶν, ἠναγκάσθη νὰ θεολογήσῃ φυσιολογῶν, ὑπέστη ἐπίσης τὴν ἐπίδρασιν τῆς θεολογίας. Πιστοὶ καὶ ἄπιστοι, φανατικοὶ καὶ ἀδιάφοροι, δὲν δύνανται νὰ καυχῆθῶσιν, ὅτι ὑπῆρξαν ἀνώτεροι θεολογικῶν ἐπιδράσεων.

Ἡ ἀνθρωπότης ἤρξατο τοῦ σταδίου αὐτῆς ἀπὸ τῆς θεολογικῆς συλλήψεως καὶ ἐπιδράσεως. Ὁ θεός, ὁ πατὴρ τῶν ὄντων, εἶνε ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ κόσμου τούτου. Ἀπ' αὐτοῦ ἐξῆλθε πᾶσα κίνησις, πᾶσα ζωὴ καὶ πᾶσα νόησις· περὶ αὐτὸν φέρεται διηλεκτῶς ὁ κόσμος—ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τέλους. Ὡς πρὸς τοῦτο ἡ Πανθεΐα καὶ ἡ Μονοθεΐα, τὰ δύο κυριώτατα τῶν θρησκευμάτων, ἄτινα ἐδημιούργησε μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνθρωπότητος, συναντῶνται ἐξίσου. Εἴτε ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ μέλος τῆς θεότητος, τοῦ ὑπερτάτου παντός, εἴτε ζῆ καὶ δρᾷ ἐκτὸς αὐτοῦ, στερεῖται πλήρους βουλήσεως καὶ αὐτονομίας. Τὸ δ' ἔλλειπον ἐξ ἑαυτοῦ ζητεῖ ν' ἀναπληρώσῃ ἐκ τῆς θείας ὑποστάσεως καὶ ἐννοίας.

Ἐντεῦθεν ἡ πρώτη ἱστορικὴ περίοδος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ὑφίσταται κατ' ἀνάγκην θεολογικὴν ἐπίδρασιν· ὁ χαρακτήρ αὐτῆς εἶνε ἐξ ὀλοκλήρου θρησκευτικός· οὐδ' ἐκλείπει οὗτος ἀμέσως κρατεῖ μάλλον ἢ ἥττον ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα περιόδων. Ἰσως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τινα ἐποψίν ἀσθένεια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· ἀλλ' ἐξ ἑτέρου ἐνισχύει αὐτό, αἶρον πρὸς τὰ ὕψιστα τῶν προβλημάτων, πρὸς ὧν τὴν λύσιν φέρεται μετὰ πεποιθήσεως, οἷα ἐκδηλοῦται μόνον ἐν τῇ ἀναζητήσῃ καὶ τῇ λύσει τῶν θρησκευτικῶν προβλημάτων.

Τὴν ἰδίαν ταύτην τῆς πίστεως, συμφυᾶ τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι,

ἀναπόσπαστον ἀπ' αὐτοῦ κατὰ χρόνον καὶ τόπον, ἠθέλησε νὰ ἀποτυπώσῃ ἐν τῇ συνθέσει αὐτοῦ ὁ ζωγράφος τοῦ Βατικανοῦ.

Ἐν τῷ εὐσεβεῖ ἐκείνῳ αἰῶνι, καθ' ὃν ἠγείροντο τὰ θαυμασιώτατα τῆς πίστεως μνημεῖα, οἷα γινώσκει ν' ἀπαθανατίζῃ ἡ τέχνη, ἠδυνήθη ὁ ζωγράφος τῆς Παρθένου νὰ ἐκπέμψῃ τὸ ἱερώτερον ὠσαννὰ πρὸς τὸν δημιουργόν, ἐξύψωσιν πρὸς αὐτὸν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ τι ἰδίᾳ εἶνε ἄξιον θαυμασμοῦ ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, τῷ ὑπὸ τῆς τέχνης καθιερωθέντι, εἶνε ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐν ταῖς λοιπαῖς συνθέσεσιν αὐτοῦ ὁ ζωγράφος αἰρεται πρὸς τὸ θεῖον καὶ μετ' αὐτοῦ ἐξαναγκάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην ἀποδημίαν. Ἄλλ' ἐν τῷ πίνακι τούτῳ ἡ σκηνὴ ἐξελλίσσεται ὅλως ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ Φιλοσοφία (*Causarum cognitio*) εἶνε ἐκ τῶν τοῦ κόσμου τούτου. Ἡ ἀποστολὴ αὐτῆς εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπίνη. Φύσει τοῦ εἶδέναι ὀρέγεται ἄνθρωπος. Ἐν τούτῳ κείται ἡ δύναμις αὐτοῦ· ἡ γνῶσις τοῦ κόσμου, ἡ γνῶσις τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἐν γένει τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος.

Σπανίως προσηνέχθη μείζων θαυμασμός πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν Ἀθηνῶν· εἶνε ὁ φόρος τῆς εὐγνωμοσύνης, ὃν αἰσθάνεται πᾶς ἄνθρωπος πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν σοφίαν. Τοιοῦτο εἶνε τὸ ἀντικείμενον τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

Εἶνε ὁ ναός τῆς ὑπερόχου σοφίας, ἐκεῖνος, ὃν κατ' ἐξοχὴν ἐνόησε καὶ ἰδρυσεν ὁ λαός τῆς Ἑλλάδος καὶ οὐ τὰ ἴχνη ἔσονταί ἀνεξίτηλα. Ὁ ναός τοῦ Παρθενῶνος θέλει ὑποστῆ τὴν μοῖραν τῶν ἀνθρωπίνων κατασκευασμάτων· ἀλλ' ὁ ναός τῆς ἀπείρου σοφίας, ὃν ἐδημιούργησεν ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, οὐχὶ διὰ τῶν φθαρτῶν μαρμάρων, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀφθάρτων ἰδεῶν, ἔσται ἀθάνατος. Αἱ ὕλικαὶ αὐτοῦ θεοποιήσεσι καὶ τὰ ἀναθήματα θέλουσιν ἐκλίπη· ἀλλ' ἡ μνήμη αὐτοῦ, ἡ ζωὴ, ἡ ἐνέργεια θέλουσι διατελῆ ἄφθιτα ἐπὶ αἰῶνας.

Δυσχερῆς ἡ πλήρης ἀνάλυσις τῆς λαμπρᾶς ταύτης συνθέσεως, περὶ ἧς τοσαῦτα μέχρι τοῦδε ἐγράφησαν. Θαυμασία εἶνε ἡ ἀποψις τῆς σκηνης, ἐν ἣ ἐκδηλοῦται τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινον δράμα, τὸ δράμα τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς γνώσεως. Εἶνε τὸ δράμα τοῦ σκεπτομένου ὄντος, ἀναζητοῦντος τὸ πρόβλημά του διὰ τῶν μεγάλων μυσταγωγῶν τῆς ἐπιστήμης, οἵτινες ἀπεκάλυψαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τοὺς αἰδίους κανόνας τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ.

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν εἶνε ἡ ἀποκάλυψις τοῦ πνεύματος τῆς Ἑλλάδος, οἷον ἀντελήθη αὐτὸ καὶ ἐπόθησε νὰ πραγματώσῃ ἡ Ἀναγέννησις. Εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνης, ἐφ' ἧς ἐξελλίσσεται ἡ ἀπα-

νότων και ἀνεκδότων. Εἰς τὸ δεύτερον φαγητὸν συνδιελεγόμεθα ἤδη ὡς παλαιοὶ γνώριμοι. Ὁ νομάρχης, ἀρχαῖος ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως Καρόλου, ἀφηγεῖτο ἐπεισόδια τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, — ὁ πρίγκιψ Γ** τὸν ἐν Παρισίοις βίον του, ὁ δὲ Ἀμφιτρώων μας περικλεῆς διπλωμάτης κατώρθωνε διὰ δύο ἀλατισμένων λέξεων νὰ κεντᾷ τὴν εὐθυμίαν καὶ νὰ διατηρῇ αὐτὴν ἀμετάπτωτον. Μόνος ὁ συνταγματάρχης Κρουμέσκος ἔμενε πιωπηλός, ὑπομειδιῶν μελαγχολικῶς εἰς τὰς ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἐκφερομένας ἀστείότητας.

Ὁ συνταγματάρχης ἦτο περίπου ἐξηκοντούτης. Νεώτερος, θὰ ἦτο βεβαίως ὠραῖος ἄνθρωπος. Ὑψηλός, εὐρύτερνος, μὲ λευκὸν ἀνεστραμμένον μύστακα, μὲ ὑπογένειον ναπολεόντειον, ἔφερε τὴν στολὴν αὐτοῦ τόσον ἐπιχαρίτως, ὥστε θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ἐγεννήθη ἐντὸς αὐτῆς. Καί τοι ἐξ ἀποστάσεως ἐφαίνετο ἀρειμάνιος καὶ τραχὺς, ἐκ τοῦ συστάδην ὅμως εἶχε τὸ ὕφος ἀκάκου παιδός. Εἰς τοῦτο συνέτεινον ἰδίως οἱ ὠραῖοι πρασινωποὶ ὀφθαλμοὶ του, οἵτινες ἦσαν βαθεῖς, ἤρεμοι καὶ γλυκύτατοι. Αἱ βαθεῖαι ρυτίδες τοῦ μετώπου του ὑπεδείκνυον ἄνθρωπον ὅστις ἔργα καὶ ὑπέφερε πολλά. Ἀκουσίως ἤρχισα νὰ αισθάνωμαι σεβασμὸν ἅμα καὶ συμπάθειαν πρὸς αὐτόν.

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια ὁ λόγος ἐστράφη περὶ τῆς ἐν τῷ βίῳ εὐδαιμονίας.

Ὁ νομάρχης μὲ ὕφος σταϊκίζον εἶπεν :

— Ἡ εὐδαιμονία εἶναι λέξις κενή, ζήτημα ἰδιοσυγκρασίας. Διὰ τὸν μέθυσον εἶναι τὸ κρασί, διὰ τὸν φιλήδονον αἱ γυναῖκες, διὰ τὸν νωθρόν, ὁ ὕπνος· ἀπόλυτος ὀρισμὸς κατ' ἐμὲ δὲν ὑπάρχει.

— Ὅπως ἐγενεῖν ὁ κόσμος — ὑπέλαβεν ὁ Ἀμφιτρώων μας — ἡ εὐδαιμονία εἶναι συνώνυμος μὲ τὸ χρῆμα. Δι' αὐτοῦ σήμερον τὰ πάντα κατορθοῦνται, ἀγοράζεται δὲ καὶ ἡ εὐδαιμονία ἀκόμη. Τὸ χρῆμα σήμερον εἶναι ὁ παντοδύναμος θεός.

— Ἀφοῦ λοιπόν, ὑπέλαβον τότε, ἡ εὐδαιμονία εἶναι τὸ χρῆμα, τὸ δὲ χρῆμα εἶναι θεός, ἔρα λογικῶς ἡ εὐδαιμονία εἶναι ὁ Θεός. Εἰς τοῦτο συμφωνῶ, διότι ὅπως τὴν εὐδαιμονίαν, οὕτω καὶ τὸν Θεὸν ἕκαστος τὸν φαντάζεται, ἀλλ' οὐδεὶς ποτε τὸν ἐγνώρισε. Καὶ σεῖς, συνταγματάρχα, τί φρονεῖτε;

— Ἡ παρομοιωσίς σας εἶναι πρωτότυπος, δὲν συμμερίζομαι ὅμως τὴν γνώμην τῶν κυρίων, εἶπεν ὁ συνταγματάρχης. Ἡ εὐδαιμονία, κατ' ἐμὲ εἶναι τι ἀρνητικόν. Ὅταν τις κατορθώσῃ νὰ μὴ λυπηταί ἐν τῷ βίῳ, τότε εἶναι εὐδαίμων!

— Ἄ! συνταγματάρχα, εἴθε βλέπω ὅπαδός τοῦ Σχοπενάουερ! ὑπέλαβε τότε ὁ νεαρὸς πρίγκιψ. Εὐδαίμων εἶναι τις, ὅταν ἐπιτυχῶν τῶν

σκοπῶν καὶ τῶν σχεδίων του. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ δέ, φυσικὸν εἶναι νὰ προσκρούσῃ, νὰ ὑποφέρῃ, νὰ λυπηθῇ. Ὅποια ὅμως ἡδονή, ὅταν κατοπιν τῶν μόχθων καὶ ἀγώνων του ἀπολαύσῃ τὸ ποθοῦμενον!

— Ὅμιλεῖτε, φίλε μου, μὲ τὰ εἰκοσιετῶ ἔτη σας. Σὰς λείπει ἡ πείρα! Δὲν γνωρίζετε τὴν ἀληθεστάτην παροιμίαν τοῦ τόπου μας: «Προτιμότερον ἐν δρόμιον τύχης ἢ ὀλόκληρον φορτίον νοῦ». Σὰς εὐχομαι νὰ μὴ ὑποφέρητε ἐν τῷ βίῳ σας καὶ νὰ μὴ ἀναμνησθῆτε ποτε αὐτὴν τὴν παροιμίαν.

Ὁ Ἀμφιτρώων ἔδωκε τὸ σύνθημα καὶ ἠγέρθημεν τῆς τραπέζης, μεταβάντες εἰς τὸ σκιερὸν ἀνδρῶν τῆς εἰσόδου τῆς ἐπαύλεως, ὅπου προσεφέρθησαν ἡμῖν καφές καὶ σιγαρέττα.

— Ὁ συνταγματάρχης ἔχει δίκαιον! εἶπον τότε ἐπιθυμῶν νὰ δώσω ἀφορμὴν ἐπαναλήψεως τῆς συζητήσεως, ἥτις ἐγένετο ἐνδιαφέρουσα. Δὲν ἐπέτυχον ὅμως, διότι ὁ μὲν νομάρχης ἤρξατο ἀποθαυμάζων καὶ ὀσφραϊνόμενος τὰ ἄνθη ὠραίας κληματίδος, περιελισσομένης εἰς τὰς κιγκλίδας τοῦ ἀνδρῶν, ὁ δὲ πρίγκιψ Γ* ἔπαιξε μετὰ δύο κυνηγετικῶν κυνῶν, τοὺς ὁποίους ἔφερε πάντοτε ὡς συνοδίαν του.

— Θέλετε νὰ ἠσυχάσητε; μὰς ἠρώτησε τότε ὁ εὐγενὴς οἰκοδεσπότης — ὑπάρχουσι δωμάτια καὶ κλῖναι δι' ὅλους.

— Ὡ! μάλιστα, ἀπήντησεν ὁ νομάρχης, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς παρειὰς ἀνεφαίνοντο ἤδη τὰ χρώματα τοῦ οἴνου, ἐνῶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἤρχισαν νὰ σμικρύνωνται.

— Καὶ σεῖς;

— Ποτὲ δὲν συνηθίζω νὰ κοιμῶμαι μετὰ τὸ φαγητόν, ἀπήντησεν ὁ συνταγματάρχης. Εἶναι ἀντιστρατιωτικόν.

— Θὰ σὰς κρατήσω συντροφίαν, ἂν θέλετε, εἶπον τότε ἐγώ.

— Ὡ! εὐχαρίστως. Καὶ σεῖς, πρίγκιψ;

— Θὰ κρατήσω συντροφίαν εἰς τὸν Κύριον· δὲν θέλω ὡς ξένος ν' ἀποκειμῆ κακῶς περὶ ἡμῶν ἐντυπώσεις, προσέθηκε χαριτολογῶν. Ἄ! ἐλησμόνησα, ἔχω εἰς τὸ ἐπαναφόριόν μου λαμπρὰ σιγάρα, νὰ σὰς προσφέρω.

Καὶ διηυθύνθη μετὰ τῶν ἄλλων ἀπερχομένων εἰς τὸ προαύλιον.

— Χαριτωμένος νέος! μοὶ εἶπεν ὁ συνταγματάρχης. Δυστυχῶς σπαταλᾷ κακῶς τὴν μεγάλην περιουσίαν του, ὅπως οἱ πλεῖστοι τῶν εὐγενῶν μας.

— Πιστεύω νὰ σὰς ἀρέσουν τὰ σιγάρα μου, εἶπεν ἐπανερχόμενος ὁ πρίγκιψ. Ἄ! συνταγματάρχα, τώρα ποῦ εἴμεθα μόνοι, εἶναι κχιρός. Ἦκουσα πολλὰ περὶ τοῦ μυθιστορικοῦ βίου σας, ἐπεθύμουν δὲ πᾶν-

τοτε να μαι διηγηθῆτε ὑμεῖς ὁ ἴδιος τὸ δυστυχές ἐπεισόδιόν σας. Πιστεύω ὁ κύριος νὰ μὴ στενοχωρηθῆ ἀκούων μίαν δραματικὴν ἱστορίαν, ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν. Σας παρακαλῶ, συνταγματάρχα, μὴ μᾶς ἀρνῆσθε τὴν χάριν ταύτην.

Προσέβλεψα τὸν συνταγματάρχην, ὅστις ἔθιχε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ μετώπου του, ὡς ἂν ἤθελε νὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἀναμνήσεις του. Μετὰ μικρὸν ἐκίνησε θλιβερῶς τὴν κεφαλὴν του καὶ ἀφείς στεναγμὸν :

— Θέλετε νὰ ἀναξέσητε ἐπουλωθείσας πληγὰς, εἶπεν. Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ ἱστορία εἶναι γνωστὴ εἰς ὅλον τὸν τόπον, διατί νὰ μὴ τὴν ἀκούσητε καὶ σεῖς ἀπὸ τὸ στόμα ἐμοῦ τοῦ ἰδίου ;

* *

Εἰς τὰ 1876 ἤμην ἀκόμη λοχαγός. Παρ' ἡμῖν οἱ στρατιωτικοὶ προβιβάζονται ταχέως, οἱ δὲ συμμαθηταί μου, σήμερον στρατηγοί, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν συνταγματάρχα. Μολονότι διεκρινόμην καὶ εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν πλειότερον τῶν ἄλλων, ἡ τύχη ἔμως ἐφαίνετο κατατρέχουσα με. Ἐπρόκειτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ γείνη μεγάλη στρατιωτικὴ ἐπιθεώρησις εἰς Ἰάσιον, θὰ παρευρίσκετο δὲ κατὰ τὴν συνήθειάν του καὶ ὁ ἡγεμὼν, ὁ νῦν βασιλεὺς μας. Ἦτοιμάσθημεν ὅλοι, ὁ δὲ λόχος μου ἦτο εἰς τῶν καλλίτερον γυμνασμένων. — προαίσημά τι μὲ ἔλεγεν ὅτι κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν ταύταν θὰ προβιβαζόμην. Ἐφθάσαμεν εἰς Ἰάσιον, προητοιμάσθημεν, ὅτε δὲ ἤρξατο ἡ ἐπιθεώρησις καὶ διῆλθε πρὸ τοῦ ἡγεμόνος ὁ ἰδικός μου λόχος, εἶδον αὐτὸν νὰ εἶπῃ λέξεις τινὰς εἰς τὸ οὖς τοῦ παρ' αὐτὸν ἱσταμένου ὑπουργοῦ. — Μὲ διέκρινεν, ἐσκέφθην, καὶ ὑπερηφανευόμενος καὶ προεξοφλῶν, ἐκόμπαζον ἐπὶ τοῦ θυμοειδοῦς ἵππου μου, ὅστις ὡς νὰ ἐνόει τὰς σκέψεις τοῦ ἀναβάτου αὐτοῦ, εἰσῆρχετο εἰς τὴν πόλιν χορεύων καὶ βρενθυόμενος. Ὅτε διηρχόμεθα τὴν λεωφόρον τοῦ Κοπό, οἱ ἐξώσται τῶν οἰκιῶν ἦσαν πλήρεις γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, οἵτινες ἐθεῶντο τὴν παρέλασιν. Εἰς ἓνα ἐξώστην διέκρινα τὸν φίλον μου Λαβομίρην, ἔγκριτον δικηγόρον, ἐν τῷ μέσῳ ὠραιὰς ἀνοδοδέσμης κυριῶν ἱστάμενον καὶ διὰ τῆς χειρὸς ἀποτείνοντά μοι χαιρετισμόν. Ἄντεχαιρέτισα· μοὶ ἐφάνη δὲ ὅτι ὁλος ὁ ἐξώστης ἐγοητεύετο ἐκ τῆς φιλοπαιγμοσύνης τοῦ ἵππου μου. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐλησμόνησα τὸ πρᾶγμα κατεχόμενος μόνον ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ προβιβασμοῦ.

Ὅτε τὴν ἐσπέραν μετέβην εἰς τὴν Λέσχην, συναντῶ τὸν Λαβομίρην, ὅστις τεινὼν μοι τὰς δύο χεῖρας του μὲ φωνάζει :

— Φίλε μου, τὰ θερμά μου συγχαρητήρια. Ἦσθε σήμερον θαυμά-

σιος ! Αἱ γυναῖκες μάλιστα μὲ ἠρώτων ἐπανειλημμένως περὶ ὑμῶν. Sapristi ! Ἦθελον νὰ ἤμην εἰς τὴν θέσιν σας.

— Καὶ δύναμαι νὰ μάθω ποῖαι ἦσαν αἱ χαριέσταται ἐκεῖναι κυρίαι ;

— Βεβαίως ! καὶ ὠνόμασε πολλὰς, τὰς ὁποίας δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν στιγμὴν ταύτην· προσέθηκε δὲ : μία αὐτῶν μάλιστα ἀνεστέναξεν εἰπούσα· — «Εὐτυχὴς ἐκείνη ποῦ θὰ τὸν λάβῃ σύζυγον ! »

— Ἄ ! μπᾶ ! καὶ ποῖα εἶναι αὐτὴ ἡ καλὴ δέσποινα ;

— Δὲν εἶναι τίποτε ἔκτακτον. Ἄπ' ἐναντίας μάλιστα ἔχει ἐν φυσικὸν ἐλάττωμα, εἶναι κυφῆ. Ἄλλ' ὅποια εὐγενῆ αἰσθήματα, πόσαι γνώσεις, τί ἀνατροφή ! Εἶναι ἡ χήρα Λουπέσκου.

— Λουπέσκου ; ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἠτύχησεν τὴν ἐπισῶσαν τῶν γάμων του ; Ἐνθυμοῦμαι τοιοῦτόν τι.

— Ἀκριβῶς, φίλε μου, αὐτὴ εἶναι. Δυστυχισμένη ὑπαρξίς ! Φαντασθῆτε ὅτι κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον οἱ γονεῖς τῶν ἠρραβώνισαν αὐτοὺς πρὶν γνωρίσωσιν ἀλλήλους. Μετὰ ὀκτῶ ἡμέρας ἔγεινεν ὁ γάμος. Ὁ Λουπέσκος, νεώτατος ἀκόμη, ἐφαντάζετο ὅτι ἡ μνηστὴ του ἦτο ἐξοχος καλλονή. Ἐμεινεν ἐμβρόντητος ἅμα εἶδε τὴν νύμφην κυφὴν καὶ μικρῶσμον. Προσεκάλεσεν αὐθαρῆ τοὺς γονεῖς του εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον καὶ τοὺς παρεκάλεσε ν' ἀναβάλωσι τὸν γάμον. Ἄλλὰ ποῦ ; Ὁ πατήρ του ἀρχαῖος βογιάρος, συνειθισμένος νὰ τῷ ὑπακούουν καὶ τὰ δένδρα, ἡ μήτηρ του αὐθαίρετος καὶ δεσποτικὴ γυνή, ἐπιβαλλομένη καὶ εἰς αὐτὸν τὸν σύζυγόν της — τῷ διέταξαν νὰ νυμφευθῇ· αὐτὸς δὲ προσῆλθεν ἐνώπιον τοῦ ἱερέως, ὅπως τὸ πρόβατον εἰς τὸ σφαγεῖον πρὸ τοῦ σφαγέως. Τὸ μυστήριον ἐτελέσθη, οἱ συγγενεῖς συνεχάρησαν ἀλλήλους, ὅτε δὲ οἱ δύο νεόγαμοὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν νυμφικὴν παστάδα, ἐνῶ ἡ νέα μὲ καρδίαν πάλλουσαν ἀνέμενε τὰς πρώτας τρυφεράς λέξεις τοῦ συζύγου της, αὐτὸς ἐξεληθὼν τοῦ δωματίου ἐτίναξε διὰ περιστρόφου τὰ μυαλά του εἰς τὸν ἀέρα. Ἐνθυμείσθε ἴσως τὰ σχόλια τοῦ γεγονότος τούτου. Πρέπει νὰ εἶναι ἱστορία δέκα ἐτῶν.

— ὦ ! μάλιστα ! Ἐνδεκα ἐτῶν... ἐνθυμοῦμαι κάλλιστα. Αἱ ἐφημερίδες τότε εἶδον μυρίας ἐξηγήσεις διὰ τὴν αὐτοκτονίαν ταύτην· οἱ δὲ ἀγνοοῦντες τὸ περιστατικὸν ἐμειναν ὅπως πάντοτε ἐν ἀμφιβολίᾳ.

— Τὸ αἷτιον ἦτο ἡ κυφότης καὶ ἡ ἀσχημία τῆς κόρης, ἀλλὰ καὶ ὁ Λουπέσκος ἦτο παιδί. Δὲν ἔπρεπε νὰ γνωρίσῃ ὀλίγον τὴν σύζυγόν του ; Εἶμαι βεβαίωτατος ὅτι, ἂν τὴν ἐγνώριζεν, οὐ μόνον δὲν θὰ προέβαιεν εἰς τὸ ἀπονειομένην ἐκεῖνο πραξικόπημα, ἀλλὰ θὰ καθίστατο καὶ εὐτυχέστατος σύζυγος.

— Ὡστε ἡ χήρα Λουπέσκου καταχρηστικῶς φέρει τὸ ὄνομά της, διότι εἶναι ἀκόμη κόρη καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὸ πατρικόν της ὄνομα.

— Ἐν τῇ εὐθυκρίσιᾳ της ἠδίκησε τοὺς γονεῖς της διὸ τὸ γεγονός καὶ δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ φέρῃ τὸ ὄνομά των. Ἐρησκειτικῶς εἶναι χήρα Λουπέσκου, φυσιολογικῶς εἶναι δεσποινὶς Κανταμίρ. Ἄλλὰ τί σημαίνει τοῦτο;

— Καὶ λοιπόν ἡ δεσποινὶς αὐτὴ χήρα μὲ ἤρεσε; Τὴν εὐχα-
χριστῶ πολὺ, ἀπήντησα μετ' ἀλαζονείας. Δυστυχῶς δὲν σκοπεύω νὰ νυμφευθῶ.

— Ἄν ὅμως ἐσκοπεύετε τοιοῦτό τι, λοχαγέ μου, καλλιτέραν σύ-
ζυγον αὐτῆς σὰς βεβαιῶ δὲν θὰ εὐρίσκετε. Au revoir.

Ἀπεχωρίσθη τοῦ Λαβομίρη καὶ μετέβην εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ἐν ᾧ διέμε-
νον. Μεθ' ὅλην τὴν ἀδιαφορίαν τὴν ὁποίαν ἐπέδειξα, ὁμολογῶ ὅτι ἐκολα-
κεύθην, ὅπως πᾶς νῆες περὶ οὐ γίνεται εὐφημος λόγος ἐν γυναικείῳ κύκλῳ. Θὰ σὰς φανῇ ἴσως περίεργον, καὶ ὅμως τὴν νύκτα ἐκείνην ὠνειρεύθην ὅτι
προεβιάσθην εἰς ταγματάρχην καὶ ὅτι παρουσιαζόμην εἰς τὴν χήραν
Λουπέσκου, ἣτις μὲ κατεμάγευε διὰ τῶν θεληγῶν του λόγου της. Ἐξύπνησα οὐχὶ
δυσηρεστημένος, ἀλλὰ κατόπιν κέψεως συνεπέρανα. Ἄ! μπᾶ! θὰ λάβω ὡς
σύζυγον μίαν κυφὴν; — Μετὰ δύο ἡμέρας ἐγκατελείψαμεν τὸ Ἰάσιον.

Φθᾶς εἰς Βουκουρέστιον ἀνέμενον ἐναγωνίως τοὺς προβιθασμούς. Κα-
τέτραγον τὸν «Ἐπίσημον Μηνύτορα», ὡσάκις ἐξεδίδετο. Τέλος ἠγγέλθησαν οἱ
προβιθασμοί. Λαμβάνω τὴν ἐφημερίδα καὶ βλέπω ὅλων τῶν συναδέλφων μου
τὰ ὀνόματα δὲν ἀνακαλύπτω ὅμως τὸ ἰδικόν μου. Οἱ ἄλλοι ταγματάρχαι,
ἐγὼ δὲ ἔμενον καὶ πάλιν λοχαγός! Ἄ! αὐτὸ ἦτο ἀνεξήγητον. Τρέχω
πρὸς τὸν στρατηγόν, τὸν εὐρίσκω καὶ μετὰ συγκινήσεως τὸν ἐρωτῶ:

— Δὲν μ' ἐξηγεῖτε, στρατηγέ μου, διατί αὐτὴ ἡ καταδρομὴ ἐναν-
τίον μου; Ποῖον εἶναι τὸ σφάλμα μου; Διατί, ἐνᾧ ὅλοι προεβιάσθη-
σαν, μόνος ἐγὼ ἀπεκλείσθην;

— Ἐξεύρετε, λοχαγέ, μοὶ λέγει μελιχίως ὁ στρατηγός, ὅτι δὲν
εἶμαι ἐγὼ ὁ διενεργῶν τοὺς προβιθασμούς. Ὁ κατάλογος δίδεται μὲν
ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἡ ἐκλογή ἀνήκει εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ εἰς τὸν ὑπουρ-
γόν. Θὰ ὁμιλήσω ὅμως περὶ ὑμῶν, διότι ὁμολογῶ ὅτι ἀδίκως παρη-
μελήθητε.

Μάτην ὅμως ἀνέμενον τὸ ἀποτέλεσμα. Τίποτε, τίποτε! Παρήρ-
χοντο αἱ ἐβδομάδες, οἱ μῆνες καὶ ἐγὼ ἔμενον ἔχων τὸν ἴδιον βαθμόν,

Ἐμελαγχόλησα καὶ ἤρχισα νὰ λευκαίνωμαι. Ἀπέφευγον τὰ συνανα-
στροφὰς καὶ ἐγενόμην μισάνθρωπος. Μίαν ἡμέραν περιπατῶν εἰς τὴν
Σωσέ¹, συναντῶ τὸν Λαβομίρη, ὅστις μὲ τὸ μειδιάμα εἰς τὰ χεῖλη
μὲ πλησιάζει λέγων:

— Λοιπόν, ταγματάρχα μου, πῶς τὰ πηγαίνετε;

— Ταγματάρχης! Ὅχι δά. Ἀκόμη λοχαγός. Δὲν βλέπετε;

— Περίεργον! Καὶ διατί αὐτό;

— Διότι, φίλε μου, «καλλίτερον νὰ ἔχῃς ἐν δρόμιον τύχης, —
ἢ ὀλόκληρον φορτίον νοῦ».

— Σωστόν, πολὺ σωστόν! Θέλεις νὰ μὲ ἀκούσης; Νυμφεύσου
θ' ἀλλάξῃ ἡ τύχη σου. Νυμφεύσου, φίλε μου, καὶ μάλιστα, ἂν ἀκούσης
τὴν εἰλικρινῆ συμβουλὴν μου, λάβε ὡς σύζυγον τὴν χήραν Λουπέ-
σκου.

— Τὴν κυφὴν;.....

— Μάλιστα, τὴν κυφὴν. Ἐχει καλὴν προῖκα καὶ σὲ συμπαθεῖ
πολύ. Πάλιν μὲ ἠρώτησε περὶ σοῦ. Ἐξεύρεις; Εὐρίσκεται μετὰ τῆς
θείας της ἐδῶ. Ἦλθαν χθές. Ἄν θέλῃς, σὲ παρουσιάζω.

— Ποῦ νὰ σὲ συναντήσω τὴν ἐσπέραν;

— Εἰς τοῦ Κάψα². Θὰ σὲ περιμένω περὶ τὰς πέντε.

Νὰ πᾶρ' ὁ διάβολος, ἐσκέφθην. Ἀφοῦ ὅλα μοῦ πηγαίνουν ἀνάποδα,
ἄς ἀναποδιάσω κ' ἐγώ. Ἄς γνωρίσω αὐτὴν τὴν κυρίαν, καὶ κατόπιν
βλέπομεν. — Εἰς τὰς πέντε λοιπόν, ἐνδυθεὶς τὴν καλλιτέραν στολὴν μου,
μετέβην εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Κάψα καὶ εὗρον τὸν Λαβομίρη ἀναγι-
νώσκοντα ἐφημερίδας.

— Ἰδοὺ ἐγώ, τῷ εἶπον. Ἐμπρός! ὀδήγησόν με εἰς τὰς Κυρίας!
Ἐπιθυμῶ νὰ τὰς γνωρίσω.

— Ἄ! ἤρχισες βλέπω νὰ πείθῃσαι. Ἄγωμεν!

Καὶ μὲ ὀδήγησεν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον Βουλεβάρ. Πέντε λεπτὰ μετὰ
τὴν ἀγγελίαν τοῦ ὀνόματός μας ἐδέχθησαν ἡμᾶς εἰς τὴν αἴθουσαν.

Διὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινής, ὀφείλω νὰ εἶπω ὅτι ἡ πρώτη μου ἐντύπω-
σις ἦτο μετριωτάτη. Ἐσκεπτόμην διατί, ἀφοῦ ὑπῆρχε τόσον πλῆθος
ἁρῶν γυναικῶν, διατί ἐγὼ νὰ λάβω ὡς σύζυγον μίαν κυφὴν; Θὰ
ἤμην καταγέλαστος ἀπέναντι τῶν συναδέλφων μου. Ἄλλ' ἡ φωνὴ της
ἦτο τόσον γλυκεῖα, τὸ βλέμμα της τόσον θεραπευτικόν, αἱ ἰδέαι της
τόσον ὀρθαὶ καὶ εὐρεῖαι, ὥστε τὰ ἠθικά της χαρίσματα ἐπεσκίασαν
βαθμηδὸν τὰ σωματικὰ αὐτῆς ἐλαττώματα.

¹ Περίπατος τοῦ Βουκουρεστίου.

² Μέγα καφενεῖον καὶ ζαχαροπλαστεῖον τὸ τοῦ Κάψα ἐν Βουκουρεστίῳ.

Ὅτε ἠγέρθημεν, ἡ θεία της—μεγάλη κυρία καθ' ὅλην τὴν σημασίαν της λέξεως—εἶπεν εἰς τὸν Λαβομίρην : «Θά θελήσῃ ὁ φίλος σας νὰ δεχθῆ νὰ συμφάγωμεν αὐριον ἐσπέρας ἐδῶ ; θὰ λογισθῶ εὐτυχῆς ἂν τὸν φέρετε μεθ' ὑμῶν.»

Ὁ Λαβομίρης μὲ παρετήρησε. — Κυρία μου, ὑπελαβον, λογιζομαι εὐτυχῆς διὰ τὴν τιμὴν τὴν ὁποίαν μοι περιποιεῖτε. Δέχομαι μετ' εὐγνωμοσύνης.

— Au revoir λοιπόν. Τρώγομεν εἰς τὰς ἑπτὰ.

Παρχλείπω τὴν περιγραφὴν τοῦ γεύματος. Σὰς λέγω μόνον ὅτι ἡ Τασίκα διὰ τῶν τρόπων της καὶ τοῦ λεκτικῆς της μ' ἐμάγευσε, τόσο ὥστε ἐπεφόρτισα τὸν Λαβομίρην νὰ ζητήσῃ δ' ἐμὲ τὴν χεῖρά της.

Μὲ ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς. Ταύτοχρόνως ἐζήτησα διὰ τοῦ στρατηγῶ μου ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν τὴν ἀδειαν νὰ νυμφευθῶ. Θὰ σὰς φανῆ ἴσως παράδοξον, καὶ ὅμως μὲ διεβεβαίωσαν ὅτι ὁ ὑπουργὸς εἶπεν ἅμα ἰδὼν τὴν αἴτησιν :

— Πῶς ; Ὁ Κρουμέσκος εἶναι ἀκόμη λοχαγός ; Καὶ ὁ ἡγεμὼν μοι ἐσύστησε νὰ εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν προβιβαζομένων. Πῶς ἐγείνεν αὐτὸ τὸ λάθος ;

Λάθος ! φαντασθῆτε. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι μετὰ τῆς ἀδείας, ἣτις μοῦ ἐδίδοτο διὰ τὸν γάμον, προεβιβαζόμην εἰς ταγματάρχην καὶ ταύτοχρόνως ἐπαρashaμοφορούμην.

Ἐνυμφεύθη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1877. Ἄγνοῶ τί σκέπτεται ὁ κόσμος καὶ ὑμεῖς περὶ τοῦ γάμου· ὁμολογῶ ὅμως ὅτι δι' ἐμὲ ὑπῆρξεν ὁ ἐπίγειος παράδεισος. Τὸ δράμα τοῦ πρώτου της γάμου καὶ ἡ σωματικὴ αὐτῆς ἄλλειψις κατέστησαν τὴν Τασίκαν τρυφερὰν καὶ ἀφωσιωμένην, ὅσον οὐδέποτε ὑπῆρξε γυνή. Τὸ οἶκμά μου ἦτο δι' ἐμὲ δλόκληρος μαγείας κόσμος. Ἐκεῖ εὕρισκον περιποιήσιν, θωπείας, παιδρότητα καὶ πᾶν ὅ,τι μ' ἔκαμνε νὰ λησμονῶ τὰς λύπας καὶ τὰς πικρίας, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς ὅλους ὁ βίος. Ἐν τῷ οἴκῳ μου δὲν ἤμην ὁ αὐστηρὸς ταγματάρχης, οὐδ' ὁ ἀπότομος ἀξιωματικός. Ἡ ἀένας τῆς Τασίκας φροντίς, αἱ τρυφεραὶ αὐτῆς περιθαλψεῖς, αἱ περιπαθεῖς αὐτῆς θωπεῖαι μὲ καθίστων ἡρεμον, εὐτυχῆ, πανευδαίμονα. Ὅσακις ὠργιζόμην εἰς τὸν στρατῶνα, κατέφευγον εἰς αὐτὴν ὡς παιδίον πρὸς τὴν μητέρα του. Μία λέξις της μὲ κατηύναζεν, ἐν βλέμμα της μ' ἐνεθάρρυνεν, ἐν φιλημά της μὲ κατέθειλεν. Ἦτο δι' ἐμὲ τὸ πᾶν. Μήτηρ, σύζυγος, ἀδελφὴ, φίλη, σύντροφος. Ὡ ! πῶς νὰ τὴν λησμονήσω ! Ἐβλεπον ὅτι ἐζῆ δι' ἐμοῦ ἡσθανόμην ὅτι ὑφίστατο δι' ἐμέ. Νοσημονεστάτη, εὐφυής, ἀγγλίνους, προσέβλεπε καὶ τὰ ἐλάχιστα καὶ καθώριζε τὸν βίον

μου ὡς ὠρολόγιον. Μοῦ προητοίμαζεν εὐαρέστους ἐκπλήξεις, ἐμάντευε τὰς ἀδυναμίας μου, ὑπέθαλπε τὰς ὀρέξεις μου Ὡ ! τοιαύτη γυνὴ εἶναι βεβαίως σπανία. Ἐνῶ δὲ μοι ἔλεγον ὅτι ἦτο μελαγχολικὴ, οὐδέποτε ἔμως ἐπεδείχθη εἰς ἐμὲ τοιαύτη, ἀλλὰ πάντοτε φαιδρὰ, εὐχαρῖς, μεστή στοργῆς καὶ πλήρης φίλτρου. Τόσον δὲ εἶχα συνηθίσει, ὥστε μοι ἐφαίνετο ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου, ἡ κυφότης αὐτῆς ἐξηλείφετο καὶ ὅτι κατ' οὐδὲν διέφερε τῶν λοιπῶν γυναικῶν, αἵτινες μεθ' ὅλα αὐτῶν τὰ κάλλη οὔτε ὡς θεραπαινίδες της θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσωσιν.

Ἦμην τέλος εὐτυχῆς· ποσάκις ὅμως ἡ εὐτυχία εἶναι ἀπαρχὴ δυστυχίας ! Τὴν ὠδήγουν ἐνίοτε εἰς τὰς συναναστροφὰς καὶ ἐνηθρονόμην διὰ τὸ χαριτολόγον πνεῦμά της. Ὅτε προσεκληθῆμεν εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀνακτόρων, μὲ ἠρώτησε μετὰ δειλίας ἂν θὰ μετεβαίνομεν. — Βεβαίως, τῇ ἀπήντησα. — Ὅπως θέλεις, ἀκριβέ μου, μὲ εἶπεν. Ἄλλ' ἐγένετο σύννοος. Ἦτοίμασεν ἐν τούτοις ὠραίαν ἀλλ' ἀπλὴν ἐνδυμασίαν καὶ μετέβημεν. Ὡ ! καλλίτερον νὰ μὴ τὴν ὠδήγουν ! Ἀλλὰ μήπως προσέβλεπον τί ἠδύνατο νὰ συμβῆ ; Ἦμην τετυφλωμένος ἐκ τοῦ πρὸς αὐτὴν αἰσθηματός μου. Ἄγνοῶ ἐπακριβῶς ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀλληλουχία τῶν σκέψεων αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ὅμως ἐκείνης ἤρχισα νὰ ἐννοῶ ὅτι κατὶ τὴν ἐβασάνιζεν. Ἡ ὀρεξίς αὐτῆς ἐμειοῦτο, ἔχανε τὸ χρῶμά της, καὶ βαθμηδὸν ἐλίγνευεν. Ὅσακις ἀφυπνιζόμην τὴν νύκτα, ἔβλεπον μετὰ λύπης ὅτι δὲν ἐκοιμάτο. Ποσάκις ὑποκριθεὶς τὸν κοιμώμενον ἐνόουν ὅτι ἐκλαίει, καὶ ποσάκις ἡμιανοίγων τοὺς ὀφθαλμούς μου διέκρινον τοὺς ἰδικούς της ἐταστικῶς θεωροῦντάς με ἐν τῷ σκότει μετὰ θρησκευτικῆς λατρείας ! Τίς ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν καρδίαν τῆς γυναικὸς καὶ νὰ κατανοήσῃ τὰ περικλειόμενα ἐν αὐτῇ αἰσθηματά ; Ἐβλεπον ὅτι βαθμηδὸν ἐτήκετο ὁσάκις δὲ μετὰ γλυκύτητος τὴν ἠρώτων : τί ἔχεις ; τί αἰσθάνεσαι ; μοι ἀπήντα μετὰ τῆς μεγαλητέρας τρυφερότητος. — Τίποτε, Σάσα μου ! Εἶμαι πολὺ εὐτυχῆς !

Ἦτο ἡ 25 Μαρτίου, ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Πῶς νὰ τὴν λησμονήσω τὴν ἡμέραν ἐκείνην ; Ἦμην κεκλημένος ὑπὸ τῶν συναδέλφων μου εἰς δεῖπνον καὶ μετέβην σχεδὸν ἀκουσίως μου. Μετὰ τὸ πέρασ, ἐνῶ ὅλοι διεσκέδαζον, ἐγὼ ἐμελαγχόλουν, ἐσκεπτόμην δὲ νὰ ἀπέλθω, ὅτε φθάνει ὁ στρατιώτης τῆς ὑπηρεσίας καὶ μοι λέγει μὲ ὕφος μυστηριῶδες ὅτι ἡ Κυρία εἶναι ἀσθενής καὶ μὲ παρακαλεῖ νὰ μεταβῶ ἀμέσως εἰς τὸν οἶκον. Χωρὶς ν' ἀποχαιρετίσω, φορῶ τὸν μανδύαν μου, εἰσέρχομαι εἰς ἀμαξάν καὶ σπεύδω πρὸς τὴν οἰκίαν. Ἡ θύρα ἦτο ἀνοικτὴ. Ἡ ὑπηρέτρια μὲ δακρύοντας ὀφθαλμούς μὲ ἀνέμενε καὶ πρὶν τὴν ἐρωτήσω : «Τί τρέχει ;» μοι λέγει.

— "Α! Κύριε. Έτελείωσε. Έσκοτώθηκεν ή καυμένη!

Είς τὸ ἄκουσμα τοῦτο ἐνόμισα ὅτι ή ὑπέρτρια παρεφρόνει. Σπρώχνω τὰς θύρας, ἀναποδογυρίζω τὰ πάντα καὶ εἰσδύω εἰς τὸν κοιτῶνα. Ὅποιον θέαμα! Ὁ κοιτῶν ἦτο κατάφωτος, ἐκείνη δέ, ὦ! ἐκείνη ἐξηλωμένη ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου νεκρά! Εἶχεν αὐτοκτονήσει διὰ πολυκρότου, τὸ ὅποιον ἔκειτο κατὰ γῆς. Προσεκάλεσα ἰατροὺς, φίλους, συναδέλφους, ἀλλ' ἀπαντες περίλυποι μοὶ ἐθλίβον τὴν χεῖρα ἐνθαρρύνοντές με καὶ λέγοντές μοι: «τετέλεσται!» Πῶς; διατί; Τί συνέβη; Μάτην ἠρώτων, μάτην ἐξήταζον, μάτην διενουόμην. Ἡ αὐτοκτονία της ἦτο δι' ἐμὲ ἀκατάληπτος· ὅτε συνερχόμενος ἐκ τῆς πρώτης ἐκπλήξεως βλέπω ἐπὶ μικρᾶς τραπέζης ἐπιστολὴν ἀπευθυνομένην πρὸς ἐμέ. Τὴν λαμβάνω καὶ ὅτε τὴν ἀνέγνωσα, ἐνόησα πόσον ἀπὸ τίνος ὑπέφερον ή ἀγία ἐκείνη γυνή καὶ πόσον ὑπέμεινεν ή ὄσια ἐκείνη μάρτυς.

Τὰ δάκρυα ἀνέβλυζον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ συνταγματάρχου ἡμεῖς, δὲ συγκεκλινημένοι ἐσιγῶμεν. Μετὰ μικρὰν σιωπὴν, σπογγίσας τοὺς ὑπερύθρους ὀφθαλμούς του ἐξηκολούθησεν. "Α! διατί μοὶ ἀνεμνήσατε τὸ παρελθόν; ... Σὰς ὠμίλησα περὶ μίᾶς ἐπιστολῆς. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην φέρω πάντοτε ἐπὶ τῆς καρδίας μου. Ἴδου αὐτή! Δύνασθε νὰ τὴν ἀναγνώσητε ἰδιαιτέρως, διότι εἰς ἐμὲ κάμνει πολὺν κόπον ή ἀνάγνωσις αὐτῆς. Καὶ ἀποσυρθεὶς εἰς μίαν γωνίαν ἐκλαίει ὡς παιδίον στερηθὲν τῶν προσφιλεστέρων αὐτοῦ ἀθυμμάτων.

Ὁ πρίγκιψ Γ* ἔλαθε τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ἤνοιξε τρέμων καὶ ἤρχισε νὰ τὴν ἀναγινώσκῃ:

α' Ἀκριβέ μου Σάσα.

«Συγχώρησόν με. Γινώσκω τὴν ἀγαθὴν καρδίαν σου καὶ εἶμαι βεβαία ὅτι τὸ πραξικόπημα εἰς δὲ προβαίνω θὰ σὲ λυπήσῃ, ἐσκέφθην ὅμως πολὺ καὶ δὲν εὖρον ἄλλην διέξοδον. Ἐὰν ἡδυνάμην ν' ἀλλάξω μορφήν καὶ σῶμα, ὅπως ἀλλάσσω ἐνδύματα, θὰ τὸ ἔπραττον μὲ πᾶσαν θυσίαν; Ἄλλ' εἶναι δυστυχῶς ἀδύνατον. Ἐπειδὴ μὲ ἠδίκησεν ή φύσις, δὲν ἔπεται ὅτι πρέπει ν' ἀδικῆσαι καὶ σὺ χάριν ἐμοῦ. Ἐνόμιζον ὅτι νυμφευομένη σε θὰ σὲ καθίστων εὐτυχῇ βαθμηδὸν ὅμως ἀνεγνώρισα ὅτι τοῦτο ἦτο ἀδύνατον. Διὰ τὴν εὐτυχίαν ἐνὸς ἀνδρὸς οἷος σὺ ἀπαιτεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ή καλλονὴ τῆς συζύγου. Μὲ ἠνέχθης ἀρκετὸν χρόνον, χωρὶς νὰ δείξῃς τὴν ἐλαχίστην ψυχρότητα καὶ διὰ τοῦτο σὲ εὐλογῶ ὅτε ὅμως συνέκρινα ἐμαυτὴν πρὸς τὰς ὠραίας δεσποίνας, τὰς ὁποίας συνήτησα εἰς τὸν χορόν, ἐπίσθην ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἀνεγνώριζες σὺ αὐτὸ τὸ λάθος, ὅπερ διέπραξες νυμφευομένος με. Πρὶν δὲ ἀκόμη τὸ αἰσθανθῆς, ἀπαφάσισα νὰ θέσω τέρμα εἰς τὴν ζωὴν

μου χορηγούσά σοι τὴν ἐλευθερίαν. Μὴ μὲ καταδικάσῃς! Τὸ κίνημα τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ πρὸς σὲ ἔρωτός μου, ἔρωτος ἴσου πρὸς λατρείαν. — Ὅταν τις λατρεύῃ ἐν ὄν, προσφέρει πρὸς αὐτὸ θυσίαν. Τίνα καλλιτέραν θυσίαν ἡδυνάμην νὰ σοὶ προσφέρω ἀπὸ τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀνεπαρκὲς διὰ τὴν εὐτυχίαν σου σαρκίον μου; Σὲ καθιστῶ γενικὸν κληρονόμον μου καὶ σοὶ συνιστῶ νὰ συζευχθῆς γυναίκα καλὴν καὶ ὠραίαν, ἣτις εὐχομαι νὰ σὲ καταστήσῃ εὐδαίμονα. Ἐσο δὲ βέβαιος ὅτι ή ψυχὴ μου, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν μεταβῇ, θὰ αἰσθάνεται ἄφατον ἀγαλλίασιν ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ σου.

«Σὲ ἐφίλησα πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς σου· ἦτο τὸ ὕστατον φιλημὰ μου, τὸ ὅποιον θὰ συνταφῇ μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ τελευταίᾳ μου κατοικίᾳ.

Καὶ πάλιν συγχώρησόν με. Ὑγίαινε καὶ εὐτύχει.

Ἡ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης
ΤΑΣΙΚΑ ΣΟΥ.»

Ἐπεστρέψαμεν τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν συνταγματάρχην, ὅστις ἐκλαίει ἀκόμη. Ὁ δὲ πρίγκιψ λαβὼν τὸν λόγον εἶπε:

— Καὶ διατί δὲν ἠκολούθησατε τὴν συμβουλήν της νυμφευόμενος ἐκ νέου;

— "Α, νῆε μου φίλε. Δὲν βεβηλώνουν τοιοῦτοτρόπως τὴν μνήμην ἐνὸς τοιοῦτου ἀγγέλου. Ἄπ' ἐναντίας ἐζήτησαν τὸν θάνατον διὰ νὰ ἐπανεύρω αὐτὴν. Ἄλλὰ αὐτὸς ἐκώφευσε καὶ μοὶ ἔστρεψε τὰ νῶτα. Ἄμα ἐκραγέντος τοῦ πολέμου, ἐρρίφθην ὡς παράφορος εἰς τὰς μάχας. Εἰς τὴν Γριβίτσαν φαίνεται ὅτι ἔκαμα θαύματα. Ἐφιλοξένησα ἐν ἐμοὶ δύο ἐχθρὶκὰς σφαίρας, καὶ ὅμως μὲ ἰθεράπευσαν καὶ μὲ ἐπροβίβασαν. Ὅτε δὲ βραδύτερον ἐζήτησα νὰ μεταβῶ εἰς Πλεύναν μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι δὲν θὰ ἐπέστρεφον ἐκείθεν ζῶν, ἀντὶ τοῦ θανάτου εὖρον τὴν δόξαν καὶ ἠξιώθην τοῦ παρασήμου Ταξίαρχου καὶ τῶν ἐπωμίδων τοῦ συνταγματάρχου.... Τοιοῦτος ὁ βίος!

Κ. Μεταξᾶς

Βοσκοπίτης

ΕΡΜΑΝΝΟΣ ΛΟΥΝΤΖΗΣ¹

Ἐν Ζακύνθῳ ὁ Λούντζης ἔμεινεν ἐπ' ὀλίγον. Μετέβη ἐκ νέου εἰς τὴν Ἰταλίαν, διευθυνόμενος τότε εἰς Παρισίους. Ἐνταῦθα ἐμελέτα, ὁσάκις ἡ ὑγεία τῷ ἐπέτρεπε τοῦτο. Ἀκολουθῶς ἀπῆλθεν εἰς Γενεύην καὶ κατέγεινεν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης. Μετὰ ἐξάμηνον διαμονήν, διὰ τῶν Ἄλπεων, ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους. — ἐπανῆλθε δὲ ἄλλος ἄνθρωπος, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ. Ἐπανέλαβε τὰς μελέτας αὐτοῦ ὀδηγούμενος παρὰ σοφοῦ ἰταλοῦ πρόσφυγος, οὗ δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα, καὶ ἐφοίτα εἰς διαφόρους σχολὰς πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων νέων. Ὁ κόσμος εἶνε ὅποιος ἡμεῖς αὐτοὶ τὸν δημιουργοῦμεν ἂν μαῦρος πέπλος καλύπτῃ τὴν ὄρασιν, τὰ πάντα μέλανα παρίστανται ἂν ἡσυχίαι καὶ εὐχαριστημένοι εἴμεθα, τὰ πάντα γελῶσι πέριξ ἡμῶν. Ὁ ἄνθρωπος μῆγμα ὕλης καὶ πνεύματος, οὐράνιον καὶ γήϊνον ὄν, εἶνε κρᾶμα, σύνθεσις θεότητος καὶ ζῆου· αὐτὰ ἐσκέπτετο ὁ Λούντζης ἐν Παρισίοις καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ ἀντικειμένου καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐπλήρωσε τῆς αὐτοβιογραφίας αὐτοῦ ἀρκετὰς σελίδας ὡς καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν τῆς Γαλλίας, καθ' ὅσον ἦτο ἐκείνη ἐποχὴ ὀργασμοῦ, πάλης, ζωῆς. « Ἄν ἡ τοῦ Ἰουλίου ἐπανάστασις ἔφερεν εἰς τὴν Γαλλίαν πολλὰ καλὰ, λέγει ὁ Λούντζης, ἔβλαψεν ὅμως τὴν δημοσίαν διδασκαλίαν, καθότι ὁ Guizot ὁ Villemain, ὁ Cousin, ἔπαυσαν τὰς παραδόσεις, κατεῖσαν εἰσελθόντες εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον». Ὁ Jouffroy ἔμεινε μόνος, ἀλλ' αἱ παραδόσεις καὶ ἐν γένει ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ ὡς τὴν ἐννοοῦν οἱ Γάλλοι, δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς νέας ἀνάγκας τοῦ Λούντζη, διὸ ἀπεφάσισε σοβαρῶς νὰ σπουδάσῃ τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν, ἧς τὰ στοιχεῖα, ὡς εἶδομεν, εἶχεν ἐκμάθῃ ἐν Ζακύνθῳ παρὰ τοῦ ἐν τῷ οἴκῳ του γερμανοῦ ἱερέως. Κείμενον δὲ ἔλαβε τὸν Κάντ. Ἐνεκα τοῦ λοιμοῦ ἐγκάτελειψε τοὺς Παρισίους καὶ μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Πολλὰ ἐπίσης περὶ τῆς Ἀγγλίας γράφει ἐν ταῖς αὐτοβιογραφίαις αὐτοῦ, συμπεραίνει δὲ ὡς ἐξῆς :

« Ἡ ἐν Λονδίῳ διαμονή μου καὶ ἡ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις περιοδεία μου, πλῆρης ἡδυτάτων καὶ προσφιλῶν ἀναμνήσεων, μοὶ παρέσχεον ὕλην πολλῶν περιγραφῶν, διότι καὶ ἀφορμὴν ἔλαβον τὰ ἀγγλικά ἦθη νὰ

παρρησώω καὶ πολλὰ ἐσυνέβησαν ἐμὲ μόνον ἀποβλέποντα. — Ταῦτα μόνον λέγω ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ ἐγνώρισα τί εἶνε οἰκογένεια καὶ τίνιτρόπῳ καὶ αὐτῆς δύναται νὰ πηγᾶσῃ ἡ ἀληθῆς εὐδαιμονία, ἐγνώρισα τὸν τύπον τῆς γυναικὸς ὡς συζύγου καὶ μητρός, εἶδον τὸ ἰδανικὸν τῆς ἀγάπης, τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως. Ἐνόησα τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων συγγραφῆως τινὸς εἰπόντος ὅτι ἡ ζωὴ τῆς γυναικὸς εἶνε ἡ ἱστορία τῶν αἰσθημάτων». Μετὰ ὀκτάμηνον ἐν Ἀγγλίᾳ διατριβήν, ἐπανέκαμψε τῷ 1832 εἰς Παρισίους. Πλὴν μετὰ τέσσαρας μῆνας προσεκαλεῖτο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ζακύνθον λόγῳ ἀσθενείας τῆς μητρός του. Πάραυτα ἐξεκίνησεν, ἀλλὰ φθάσας εἰς Γενεύην ἔμαθεν ὅτι ἡ μήτηρ του δὲν ἦτο βαρέως ἀσθενής, καὶ ὅτι ἡ ἀγγελία ἦτο μόνον τέχνασμα, ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα. Τοῦτο μαθὼν παρητήθη τῆς ιδέας τοῦ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ζακύνθον, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τελειοποιήσῃ τὰς σπουδὰς του, διευθυνόμενος εἰς Γερμανίαν, ὅπως ἐκεῖ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν του, «ἐπαναλάβῃ τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας». Ἀκολουθεῖ γράφων ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ : « Ὁ ἄρκρος ἀρχιερεὺς τῆς φιλοσοφίας εἶχε τὴν ἔδραν του ἐν Μονάχῳ, διὸ καὶ πρὸς ἐκείνην τὴν πόλιν διηύθυνα τὰ βήματά του... Ὁ Schelling εἶχεν ἐπιζητήσει εἰς τὸ σύστημά του, εἶχε κλείσει τὸν φιλοσοφικὸν κύκλον, ἐκ τοῦ ὁποῦ εἰς μάτην ἠγωνίζετο νὰ ἐξέλθῃ, εἶχεν εἰπεῖ τὸν τελευταῖον λόγον τῆς νέας φιλοσοφίας, διὸ καὶ μετὰ τοῦ Hegel, τοῦ πρό ὀλίγου ἀποθανόντος, ἦτο ὁ τελευταῖος ἀντιπρόσωπος τοῦ μεγάλου φιλοσοφικοῦ κινήματος τῆς Γερμανίας, ἀρχομένου κυρίως ἀπὸ τοῦ Κάντ.

« Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ νοῦ μου εἶχε παρακολουθήσει τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς σοφίας καὶ τὸν νεώτατον ἡμῶν αἰῶνα. . . .

« . . . Παρὰ τῷ μεγάλῳ φιλοσόφῳ Schelling ἔτυχον εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς. Πολλάκις μετὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ μαθήματός του, τὸν ἠκολούθουν εἰς τὸν περίπατον, κατὰ τὸν ὅποιον προσεπάθει νὰ μοῦ ἐξηγῇ τὰς ἀκαταλήπτους δι' ἐμὲ θεωρίας του». Ἐν Γερμανίᾳ ἐπίσης συνέθεσε φίλιαν μετὰ πολλῶν σοφῶν καὶ διακεκριμένων Γερμανῶν. Λέγει ὁ ἴδιος ὅτι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φρειδερίκου Thiersh εὗρισκε καθ' ἐκάστην ἐσπέραν ἐκλεκτὴν συναναστροφὴν. Ἄλλως τε δι' αὐτὸν εὐπατρίδην καὶ εὐπαιδευτὸν εὐκόλως ἠνοιγόnton αἱ θύραι τῶν ἐπαύλων καὶ τῶν ἀνακτόρων, καὶ ποθητὸς ἐγίνετο εἰς πᾶν περισπούδαστον κέντρον. Μετέβη καὶ εἰς Βερολίνον πρὸς εὐρυτέραν μελέτην τῆς φιλοσοφίας. Ἐν τῇ ἰταλικῇ αὐτοβιογραφίᾳ λέγει « . . . deliberai di trasportarmi a Berlino, dove, se Hegel non era più, fioriva la sua bella scuola composta di una schiera d'uomini insigni,

¹ Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου φυλλαδίου.

»fra i quali Edoardo Gans». Ἀφοῦ τόσα εἶδε μέρη, ἀφοῦ ἐσπούδασε τοσοῦτον καὶ ἤκροάσθη τόσων σπουδαίων καθηγητῶν ἐν Ἰταλίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἐπέστρεψε σοφὸς πλέον εἰς τὴν Ζάκυνθον.

* *

Ἐκ τούτων πάντων ὁ ἀναγνώστης ἐσχημάτισεν ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς εὐρείας μαθήσεως τοῦ Λούντζη.

Δυστυχῶς ἂν ἐγνώριζε τὴν φιλοσοφίαν, τὴν γραμματολογία καὶ τὴν ἐν γένει ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ τῶν νεωτέρων, δὲν ἐγνώριζεν ὅμως τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τοὺς συγγραφεὶς καὶ ποιητὰς τῆς μεγάλης πατρίδος του ἐμελέτησεν ἐκ μεταφράσεων.

Τὸ κυριώτερον αἷτιον τῆς ἐλλείψεως ταύτης ἦσαν οἱ ἐν Ζακύνθῳ διδάτκλοι αὐτοῦ· ἕνεκα τῆς ἀμαθείας τῶν δύο πρώτων καὶ τῆς σχολαστικότητος τοῦ τρίτου, εἶχεν ἀποκτήσει ἀντιπάθειαν πρὸς τὴν πατρικὴν γλῶσσαν. Ἡ μήτηρ ἠγνόει τὴν ἑλληνικὴν, ὅπως δυνήθη νὰ διευκολύνη τὰς μελέτας τοῦ υἱοῦ της. Ὡστε ἐν Ζακύνθῳ τὰ πάντα συνείπουν εἰς τὴν ἀποστροφὴν τῆς ἐμαθήσεως γλώσσης, ἣν ἔπρεπε νὰ γνωρίζη ὑπὲρ πάσαν ἄλλην. Μετὰ τὸ πέρας τῶν μελετῶν του ἐπανακάμψας εἰς Ζάκυνθον, ἐνόησεν ὅτι δὲν ἤρουν τὰ λατινικά, ἀλλ' ἦσαν ἀναπόφευκτα καὶ τὰ ἑλληνικά, πρὸ πάντων ἀφοῦ εἶχεν ζείποτε κατὰ νοῦν τὴν ἰδέαν νὰ γείνη συγγραφεὺς καὶ μάλιστα σπουδαίων ἔργων. Ἐγραφεν ἰταλιστί, ἀλλὰ τέλος τὰ πράγματα ἤλλαξαν ἐν Ἐπτανήσῳ καὶ ὁ Λούντζης ἀπεφάσισε νὰ μὴ γράψῃ πλέον ἰταλιστί, ἀλλ' ἑλληνιστί, ὡς γράφει ἐν τῇ ἰταλικῇ αὐτοβιογραφίᾳ. Διὸ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ οὕτως ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν ἠδυνήθη νὰ συνθέσῃ λόγον, ὃν ἐσκέπτετο νὰ ἐκφωνήσῃ τῇ εικοστῇ πέμπτῃ Μαρτίου τοῦ 1851 ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ Ζακύνθου «ἡ Πρόοδος», μετέβαλε δὲ γνώμην καὶ ἐδημοσίευσεν τὴν μελέτην του τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν Ζακύνθῳ, τύποις Σ. Χ. Ῥαφτάνη, ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Μέλλον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐκ τοῦ παρελθόντος ἐξαγόμενον», τὴν ὁποίαν ἀφιερῶ εἰς τοὺς συνδρομητὰς τοῦ ἰδιοῦ Ἀναγνωστηρίου.

Ἐν Ἐπτανήσῳ ἀρνησιπατρὶς δὲν ἐθεωρεῖτο ὁ γράφων ἰταλιστί. Ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὸν Φώσκολον, ὁ Μουστοξύδης, ὁ Μάριος Πιέρης, ἡ Θεοτόκη-Ἀλθρίτζη καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐν αὐτῇ τῇ Ἰταλίᾳ διέπρεπον ὡς συγγραφεὶς δόκιμοι. Ὁ Λούντζης ὅμως ἂν καὶ ἔμαθε τὰ ἑλ-

ληνικά, ἐξηκολούθει νὰ προτιμᾷ τὴν ἰταλικὴν, ἥτις, ὡς ὁ ἴδιος ἔλεγεν, «ἐπὶ πολὺ ὠμίλησεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ».¹

* *

Πρὸς ἀνακούφισιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς μοναξίας καὶ διαφόρων περιπετειῶν κατέγεινεν εἰς μυθιστορικὰς συγγραφάς, αἵτινες εἶναι ἀπαύγασμα τῶν φιλοσοφικῶν καὶ κοινωνικῶν μελετῶν του. Ἄλλ' ὁ τρόπος τῆς συγγραφῆς καὶ τῆς ἐκτυλιζέως τοῦ θεματός του εἶνε τοιοῦτος, ὥστε, καίπερ διδακτικὰ τὰ ἔργα του ταῦτα, δὲν εἶνε ὅμως τερπνά. Τῷ 1843 ἐν Μελίτῃ ἐξέδωκε τὸ μυθιστόρημα *Una vita perduta*², ἐνθα δεξιῶς ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει ὅτι χάνεται μίᾳ ὑπαρξί, ἥτις, ἕνεκα σχετικῶν περιστάσεων προσερχομένων ἐκ τῶν χρόνων καθ' οὓς ζῆ, δὲν δύναται πραγματικῶς νὰ δράσῃ, ἀλλὰ τήκεται εἰς μελέτας καὶ ἀφηρημένας θεωρίας, ἀδιάφορον ἂν ἀπολαμβάνῃ ἐξ αὐτῶν ποιὰν τινα ἡσυχίαν πνεύματος. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε ἄξιον προσοχῆς. Τῷ 1846 ἐπίσης ἐν Μελίτῃ ἐξέδωκε τὴν *Giulia Santelmo*, ἱστορικὸν μυθιστόρημα, δι' οὗ ἐπισκοπεῖ τὰ σύγχρονα πάθη καὶ τὰς ἀνιάτους κοινωνικὰς πληγὰς. Τῷ 1856 ἐδημοσίευσεν ἐν Μεδιολάνοις ἰταλικὴν μετάφρασιν τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ἑλβετοῦ Ροδόλφου Τόπφερ *Rosa e Gertrude*. Ἐπίσης ὁ Λούντζης ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον *Varietà Letterarie* ἐν Κερκύρα τῷ 1847 συλλογὴν πραγματειῶν ἀφιερωμένων εἰς τὴν μητέρα του. Ἐἶνε συλλογὴ ἀρθρῶν, ἅτινα εἶχε τὸ πρῶτον δημοσιεύσει ἐν τῷ *Florilegio*.

* *

Καίτοι ὁ Λούντζης ἦτο φίλος τῆς ἡσυχίας, ἐραστὴς τῆς μελέτης καὶ ἐχθρὸς τῆς πολιτικῆς, οὐχ ἤττον συγκατένευσε νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν κίνησιν καὶ τῷ 1852 ἐξελέγη βουλευτὴς Ζακύνθου, ἀνήκων εἰς τὸ ριζοσπαστικὸν κόμμα.

Τὰ πρακτικὰ τῆς βουλευτικῆς ἐκείνης περιόδου δεικνύουσιν ὅτι ὁ Λούντζης ἐλάμβανε τὸν λόγον χρειᾶς τυχούσης. Ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ δὲν ἦτο ὅμως πρόσφορος διὰ τὸ βουλευτικὸν στάδιον, ἀλλ' εἶνε εὐτύ-

¹ Ἐν τῇ γενομένῃ παρ' αὐτοῦ μεταφράσει τῆς *Rosa e Gertrude* τοῦ Τόπφερ, καὶ εἰδικῶς ἐν τῇ ἀφιερωτικῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Αἰμίλιον Τυπάλδον ἔλεγε περὶ τῆς ἰταλικῆς γλώσσης... *lingua la quale lungamente parlò al cuor mio, ne' di lieti che or più non sono*.

² Ὁ εὐπαιδευτος φίλος κ. Διονύσιος Τρίκαρδος ὑπὸ τὸν τίτλον Ὁ ἀπολωλὸς βίος ἐξέδωκε τῷ 1878 ἐν Ζακύνθῳ μετάφρασιν τοῦ μυθιστορήματος τούτου τοῦ Λούντζη μετὰ ὠραίων προλεγομένων. Ἡ μετάφρασις προηγουμένης ἐδημοσίευσθαι εἰς τὸ περιοδικὸν Ζακύνθου Κόριννα.

μερινή ἀφθονος ὕλη. Οἱ πρὸ τοῦ Λούντζη τῆς Ἑπτανήσου ἱστορικοὶ ἦσαν ὀλίγιστοι καὶ πλημμελεῖς καὶ ἐλλιπεῖς. Εὐτυχῶς, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, ὁδηγὸν εἶχε τὸν Μουστοξύδην, τὸν σοφώτερον τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ ἱστορικῶν, ὄντα οὐ μόνον ἱστοριοδίφην καὶ ἱστοριογράφον, ἀλλὰ καὶ ἀρχαιολόγον, φιλολόγον, γραμματολόγον καὶ συγγραφεὶά δόκιμον. Ὁ Λούντζης εὐρίσκατο εἰς ἀκροσφαλῆ θέσιν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῶν Ἑνετῶν. Ὁ *Daru* καὶ ὁ *Laugier* ἀφ' ἐνὸς ὡς ἱστορικοὶ καὶ ὁ *Saint Sauveur* καὶ οἱ Στεφανόπουλοι, ἀφ' ἑτέρου, ἔνεκα ἰδιοτελείας παρεμόρφωσαν εἰς πολλὰ μέρη τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Οὐχ ἦντον ὁ Λούντζης κάλλιον ἄλλων τῆς Ἑπτανήσου ἱστορικῶν ἠδυνήθη νὰ κρίνῃ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἡ Ἑπτάνησος διετέλει ὑπὸ τοὺς ξένους, καὶ ὀρθότερον ἔρινε σχετικῶς τοὺς Ἑνετοὺς. Ἄν ἔζη τὴν σήμερον, τὸ ἔργον αὐτοῦ θὰ ἦτο τελειότερον, καθότι θὰ ἐχρησιμοποιοῖ καὶ τὰ ἐπι ἀνέκδοτα ἔγγραφα, ἅτινα σήμερον γνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχουσιν, ὡς θὰ ἐχρησιμοποιοῖ καὶ πολλὰ ἄλλα, ἅτινα ἐξεδόθησαν βραδύτερον πολὺ διαχύσαντα φῶς εἰς τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους. Περὶ Ἑπτανήσου πολλὰ παρὰ ξένων καὶ Ἑλλήνων ἐγράφησαν, ἀλλ' ἀπομένει εἰσέτι πολλὴ ὕλη ἀγνωστος, ἣτις σφύζεται οὐ μόνον εἰς τὰ ἑπτανησιακὰ ἀρχαιοφυλακεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκεῖνα τῆς Ἰταλίας καὶ Ἰσπανίας. Διὸ ἔχομεν ἀνάγκην συγγραφῆς μονογραφιῶν παρὰ εὐσυνειδήτων ἱστοριοδιφῶν, ἵνα ὁ ἱστορικός ἀσχοληθῆ βασιμῶς. Ὁ Λούντζης, ὅσον αἱ δυνάμεις του τοῦ ἐπέτρεπον, κατέγεινεν εἰς τὴν ἀναδιφήσιν τῆς ἱστορικῆς ὕλης, ἵνα δυνηθῆ νὰ γείνη ὁ ἱστοριογράφος. Δυστυχῶς καὶ τὴν σήμερον ὁ θέλων νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν σύνταξιν ἱστορίας ἑλληνικῆς χώρας πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ σοφὰ παραγγέλματα τοῦ γερμανοῦ Roscher¹ εἰπόντος: «Καὶ ὃ καλλιτέχνης πρέπει νὰ ὑπαχθῆ εἰς ταύτας τὰς ἐργασίας, εἰς τὰς »ὑποχθονίους ταύτας δομάς, ὡς ἐκάλεσεν αὐτὰς ὁ Niebuhr· ἀλλ' »ἔμια τοῦτο κάμη, πρέπει νὰ γνωρίσῃ ν' ἀποχωρίσῃ δι' ἀναλύσεως τὰς »σκωρίας ἀπὸ τοῦ μετάλλου, ὅπως παράσχη ἀκήρατον τὸ εὐγενές μέ- »ταλλον καὶ πλουτήσῃ δι' αὐτοῦ ἐν ἀληθείᾳ ἑαυτὸν καὶ τὸν κόσμον. »Τούτου ἔνεκα δὲν πρέπει νὰ προθυμώμεθα ἐν βίᾳ νὰ κηρύττωμεν τὸν »τοιούτον ἱστορικὸν ἐρευνητὴν χειρώνοντα ἀπλοῦν. Ὅλαι αἱ ἐργασίαι »τοῦ χειρώνοντος ἐπιβάλλονται καὶ εἰς τὸν καλλιτέχνην, ὁμοίως »ἐπιμοχθοί, ὁμοίως λεπτομερεῖς· ἀλλ' ὅμως πολὺ ἀπέχει οὗτος τοῦ νὰ »περιορίζηται εἰς ταῦτα τὰ ἔργα. Ἄλλὰ καὶ τὰ μηχανικώτατα ἔργα, »ἀντιγραφὴ κωδίκων ἢ ἐκδοσις τοιούτων ἀντιγραφῶν, πολλάκις ἐπιβάλλ- »νονται ὡς καθήκοντα εἰς τὸν γνήσιον ἱστορικόν». Καὶ παρ' ἡμῖν

¹ Klio. Beiträge Geschichte der historischen Kunst.

ἀξιολίμητος εἶνε ἡ ἐργασία τοῦ Μουστοξύδου, τοῦ Ρωμανοῦ, τοῦ Σακελλίανος, τοῦ Σάβα, τοῦ Σ. Λάμπρου, τοῦ Γεδεῶν καὶ ἄλλων, ὧν αἱ δημοσιεύσεις ἐγγράφων καὶ ἔρευναι πολὺ φῶς ἐπέχυσαν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐθνικὴν ἱστορίαν.

Ὁ Λούντζης ἦτο εἰλικρινὴς ἱστορικός· καίτοι δὲ εὐγενής, δὲν ἐδίστασε νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τινων ἀριστοκρατικῶν. Ἐνεκα τῆς ἀνεπαρκούς ἱστορικῆς ὕλης, ἣν ὑπ' ὄψιν εἶχεν, ἐνόησε ἀδίκως ἐπικρίνει γεγονότα καὶ πρόσωπα, ἅτινα σήμερον, ὡς ἐκ τῆς δημοσιεύσεως νέων ἀθηναικῶν ἔγγράφων, ἄλλως κρίνονται.

Χάρις εἰς τὴν Ἑνετιανὴν ἢ Ἑπτάνησος δὲν ὑπεδουλώθη, διὸ ὅτε ἠνάθη μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, τῷ 1864, ἦτο πεπολιτισμένη, εὐπορος, ἔχουσα λαμπρὰν ἱστορίαν. Ἐπὶ Προστασίας δὲν ἦσαν ἀπλαῖ λέξεις ἢ ἀσφάλεια, ὁ νόμος, ἡ τάξις. Ἐν τῇ Ἑπτανησιακῇ ἱστορίᾳ, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἱστορίαις, ὑπάρχουσι θύματα. Ὑπάρχουσι πρόσωπα ἢ γεγονότα, ἀπερ ἡ τύχη ἢ ἡ παράδοσις ἐστιγματίσκει καὶ κατεδίκασεν εἰς τὴν κοινὴν ἀποστροφήν, ἣτις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τῶν συγχρόνων ἔνεκα πολιτικῶν ἢ ἰδιωτικῶν λόγων ἢ ἐπιπολαιότητος ἀρχιμῆνη, μετεβιβάσθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, καὶ οὗτοι ὑπὸ τῶν ἰδίων κινούμενοι λόγων οὐ μόνον ἀναμασσῶσιν ἀλλὰ ἔτι πλέον αὐξάνουσι τὸ μῖσος, τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ἀδικίαν τῶν γενεῶν καὶ τῶν αἰῶνων. Ὑπάρχουσι προσέτι εὐτυχέστατα ὄντα, ἅτινα εὐφημον καὶ ἔντιμον θέσιν ἀδίκως ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατέχουσι. Πόσους ἀδίκως ἀπηθανάτισεν ἡ ἱστορία καὶ πόσους ἀδίκως περιφρόνησεν, ἐξητυλίσειεν ἢ ἐλησμόνησεν! Ἡ ἱστορία εἶνε ἐπιστήμη. Ἄς σταθαιζῶνται δεόντως αἱ ἐποχαί· ἄς μὴ ἀκολουθῶνται δουλικῶς αἱ πεπαλαιωμένα δοξασῖαι· ἄς παύσῃ ὁ ἀνεξέταστος σεβασμὸς ἢ περιφρόνησις πρὸς τὸν δεῖνα ἢ δεῖνα· ἄς μὴ κρίνωνται οἱ παρελθόντες αἰῶνες διὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ λήγοντος δεκάτου ἐνάτου. Πρὶν ἢ κρίνωμεν πολιτεῖαν τινά, ἄς ρίψωμεν βλέμμα ἐπὶ ἄλλων συγχρόνων πολιτειῶν· ἄς ἐρευνησῶμεν τὰς συνειδήσεις, τὰς ἰδέας, τὸ πνεῦμα τῶν ἐποχῶν. Μετὰ τὰς δεούσας ψυχολογικὰς ἐρεῦνας, διότι ἄνευ ψυχολογίας ἡ ἱστορία δὲν δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐπιστήμης, μετὰ τὰς δεούσας ἐν ταῖς ἀρχαιοφυλακεῖαις ἐρεῦνας, διότι ἄνευ ἐπισήμων ἐγγράφων ἀδύνατον νὰ πεισθῶμεν περὶ τῆς ἀληθείας, μετὰ τὰς ἐρεῦνας ταύτας ἄς κηρύττηται ἢ ἀλήθεια, ἄς ἀπονέμηται ἢ ἀπαιτουμένη δικαιοσύνη. Ἡ κριτικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία κατέρριψαν τὰς παλαιὰς σαθρὰς βάσεις τῆς ἱστορίας. Ἡ διάνοια εἶνε τώρα ἐλευθερά των δεσμῶν τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ οὕτως οἱ εἰδικοί καταγίνονται πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας εἰς ἐπισήμους πηγὰς, χωρὶς νὰ παρέ-

χημα ἀληθῶς ὅτι ἐξελέγη, καθότι ὡς φιλότιμος, μετὰ τὴν ἐκλογὴν του, ἐνόμισε πρέπον νὰ γνωρίσῃ καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου, ὅπως ἐκ τοῦ παρελθόντος κρίνῃ τὸ παρὸν καὶ σκεφθῇ κάλλιον περὶ τοῦ μέλλοντος. Κατέγεινεν ἀμέσως εἰς μελέτας, ἠραύνησεν ἀρχεῖα, καὶ, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ σοφοῦ ἱστορικοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου,¹ ἐδημοσίευσεν τῷ 1856 ἐν Ἀθήναις τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως τὴν «Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως ἐν Ἑπτανήσῳ ἐπὶ Ἑνετῶν», ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ, μελέτην, ἣτις λίαν ὠφέλησε τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ μάθωσι τὰ τῆς Ἑπτανήσου, ἀφοῦ καὶ εἰς ἐκτενῆ εἰσαγωγὴν ἐξετάζει τὰ ἐν Ἑπτανήσῳ πρὸ τῆς κυριαρχίας τῶν Ἑνετῶν.

Ἐν τῇ ἀφιερῶσει τοῦ πονήματος τούτου εἰς τὸν βουλευτὴν Σωκράτην Κουρῆν λέγει· «Ὅτε, ὑπὸ τῆς αὐθορμήτου ψήφου τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ Ἰονίῳ Βουλῇ ἀναδειχθεὶς, ἀνέλαβον τὸ δημιόσιον ἀξίωμα, δι' οὗ ἡ πατρίς μὲ ἐτίμησε, πολὺ δὲν ἐβράδυνα νὰ ἀποκτήσω ἀποχρῶσαν γνῶσιν τῆς ἐνεστώσης πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου. Ἡ δὲ κατάστασις αὕτη, διεγείρασα τὴν περιέργειάν μου, μὲ ὤθησεν εἰς τὸ νὰ ζητήσω πληροφορίας καὶ περὶ τῆς «παρελθούσης» ὅθεν ἐπεχείρησα ἐπὶ τούτῳ ἱστορικῆς ἐρεύνας. Χωρὶς δὲ νὰ μὲ δειλιάσωσιν, οὔτε ὁ κόπος, οὔτε ὁ, τι ἐπαχθὲς καὶ ἄχαρι φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν αἰ τοιαῦται ἐργασίαι, κατῴρωσα τέλος πάντων νὰ συλλέξω ὕλην ἱκανὴν καὶ νὰ συντάξω ἐξ αὐτῆς τὸ παρὸν βιβλίον...»

Ἐνεκα τοῦ βουλευτικοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐγκύψῃ καὶ εἰς μελέτην περὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος καὶ τῷ 1857 ἐν Ἀθήναις τύποις Ν. Ἀγγελίδου ἐξέδωκε «Περὶ τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ διοργανώσεως τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως». Τὸ κυριώτερον αἴτιον, τὸ ὁποῖον τὸν ἠνάγκασε νὰ καταγίνηται εἰς τὴν μελέτην τοῦ σπουδαίου ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ζητήματος ἦτο ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ συνόδῳ τοῦ δεκάτου Κοινοβουλίου τῆς Ἑπτανήσου, οὗτινος ἦτο μέλος, ἐξελέγη πρόεδρος τῆς βουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, ἧς σκοπὸς

¹ Ὁ Λούντζης ἐν σελ. γ' τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Περὶ καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν μελέτης ἀναφέρων εὐγνωμόνως τὸ ὄνομα τοῦ Μουστοξύδου λέγει «...Ὅφειλω πρὸς τούτοις χάριτας, δι' ὅσα πρὸς καταρτισμὸν τοῦ πονήματος τούτου παρέσχε μοι βοηθήματα ὁ σοφὸς οὗτος καὶ σεβαστὸς μου φίλος». Ἐν σελίδι δὲ ζε' λέγει: «Ἐραυζόμεθα τὰ κυριώτερα τῶν ἐνταῦθα ἱστορουμένων καὶ τὴν Κέρκυραν ἀποβλέποντα, ἐκ τῆς ἀνεκδότου ἱστορίας τοῦ κλεινοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου, ὅστις ἄετι πρῶτος νὰ μᾶς συνδράμῃ διὰ τῆς πολυμαθείας του, καὶ αὐτὰς τὰς χειρογράφους σημειώσεις φιλοφρόνως ἐχορήγησεν ἡμῖν».

ἦτο νὰ ἀνασχοληθῇ εἰς τὸ ζήτημα περὶ τοῦ πῶς ἢ ἐν Ἑπτανήσῳ δημοσία ἐκπαιδεύσις ἠδύνατο νὰ βελτιωθῇ.¹

Ἐξακολουθήσας τὰς μελέτας ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν νήσων ἐπὶ Ἑνετοκρατίας, πολλὰ διώρθωσε καὶ πολλὰ προσέθηκεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς ἱστορίας του, διὰ νὰ γείνη τελειότερα ἢ ἰταλικὴ μετάφρασις, ἣν ἐπεχείρησαν οἱ κύριοι Μ. Τυπάλδος Φορέστης καὶ Ν. Βαρότζης. Ἐξεδόθη ἡ μετάφρασις αὕτη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1860 ὑπὸ τὸν τίτλον. *Della condizione politica delle Isole Jonie sotto il Dominio Veneto, preceduto da un compendio della storia delle isole stesse dalla divisione dell'impero Bizantino*. Ὁ ἐκδότης ἐν τῇ εἰσαγωγῇ λέγει «...L'autore resone informato, aggradi il divisamento dei due amici che si prestavano vicendevole ajuto nella difficile impresa, ed essendosi recato a Venezia coll'intendimento di perfezionare il suo lavoro mediante nuove ricerche negli archivi di questa città, volle, peritissimo come egli è delle lettere italiane, farsi collaboratore, avvantaggiandosi dei nuovi e copiosissimi materiali, frutto delle sue indefesse investigazioni. Per la qual cosa la presente versione riuscì in molti sue parti un nuovo lavoro.» Ὡστε ἡ μετάφρασις ἔνεκα τῶν διορθώσεων καὶ προσθηκῶν τοῦ ἰδίου συγγραφέως θεωρεῖται ἔργον νέον καὶ συνεπῶς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον δὲν λαμβάνεται πλέον ὑπ' ὄψιν.

Ὁ Λούντζης συνείχισε τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ περὶ Ἑπτανήσου μελέτας. Οὕτω τῷ 1860 ἐν Ἑνετίᾳ ἐξέδωκε *Storia delle isole Ionie sotto il reggimento dei repubblicani Francesi*, τῷ δὲ 1863 ἐν Βονωνίᾳ *Della Repubblica Settinsulare*, ἀμφότερα ἔργα ἀξίας, ἅτινα μετ' ἐκείνου περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν νήσων ἐπὶ Ἑνετῶν εἰσέτι μελετῶνται καὶ μετ' εὐχαριστήσεως ἀναγινώσκονται, ἅτε γεγραμμένα μὲ πολλὴν χάριν.

*
*

Εἰς τὴν ἐποχὴν ἔγραψεν ὁ Λούντζης τὰς ἱστορίας, δὲν ὑπῆρχεν ἡ ση-

¹ Ἀξιοσημείωτα περὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἰδεῶν εἶνε καὶ ὅσα γράφει περὶ ἐλευθεροτυπίας ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του, ἔνθα φρονιμώτατα περιγράφει τὰς παρεκτροπὰς καὶ τὰ κακὰ ἐν γένει ἀποτελέσματα, ἅτινα συνεπάγεται ἡ ἀχαλίνωτος ἐλευθερία τοῦ τύπου εἰς λαοὺς μὴ ἐπαρκῶς παιδαγωγηθέντας ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ, κακίζει δὲ τὴν Ἀγγλικὴν Προστασίαν, ἣτις ἀφοῦ παρέχώρησεν ἀσυνέτως καὶ ἄωρος τὴν ἐλευθερίαν ταύτην εἰς τοὺς Ἑπτανήσιους, προσεπάθησε κατόπιν διὰ βιαίων καὶ ἀτελεσφόρων ἔνεκα τούτου μέσων νὰ τὴν ἀφαιρήσῃ ἐξ αὐτῶν.

χωσι τυφλοῖς ὄμμασι πίστιν εἰς τοὺς γράψαντας ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ παθούς, τῆς συμπαθείας, τοῦ συμφέροντος, τοῦ φόβου, εἰς τοὺς ὀρρωμένους ἐκ κακῶς ἐννοουμένου ζήλου, εἰς τοὺς μοχθηροὺς, εἰς τοὺς ἐπιπολαίους, εἰς τοὺς ψευδολόγους περιηγητάς.

Τῆς ἀρετῆς ἀμοιβὴ εἶνε ἡ δόξα. Πατρίς, ἀρετὴ, δόξα εἶνε αἱ τρεῖς ἱεραὶ λέξεις, ἡ τριπλῆ βᾶσις τούτου τοῦ κόσμου, λέγει ὁ De Sanctis ' Τὰ ἔθνη καθὼς καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

Οἱ ἄνθρωποι ἄνευ πατρίδος, ἄνευ ἀρετῆς, ἄνευ δόξης εἶνε ἄτμα χαμένα *numerus frages consumere nati*. Τοιαῦτα εἶνε τὰ νοθρὰ ἔθνη, τὰ μὴ ἀρήσαντα ἴχνη τῆς ὑπάρξεώς των ἐν τῷ κόσμῳ. Ἱστορικὰ ἔθνη εἶνε ἐκεῖνα, ἅπερ ἔδρασαν, ἐξεπλήρωσαν τὴν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἀποστολὴν των. Ὅ,τι συμβαίνει εἰς μίαν οἰκογένειαν, ὅτι μέλη δῆλα δὴ τινα αὐτῆς διακρίνονται περισσότερο τῶν ἄλλων, τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἔθνη. Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει ἡ Ἑπτάνησος εἶνε ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ τῶν μέλλον δρασαντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ εἰς ἐποχὰς καθ' ἃς τὸ ἐπίλοιπον ἔθνος ἐστέναζεν ὑπὸ δουλείαν, ἡ μικρὰ αὕτη γωνία, ἐλευθέρᾳ οὔσα, ἦτο ἐνίοτε ἡ πνευματικὴ οὕτως εἰπεῖν τοῦ ἔθνους ἐστία. Ἐν τῷ κόσμῳ οὐδὲν εἶνε τῆς τύχης παίγιον, οὐδὲν ὑπερφυσικόν, τὰ πάντα διέπονται, διοικοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, διὸ ἡ ἱστορία, ὡς ὀρθῶς ὁ De Sanctis (2) λέγει, δὲν εἶνε συσσωρευσις τῶν ἐκ προνοίας καὶ τύχης γεγονότων, ἀλλ' ἀναγκαῖα συναρμογὴ αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων, τὸ ἐξαγόμενον τῶν δυνάμεων τιθεμένων εἰς ἐνέργειαν παρὰ τῶν δεξασίων, τῶν παθῶν καὶ τῶν συμφερόντων τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ Ἑπτάνησος εὐτυχῶς ἀποτελεῖ νῦν μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου. Παρελθούσης νῦν τῆς ξενοκρατίας, δύναται ἡ ἱστορία νὰ εἴπη πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Πρὸ τῆς Ἑνώσεως, ἡ εἰλικρινὴς ὁμολογία ἐδεσμεύετο ἐκ τῆς φρονήσεως. Ἦτο ἀναγκαῖον κακὸν τὸ κατὰ τῶν ξένων μῖσος. Νῦν ὅμως δυνάμεθα οὐ μόνον τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ τὰ καλὰ ἅπερ ἡ Ἑπτάνησος ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς ξένους, ἰδίως ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς, Γάλλους καὶ Ἄγγλους, νὰ εἴπωμεν. Πολλῶν κακῶν, διὰ τὰ ὅποια φέγομεν τοὺς ξένους, εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι Ἑπτανήσιοι παραίτιοι. Ἡ ἱστορία θάπτον ἢ βράδιον δικαίῳναι ἢ τιμωρεῖ πάντας. Ἄλλως τε ὅ,τι κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν θεωρεῖται ἐγκλημα εἰς ἄλλους χρόνους ἐθεωρεῖτο κατόρθωμα καὶ ὅ,τι σήμερον θαυμάζεται ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο γελοῖον ἢ ἐπιζήμιον. Ὡς ἐπίσης ὁ προσπαθῶν ἐνίοτε διὰ θυσίων νὰ κατορ-

¹ Storia della Letteratura Italiana κεφ. 15

² Ἐνθ. ἄνωτ.

θώσῃ τι ὡς ὠφέλιμον ἐκ τῶν ὑστέρων πείθεται ὅτι ἐπλανήθη καὶ μετανοεῖ, διότι ἀντὶ ὠφελείας ἐπροξένησεν εἰς τὴν πατρίδα ζημίαν. Ἴταλὸς κριτικὸς εἶπεν ὅτι ἡ πολιτικὴ ἢ διοικήσις κατὰ νοῦν ἔχει τὴν ἠθικοποίησιν συμφώνως πρὸς τὸ ἰδεῶδες τῆς συγχρόνου ἠθικῆς. Διὸ μερικαὶ πράξεις τῆς Ἑνετικῆς διοικήσεως, ἃς σήμερον νομιζομεν ἀπανθρώπους ἢ ἀναξίους ἐλευθέρων πολιτῶν, ἐθεωροῦντο τότε ἠθικὰ κατορθώματα, μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τάξεως ἢ πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν πολιτῶν. Σήμερον τὰ τοιαῦτα θὰ ἐθεωροῦντο γελοῖα ἢ ποταπά, ἐνῶ τότε ἦσαν ἐπίνοιαι ἀξίαι λόγου. Ὁ ἄρχων ὁ ἀληθὴς πρέπει νὰ ἐννοῇ, νὰ συγκρατῇ τὰς ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς δυνάμεις τῶν ἀρχομένων του καὶ νὰ διευθύνῃ αὐτάς συμφώνως πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Ὁ ἄρχων δὲν εἶνε ποιητὴς φαντασιόπληκτος, ὡς δὲν πρέπει νὰ εἶνε τοιοῦτος καὶ ὁ μεταγενέστερος ἱστορικὸς, ὅστις θὰ κρίνῃ τὰς πράξεις αὐτοῦ. Ἱστορία οὕτω πως γεγραμμένη παρέχει σοφὰ πορίσματα καὶ ἀποβαίνει *magistra vitae*, ἀφοῦ δὲν εἶνε οὔτε συνήγορος οὔτε κατήγορος ἀλλὰ δικαιοκρίτης. Τούτου ἕνεκα ὁ Taine ¹ ὀρθῶς ἀποφαινεταὶ ὅτι τῆς κριτικῆς ἢ ἀποστολῆς εἶνε μόνον καὶ μόνον νὰ ἐξιστορῇ γυμνῆν τὴν ἀλήθειαν.

* *

Εἰς ἰταλικά περιοδικὰ ἐδημοσίευσεν ὁ Λούντζης πραγματείας ὡς λ. χ. ἐν τῷ *Politecnico* καὶ ἐν τῇ *Rivista Bolognese*, ἐνθα εἶδον τὸ φῶς αἱ καλαὶ μελέται αὐτοῦ περὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, φέρουσαι ὡς τίτλον ἢ μὲν *Il Cristianesimo in relazione colla Storia Universale* τῷ 1867 ἢ δὲ *Sullo svolgimento storico del primitivo Cristianesimo* δημοσιευθεῖσα τῷ 1868, ἧτις εἶνε καὶ τὸ τελευταῖον ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἔργων του ². Εἰς μνήμην ἀποθανόντων φίλων ἐνθέρμους γραμμάς ἐγράψεν, ὡς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἱατροῦ Διονυσίου Σκλίδα καὶ ἄλλων ³. Μεταξὺ τούτων πάντων ἐξέχει τὸ ἐγκώμιον ἐπὶ τῷ θανάτῳ

¹ Πρὸβλ. *Essai sur Tite Live* κεφ. Α'.

² Ἐν τῇ *Rivista Bolognese*, ἐδημοσίευσεν ὠραίαν βιβλιογραφίαν ἰταλιστῶν τοῦ πανήματος τοῦ Σωτηροπούλου Τριάκοντα ἕξ ἡμερῶν ἀιχμαλωδία καὶ θυμωδία μετὰ τῶν ληστῶν. Τὰς ἐν τοῖς περιοδικῶς καταχωρηθείσας πραγματείας του ἐδημοσίευσεν ὁ Λούντζης καὶ ἰδιαίτερος.

³ Οὐ μόνον τοὺς ἤδη διαπρέποντας ἐνεθάρρυνε ζῶντας καὶ ἀποθανόντας ἐνεκωμίαζεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς φιλομαθεῖς ἐκείνους νέους οἵτινες διὰ τῶν μελετῶν αὐτῶν ὑπέσχοντο, ἐνεθάρρυνε καὶ ἀποθνήσκοντας ἐθρήνη. Ἀποδείξις εἶνε ὅτι τῷ 1848 ἐδημοσίευσεν περιπαθῆ νεκρολογίαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ νέου Κωνσταντίνου Λαγούση Καμίλλου ἐτῶν 22, ἐνὸς τῶν καλλιτέρων μαθητῶν τοῦ Ἰ. Α. Μαρτζώκη.

τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ καὶ διαπρεποῦς φιλολόγου Παύλου Κώστα, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευεν ἰταλιστὶ ἐν Μελίτῃ τῷ 1847, ἀφιερωμένον εἰς τὸν καθηγητὴν Λουδοβίκον Ἰγνάτιον Μαρτζώκην.

Ὁ Λούντζης φύσει ἔρρεπε πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, πρὸς ἣν αἰείποτε ἐδειξεν ἰδιάζουσαν κλίσιν. Ὁ καλλίτερος αὐτοῦ φίλος ἦτο τὸ βιβλίον, καὶ οἱ πολυτιμότεροι ἄνθρωποι δι' αὐτὸν οἱ εἰς τὰ γράμματα καταγιγόμενοι. Παντοῦ παρευρίσκειτο ἔνθα ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ. Ἐλθὼν εἰς Ζάκυνθον τῷ 1837 ὁ ἐκ Βονωνίας διαπρεπὴς πρόσφυξ Λουδοβίκος Ἰγνάτιος Μαρτζώκης, ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ κατήρτισεν εἰδὸς τι πανεπιστημίου, οὕτως εἰπεῖν, ἐν ᾧ ὁ ἴδιος Ἰταλὸς ἐδίδασκεν οὐ μόνον τὰ ἰταλικά, λατινικά καὶ γαλλικά γράμματα, ἀλλὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν.¹ Ὁ Λούντζης καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τούτου συχνάκις παρευρίσκειτο γενόμενος μετ' οὐ πολὺ φίλτατος τοῦ Μαρτζώκη.

Ὅτε ὁ πρόσφυξ Λουδοβίκος Μερκαντίνης, τῆς Ἰταλίας διαπρεπὲς τέκνον, περιεπλανᾶτο φεύγων τοὺς διωγμοὺς τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀδελφῆς Ἰταλίας, ἀφικόμενος εἰς Ζάκυνθον² ἐφιλοξενήθη παρὰ τοῦ Λούντζη, διὸ καὶ μνήμην εὐγνώμονα ὁ Ἰταλὸς πρὸς αὐτὸν διεφύλαττε. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ βίος τοῦ Λούντζη, ὑπῆρξεν ἀδιάλειπτος σειρά φιλοπονίας καὶ φιλομαθείας. Ἀποφασίσας νὰ νυμφευθῇ, συνεζεύχθη τὴν διακρινομένην ἐπὶ κλλονῇ καὶ πλούτῳ Ἰωάνναν Βολτέρρα Μαρτινέγκου, ἣτις κατέστησεν αὐτὸν πατέρα εὐτυχέστατον. Δυστυχῶς ἡμῶς παθοῦσα τὰς φρένας ἐτελεύτησεν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ὅπου ἐστάλη πρὸς θεραπείαν καὶ τὸ ἀτύχημα τοῦτο ὑπῆρξε τραῦμα σκληρότατον εἰς τὴν

Ὁ νέος οὗτος ἴδιος διέπρεπεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, διὸ καὶ ὁ Λούντζης θρηνεῖ τὴν ἀπώλειαν νέου, οὕτινος τὸ μέλλον προσημνύετο λαμπρὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἡ νεκρολογία εἶνε ἰταλιστὶ γεγραμμένη.

¹ Πρὸβλ. περὶ τοῦ Ἰταλοῦ τούτου τὴν παρ' ἡμῶν γραφεῖσαν ἰταλιστὶ βιογραφίαν, ἣν ἐξεδώσαμεν τῷ 1890 καὶ τῆς ὁποίας ἀρίστην ἐν τῇ ἑλληνικῇ μετάφρασιν ἐδημοσίευσεν ὁ εὐπαιδευτος κ. Α. Χ. Ζώης.

² Ἐν Ζακύνθῳ ὁ Μερκαντίνης ἐδημοσίευσεν λαμπρὸν ὕμνον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν (1850) καὶ ἕτερον εἰς τὸν Ρήγαν Φεραῖον (1850). Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν ἐν Ζακύνθῳ συλλογὴν ποιημάτων (1850). Ὁ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ὕμνος μετεφράσθη εἰς ἑλληνικοὺς στίχους ὑπὸ τοῦ λαμπρῶς μεμορφωμένου καὶ εὐπαιδευτοῦ Πέτρου Δομενεγίνη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1850. Ὁ Δομενεγίνης ἦτο ἐκ τῶν πολλῶν ἐκείνων, οἵτινες, ἂν καὶ πολλὰ γνωρίζουσι, δὲν καταγίνονται εἰς ὠφελίμους μελέτας καὶ δὲν ἀφίνουσι συνεπῶς ἔχρος τῆς διαβάσεώς των. Ἀπέθανεν ὁ Δομενεγίνης ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1893. Περὶ Μερκαντίνη πρὸβλ. *Canti di Luigi Mercantini* μετ' εἰσαγωγῆς τοῦ G. Mestica (Μιλάνον 1884).

εὐαίσθητον καρδίαν τοῦ συζύγου.¹ Ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτε ἐν τῷ κόσμῳ εἶνε εὐτυχής. Ἡ φθονερά εἰμαρμένη πάντοτε εὕρισκε μέσον ὅπως διαταράττῃ τὴν εὐτυχίαν του. Ὁ Λούντζης, ὡραίος τὴν μορφήν, πλουσιώτατος, τὰ μάλιστα εὐπαιδευτος, ἐνῶ ἠδύνατο νὰ εἶνε εἰς τῶν μακαριωτάτων θνητῶν, ἐθασανίζετο ἐκ διαφορῶν θλίψεων καὶ περιπετειῶν, καὶ μόνον εὕρισκεν ἀνακούφισιν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ μελέτας. Ἐν τῇ ἰταλικῇ αὐτοβιογραφίᾳ ἀναφωνεῖ δικαίως α... *compresi la verità di questo detto: La dottrina dover esser a uso e non a pompa della vita. Imparai ad usare della sventura a mio proprio perfezionamento.* . . » Ἡ γενναία ἐκείνη τοῦ Λούντζη ψυχὴ, ἡ ὅλως βυθισμένη εἰς τὴν μελέτην, πολλὰ ὑπέφερε δεινά. Ἐν ὧρα δὲ ἀπέλπισίας καὶ ἀγανακτήσεως εὕρισκόμενος συνέταξε καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Μελίτῃ τὴν *Miscellanea*, ἔργον εὐφύεστατον, πλὴν ἐπίφογον ὡς περιέχον δηκτικωτάτους ὑπαινιγμοὺς κατὰ τινῶν συγγενῶν αὐτοῦ. γεγραμμένους μὲ τέχνην, ὥστε μόνον τινὲς τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ὡς καὶ οἱ οἰκεῖοί του ἐκ τῶν περιγραφῶν ἠδύναντο νὰ διακρίνωσι τὰ πρόσωπα ἅτινα ὑπηνίσαστο.

Ὡς εἶδομεν, ὁ τοῦ Λούντζη βίος ἦτο ὁ τύπος τῆς φιλεργίας. Τὰ πλούτη δὲν ἐπάγωσαν τὴν καρδίαν του, οὐδὲ περιώρισαν τὸν νοῦν του ὡς εἰς πολλοὺς παρ' ἡμῖν πλουσίους, οἵτινες ζῶσι μακαρίως ἐν τῷ *dolce far niente*. Ὁ συγγραφεὺς ὡς πολίτης, ὡς πατὴρ² ἐξεπλήρωσε τὸ καθῆκον αὐτοῦ, καὶ δὲν ἠσθάνετο ἐλεγχον τῆς συνειδήσεως. Κατεγίνετο καὶ εἰς ἄλλας μελέτας πρὸς συγγράφην νέων ἔργων, ὅταν αἰφνης ἀπέθανεν ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ αὐτοῦ ἐν Σαρακίνα ἐπαύλει τὴν 30 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1868.

Σπυρίδων Δὲ Βεάζης.

¹ Ὁ Λούντζης καὶ μετὰ τὸν γάμον μετέβη εἰς Βερολίνον, Βενετίαν καὶ εἰς Παρίσιον.

² Εἰς τὰ τέκνα αὐτοῦ ἔδωκεν ἐπιμελεστάτην ἐκπαίδευσιν ἀποστέλλων αὐτὰ εἰς τὴν Ἑσπερίαν. Ἐκ τῶν τέκνων αὐτοῦ ὁ Ἀναστάσιος ἐξελέγη πολλὰκις βουλευτής, νῦν δὲ διατελεῖ Δήμαρχος Ζακυνθίων. Ἐδημοσίευσεν οὗτος ἐν Βερολίνῳ μελέτην λατινιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον, *De pronuntiatione Linguae Graecae* καὶ λόγους ἐπὶ τῇ 25 Μαρτίου, ἐπὶ τῇ τελετῇ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς ἀναθηματικῆς πλακῆς τῆς οἰκίας Φωσκόλου κτλ.

τὴν ἰταλικὴν γῆν ὡς λείαν ἤρκει αὐτοῖς νὰ ἄρξωσι προσκαίρως, ὀλίγον δὲ τοῖς ἐμελλεν εἶναι ἤρχον ἐπὶ καπνιζόντων ἑραιπίων. Οἱ ἀπόστολοι τῶν Χοενστάουφεν ὑπῆρχον παντοῦ, ἀναρριπίζοντες τοὺς δεινοὺς ἀγῶνας καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς οἰκογενειακοῖς κόλποις, σπείροντες πῦρ καὶ ἄτην μελανόζυγα.

Ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς ἐξωνήσεως τοῦ πύργου τῆς Καζόλης τῇ 6 Δεκεμβρίου 1170, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα, ἦτο ἀνεγνωρισμένον ὅτι ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἦτο ἐν πλήρει κατοχῇ τῆς χώρας αὐτῆς ἀπὸ χρόνων ἀμνημονευτῶν. Μόνη δ' ἡ ἀνάγκη ὤθησεν ἐπὶ μικρὸν τοὺς κατοικοὺς τοῦ Ἁγίου Μαρίνου νὰ ριφθῶσιν εἰς τὴν δίνην τῶν φατριῶν.

Ὁ πρὸς τὴν εἰρήνην ἔρως, ὁ φόβος τοῦ πολέμου, οἱ ἰσχυροὶ γείτονες, οἱ ἀδικοῦντες ἱεράρχαι, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ προστατεύσωσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν κατὰ πάντων, ὑπῆρξαν αἱ ἀφορμαὶ αἰτίνας ἠνάγκασαν τὴν Δημοκρατίαν νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῶν κατοίκων τοῦ Μοντεφέλτρο, οἵτινες σχεδὸν πάντες ἀνήκον εἰς τὸ κόμμα τῶν Γιβελίνων. Ἐνῶ δὲ τοιαῦτα γεγονότα ἐλάμβανον χώραν, ὁ Τιτάν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἔβλεπε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν προσβαλλομένην καὶ προπηλακίζομένην ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ δῆθεν δικαίου. Ἄλλ' ὁ Βονιφάτιος Η' μετὰ ἔρευναν λεπτομερῆ, διεβεβαίωσε καὶ διεκήρυξεν, ὅτι οἱ πολῖται τοῦ Ἁγίου Μαρίνου εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ἀπηλλαγμένοι παντὸς ζυγοῦ.

Ὁ Πετράρχης, ἠναγκασμένος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην, ἔγραψεν ἐν τινι τῶν ἰδιαιτέρων ἐμπιστευτικῶν ἐπιστολῶν του τὰ ἑξῆς—«Ἡ εἰρήνη εἶναι πᾶν ὅ,τι δὲν ἠδυνήθη νὰ πεῦρω ἐν Ἰταλίᾳ. Εἶναι ἄρα πεπρωμένον, ἢ ἀμάρτημά τι, ἢ ἐθνικὴ συμφορὰ, ἣτις μᾶς σύρει πρὸς τὴν ὀδύνην τοῦ πολέμου; Ἄγνοῶ. Ὁ ποιμὴν πορεύεται ἐνοπλος πρὸς τὰ δάση, ὅπως ἀμυνθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ οὐχὶ κατὰ τῶν λύκων. Ὁ ἐργάτης τεθωρακισμένος λαμβάνει αἰχμὴν ἀντὶ ἀκκίνης πληττούσης διὰ κέντρον τὸν βούν, καὶ ὁ ἄλιεὺς ἀντὶ καλαμίδος φέρει ξίφος. Ἐν ὥρᾳ νυκτὸς ἀκούομεν τὰς κρηκασίας ὠρυγὰς τῶν ἀπαύστως κραζόντων Ἰστὰ ὄπλα! Ἰστὰ ὄπλα! Ὅποια μουσικὴ ἀντὶ φθόγγων γλυκυτάτων καὶ ἐναρμονίων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐνωτίζομαι ἐκ τῆς βαρβίτου μου εἰς Ἀβινιῶνα! Αὐτὴ ἡ χώρα εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς Κολάσεως. Τὸ πᾶν ἀποπνέει μῖσος, πόλεμον, σφαγὴν».

Ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Ἰννοκέντιος Ζ' συνελάμβανε τὸ σχέδιον τῆς ἐκ νέου ἐγκαθιδρύσεως τῆς Ποντιφικῆς Ἀρχῆς.

Ὁ ἸΕ' αἰὼν ὑπῆρξε τότε διὰ τὴν Ἰταλικὴν αἰὼν συμφορῶν καὶ φρικῆς. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐδῆου σύμπεσαν τὴν Ἰταλίαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐξαισία κορυφῆ, ἡ ἀδάμαστος ἐπαλξίς τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, ὑπέστη σκληρὰς δοκιμασίας. Ἀλλὰ μὲ ποίαν χαρὰν κατόπιν οἱ σύμμαχοι ἔμαθον ὅτι μετέσχον τῆς συμμαχίας τῶν κατοίκων τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, τὸ βλέπομεν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τῶν Φλωρεντίνων, γεγραμμέναις πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς φίλους, τοὺς ἀνδρας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου. «Δὲν ἔχετε ἀνάγκη», ἔλεγον εἰ σύμμαχοι «τῶν ἡμετέρων ἐνθαρρύνσεων, καθότι γινώσκουμεν τὴν ὑμετέραν πίστιν, τὴν ὑμετέραν γενναϊότητα, τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς σας... Κατοικεῖτε ἐπὶ ἐπάλλεξως, ἣτις καὶ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τοὺς συμμάχους ἡμῶν εἶναι ἠθέσις ἀξία μεγάλης τιμῆς... Θαρρεῖτε—ἐπανελάβανον οἱ σύμμαχοι—καὶ ἀπολέσατε τὴν ζωὴν, ἀλλ' ὄχι τὴν ἐλευθερίαν... Δι' ἀνδρὰ ἐλευθέρου ὁ θάνατος προτιμότερος τῆς δουλείας»...

Ἐν τῷ κλύδωνι αἰῶνων μακρῶν εἶναι παράδοξον, ὅτι ἡ μικρὰ αὐτὴ τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἐπαλξίς ἔμεινεν ἀκλόνητος, ἀκήρατος, παρ' ὅλου τοῦ κόσμου θαυμαζομένη διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν καρτερίαν τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς, ἣτις διετήρησεν ἀναλλοιώτους καὶ ἀλωβήτους τοὺς δημοκρατικούς θεσμούς.

«Ἐρχομεν, ἐκραύγαζον, τοὺς ἡμετέρους νόμους. Εἴμεθα ἐλεύθεροι, καὶ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ ὑποστῶμεν πάντα τὰ δεινὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἡμετέρας ἀνεξαρτησίας, πρὸς σωτηρίαν τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν. Ἐὰν ἐπίστη ἀνάγκη, ἔλεγον, θὰ χύσωμεν τὴν τελευταίαν τοῦ αἵματος ἡμῶν βανίδα, καὶ αὐτῶν τῶν τέκνων ἡμῶν, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἡμετέρων δικαίων καὶ τὸ ἐκούσιον ὀλοκαύτωμα θ' ἀναχαιτίσῃ τοὺς πολεμίους τῆς πατρίδος.» Ἀλλὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΣ' αἰῶνος, ἐχάραξεν ἡ ἱστορία τοῦ Τιτάνος τοῦ Ἁγίου Μαρίνου σελίδα πένθιμον καὶ ἀγρίαν. Νέφη πυκνά, κατάμαυρα, ἐπλήρουν τὸν γαλανὸν τῆς Ἰταλίας οὐρανόν, καὶ στίγματα αἵματος ἐλέγετο ὅτι ἐκάλυπτον τὸν Ἥλιον αὐτόν. Οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἦσαν ἀπαισιοὶ καὶ φοβεροί. Αἱ αἱματηραὶ σταγόνες ἐκάλυπτον τὴν γῆν καὶ τὰ οὐράνια δώματα. Τοῦρκοι, Γάλλοι, Γερμανοὶ, Ἰσπανοὶ διημφισβήτησαν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὰ ῥάκη τῆς Ἰταλίας. Προδότης τῆς πατρίδος, στρατιῶται μισθαρνοὶ, λησταὶ ἀναφανδὸν μετὰ θράσους κατήγον θριάμβους αἵματος καὶ αἰσχύνης κατ' ἀτυχῶν θυμάτων. Βάρβαροι νικηταὶ εἶχον ὑπερβῆ τὴν θηριωδίαν τῶν Οὐνῶν, συλοῦντες πόλεις καὶ τὴν Ρώμην αὐτήν. Ἠρήμονον τοὺς πάντας δι' ἀνηκούστων εἰσφορῶν. Ἐλήθζον τὸν ἄρτον τοῦ πτωχοῦ καὶ ἐμέθουσαν οἱ ἄθλιοι ἐν ἀπαύστῳ κραιπάλῃ.

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΙΝΟΥ

Ἐπὶ τοῦ μικροῦ μὲν, ἀλλ' ἐνδόξου βράχου τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, ὑψοῦται ἡ λαμπρὰ ἐκείνη φωλεά, ἥτις διατηρεῖται ἄθικτος μέχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων, ἄθικτος ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς ἐν μέσῳ θυέλλης καὶ ἀγῶνων ἀπύπτων, τιμίων, ἡρωϊκῶν.

Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, τῆς πεφημισμένης ἐκ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ τοῦ θεσπεσίου κάλλους αὐτῆς, ὑψοῦται ἐπὶ τοῦ ὄρους Τιτᾶνος πόλις ἀρχαία, μικρὰ μὲν ἀλλὰ μεγάλη ἐκ τῶν ἐνδόξων αὐτῆς ἀναμνήσεων καὶ ἄθλων. Παρὰ τὸ μικρὸν τοῦτο ἄστυ διῆλθον οἱ βάρβαροι καὶ οἱ Σαρακηνοί, καὶ αἱ ἄπυστοι ἔριδες τῶν Μέσων αἰῶνων κατέκλυζον καὶ κατηρῆμον τὰς εὐγενεῖς ἐκείνας χώρας. Οἱ Πάπαι, οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ Μεγιστᾶνες, ἀπεπειράθησαν, ἀλλεπάλληλοι ἐπέλθόντες, νὰ δουλώσωσι τὴν εὐδαίμονα ἐκείνην γῆν, τὸν ὑπερῆφανον λαὸν τοῦ δημοκρατουμένου Ἁγίου Μαρίνου. Ἄλλ' εἰς μάτην. Οἱ μέγιστοι τῶν κατακτητῶν ἐσεβάσθησαν ἐπὶ τέλος τὴν ἐλευθερίαν τῆς μικρᾶς ἐκείνης τῶν Τιτᾶνων Δημοκρατίας. Καὶ ὅτε, κατὰ τοὺς νεωτέρους ἡμῶν χρόνους, ἡ Ἰταλία δὲν ἤθελε ν' ἀπαρτίζη εἰμὴ ἐν μόνον σῶμα, μίαν μόνην καρδίαν καὶ μίαν μόνην ψυχὴν ἐν τῷ μέσῳ πυρὸς καὶ θηώσεως, οἱ νικηταὶ ἐχαιρέτισαν μετὰ σεβασμοῦ τοὺς κληρονόμους τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου. Καὶ ἐνῶ τὰ ὄπλα καὶ αἱ εὐχαὶ τῶν λαῶν ἰσοπέδουν τὰς ἐπαρχίας τῆς Χερσονήσου, ὅπως ἐγερεθῆ ἐν καὶ μόνον Κράτος, ἡ μικρὰ Δημοκρατία εἶχεν ἤδη κατορθώσει νὰ τηρήσῃ πρὸ χρόνου μακροῦ ἄθικτον τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἔδαφος καὶ τελείαν τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν δημοκρατικὴν αὐτῆς αὐτοτέλειαν.

Αἱ παλαιόφατοι ἱστορίαι τῶν δύο φίλων τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Μαρίνου ἀναφέρουσιν ὅτι οἱ δύο οὗτοι φίλοι εἶχον πρὸ χρόνων ἀμνημονεῦτων διαπεραιωθῆ εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Ἄμφότεροι ἦσαν χριστιανοὶ εὐσεβεῖς, ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ διανύοντες τὸν βίον, καταφρονούντες τὰ γῆινα τοῦ κόσμου ἀγαθὰ καὶ μόνον τὸν Θεὸν λατρεύοντες. Ὁ Μαρῖνος ἐγένωσκε πάσαν τέχνην. Γλυχὸς καὶ πρᾶος, ἠγάπα τοὺς πνευματικούς αὐτοῦ ἀδελφούς, θεωρῶν

τοὺς ἐν γῆρατι λυγρῷ βιοῦντας ὡς ἰδίους γεννήτορας, τοὺς δὲ νέους καὶ τοὺς ἐν ἀπορίᾳ χειμαζομένους ὡς ἴδια τέκνα. Ἐθεώρει ὁ Μαρῖνος ἑαυτὸν ὡς ἔσχατον πάντων, τύπον δὲ καὶ ὑπογραμμὸν ὑπομονῆς καὶ ταπεινότητος. Ἄλλὰ τότε ὅποια μαρτύρια ὑφίσταντο ἐν τῷ πικρῷ ἀγῶνι οἱ ἀληθεῖς ἐκεῖνοι χριστιανοὶ ἀναβαίνοντες ἐπὶ τῶν ἐρήμων καὶ κρημνῶν πρὸς ἐξόρυξιν λίθων καὶ βράχων! Οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, ὁ Λέων καὶ ὁ Μαρῖνος, ἀνέβησαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Τιτᾶνος καὶ διέμειναν ἐπ' αὐτοῦ τρία ὄλα ἔτη. Ἄλλ' ὁ Μαρῖνος κατόπιν ἀνήγειρε τὰ τεῖχη τοῦ Ἀριμίνου, ἔνθα διέτριψεν ἐπὶ τέσσαρα καὶ δέκα ὄλα ἔτη· ἀλλὰ δὲν ἀνήγειρε τὰ τεῖχη μόνον, ἀλλ' ἀνήγειρε καὶ τὰς καρδίας τῶν λαῶν, οἵτινες ἔπρεχον ἔνθεοι κατόπιν αὐτοῦ βαπτιζόμενοι, τὰ δὲ λείψανα τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς φυλάσσονται ἔκτοτε ὡς ἱερά. Καὶ κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς ἔτι χρόνους ἡ Δημοκρατία αὐτὴ ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ τῶν πολυτίμων κειμηλίων τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, ὅστις πιστεύεται ὡς ἡ ἐξοχος δόξα τοῦ Τιτᾶνος καὶ ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τοῦ κλεινοῦ ἄστεως τοῦ Ἁγίου Μαρίνου. Τὰ πρῶτα δὲ στοιχεῖα ἐλευθέρως καὶ εὐκόσμου κοινωνίας ἠδραιώθησαν ἐπὶ τῆς ἀγάπης, τῆς εἰρήνης, τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν. Ἄπειρα δείγματα τῆς ἐλευθερίας τοῦ εὐγενοῦς ἐκείνου λαοῦ δύναται τις ν' ἀποδείξῃ, οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ἐδουλώθη ποτὲ οὗτος, οὔτε τὸ σῶμα, οὔτε ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Εἶναι λαὸς πρᾶος, μελιχίος καὶ εὐτυχῆς, καὶ δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τοῦ Τιτᾶνος ἐκείνου ὁ λαὸς δὲν ἔχει ἱστορίαν, ἀφοῦ ἔχει καὶ ἱστορίαν καὶ εὐδαιμονίαν στερεωτέραν, ἀγνουτέραν καὶ ἀληθεστέραν δόξης ψευδοῦς.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν βράχων ἐκείνων τοῦ Τιτᾶνος, μὴ ἱκανῶν πλέον νὰ προστατεύσωσι τοὺς συμπολίτας, ἔπρεπε νὰ ἐγερεθῆ καὶ ἡγέρθη ἡ ἱερά Ἀκρόπολις, περιτειχισμένη καὶ περιβάλλουσα τὸ ἀκήρατον καὶ ὄχυρόν ἄστυ τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου. Ὅτε δὲ τὰ τεῖχη ὑψώθησαν, ἡ Δημοκρατία ἠτοιμάσθη νὰ ὑποστῇ τὴν πάλην τὴν καλύψασαν τὴν ἐνδοξον γῆν μετ' αἵμα καὶ ἑρείπια. Ἄλλ' ἡ πάλην αὕτη ἀπέληξεν ἐπὶ τέλος ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν γενναίων ἀνδρῶν τοῦ Τιτᾶνος.

Ἄλλὰ τὸ ἀσεβὲς γένος τῶν Χοενστάουφεν εἶχε καλλιεργήσει ἐπιμόνως καὶ κρατερῶς, χάριν τῶν ἰδίων αὐτοῦ φιλοδόξων σκοπῶν, τὰ μίσση καὶ τὰς ἐχθρας τῶν Γουέλφων καὶ Γιβελίνων. Κατεσκόπουν καὶ ἐνήδρευον

»σεώς σας, πολῖται, καὶ πρὸ πάντων διὰ τῶν ἀρετῶν ὑμῶν, διετηρήσατε τὴν πολυτίμον ταύτην παρακαταθήκην ἐν μέσῳ τόσων ἐπαναστάσεων καὶ ὑπερησπίσατε τὸ ἄσυλον τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἐπὶ ἔτη μακρὰ.

«Ὁ Γαλλικὸς λαός, μετὰ φῶτα ἐνός ἔλου αἰῶνος (ἐρυθριῶμεν ἐπὶ τόσον μακρᾷ δουλείᾳ) ἀπέσεισε τὸν ζυγὸν καὶ εἶναι ἐλεύθερος. Πᾶσα ἢ Ἐυρώπη, τυφλωθεῖσα κατ' αὐτὰ τὰ συμφέροντα αὐτῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ἐνοῦται ἐκ νέου καὶ ὀπλίζεται κατ' αὐτοῦ. Οἱ γείτονες του συνέρχονται πρὸς διανομὴν τῆς χώρας. Ἦδη τὰ σύνορά του πανταχόθεν καταπατοῦνται, τὰ φρούριά του εἶναι εἰς τοῦ ἐχθροῦ τὴν διάκρισιν, καὶ, ὅ, τι θλιβερότερον, τμημα πολυτίμον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀνάπτει τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ πλήσσει διὰ πληγῶν, τὰς ὁποίας πάντες θὰ αἰσθανθῶσιν.

«Ἐρχομαι ἐκ μέρους τοῦ στρατηγοῦ Βοναπάρτου, ἐν ὀνόματι τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, νὰ διαθεβαιώσω τὴν ἀρχαίαν Δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, περὶ τῆς εἰρήνης καὶ ἀπαραβάτου φιλίας αὐτῆς... Ὡς πρὸς ἐμέ, πολῖται, χαίρω γινόμενος τὸ ὄργανον ἀποστολῆς, ἥτις πρέπει νὰ ἦναι ἀσπαστὴ εἰς δύο Δημοκρατίας, καὶ ἥτις μοὶ παρέχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ μαρτυρήσω τὸν σεβασμὸν, τὸν ὁποῖον ἐμπνέετε εἰς πάντας τοὺς φίλους τῆς ἐλευθερίας...»

«Ἡ ἡμέρα τῆς ὑμετέρας ἀποστολῆς ἐπὶ τοῦ Τιτᾶνος, πολῖτα πρεσβευτά, λέγει ἢ ἀντιφώνησις, θέλει καταστῆ δι' ἡμᾶς ἢ ἐνδοξοτάτη ἐποχὴ ἐν τῷ ἱστορολογίῳ τῆς ἐλευθερίας... Ὁ δὲ πολίτης Μόνζ, πρεσβευτῆς ἐνεκα τοῦ διαφέροντος τῆς μικρᾶς ἡμῶν Δημοκρατίας, διέταξεν ὅπως οἱ πολῖται τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἐξαιρεθῶσι πάσης εἰσφορᾶς καὶ γένωνται σεβαστοὶ ἐν πάσῃ γωνίᾳ γῆς τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας.»

Ἄλλ' εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ περιλάβῃ τις ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ ἀφηγήσει πάντα τὰ ἐνδοξα ἔργα τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Ἁγίου Μαρίνου καὶ πάντας τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας κατὰ βαρβάρων, κατὰ ξένων, κατ' ἐπαναστατῶν, καθ' ἱεραρχῶν καὶ κατὰ ποιμένων, μηδὲν κοινὸν ἔχόντων πρὸς τὸν ἀγαθὸν Ποιμένα. «Τηρήσωμεν τὴν Δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ὡς πρότυπον», εἶπεν ὁ μέγας Βοναπάρτης. Τόσον μέγας ἦτον ὁ θαυμασμὸς τοῦ ἐξόχου στρατηλάτου πρὸς τὴν ἐξοχὸν Δημοκρατίαν ταύτην.

Ὁ Εὐγένιος Βωαρναὶ καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Μυρὰ ἐπροστάτευσαν ἐπίσης τὴν μικρὰν Δημοκρατίαν. «Ἐπιθυμῶ δέ, ἔλεγε πάντοτε ὁ μέγας

αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, νὰ τηρῆτε πλήρη ἀρμονίαν καὶ δεσμούς εὐλικρινοῦς φιλίας μετὰ τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου.»

«Ἀσπάζομαι τὴν ἐκφρασιν τῶν εὐχῶν ὑμῶν καὶ αἰσθημάτων», ἔγραφε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως πρὸς τὰ μέλη τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου, λέγων «ὅτι αἱ εὐχαὶ λαοῦ ἐλευθεροῦ οἷος ὁ τοῦ Ἁγίου Μαρίνου εἶναι ἀείποτε εὐπρόσδεκτοι, καθότι εἶναι εὐλικρινεῖς.»

Πολλὰ καὶ οὐ μικρὰ παραλείποντες, φθάνομεν εἰς τὸν Γαριβάλδην, τὸν ἥρωα καὶ ἰδρυτὴν τῆς Ἰταλικῆς Ἐνότητος. Μετὰ πολιορκίαν δύο μηνῶν, ὁ Oudinot κατελάμβανε τὴν Ρώμην καὶ ἡ εἰσδός του εἰς τὸ αἰώνιον ἄστυ εἶχε συντρίψει τὴν Ῥωμαϊκὴν Δημοκρατίαν καὶ σκορπίσει τοὺς στρατιώτας αὐτῆς.

Ὁ Γαριβάλδης, μὴ θέλων νὰ παραδοθῆ, συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ καταλάβῃ τὴν Βενετίαν, ἐνθα εἰσέτι ἐκυμάτιζεν ἡ ἰταλικὴ σημαία. Ἀπωθούμενος μακρὰν τῆς Ῥώμης διὰ τοῦ στρατηγοῦ Μόρρις, καταδιωκόμενος παρὰ τῶν ἰσπανικῶν στρατιῶν καὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀρχιδουκῆς Ἐρνέστου, ὁ βίφκινδυνος Γαριβάλδης διεξέφυγε τοὺς μὲν καὶ τοὺς δὲ διὰ πορειῶν ἐπιτηδείων καὶ συντόνων. Πολιορκούμενος καθ' ἐκάστην στενώτερον, δὲν εἶχεν ἕτερον ἄσυλον εἰμὴ τὴν Δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου· ἀλλ' οἱ Αὐστριακοὶ παρεκώλυον τὴν εἰσβολὴν εἰς τοὺς πολίτας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου. Τῇ 31 Ἰουλίου μετὰ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ὁ Γαριβάλδης κατέφυγεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Φραγκισκανῶν. Οὐδέποτε στρατὸς ἠττημένος παρουσίασε τόσον ἐλεεινὴν κατάστασιν. Ἐπὶ τῆς ὄψεως τῶν δυστυχῶν ἦτο ἐξωγραφημένη ἡ πᾶντα, ἡ δίψα, ὁ κάματος καὶ αἱ στερήσεις πᾶσαι. Ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῶν ἠττημένων καὶ ἀτυχῶν τούτων ἀνδρείων στρατιωτῶν συντρίβετο πάντων ἡ καρδία.

Ὁ Γαριβάλδης τότε ἀπαλλάξας τοὺς συνεταίρους του, ἀπηύθυνε τὴν ἐξῆς προσφώνησιν·

«Στρατιῶται! Ἐφθάσαμεν ἐπὶ τοῦ καταφυγίου καὶ ὀφείλομεν νὰ τηρήσωμεν ἀνεπίληπτον διαγωγὴν πρὸς ἀνδρας γενναίους, περ' ὧν καί τοῦμεν τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον ἀξιοῖ ἡ δυσμενὴς ἡμῶν τύχη. Ἀπὸ σήμερον ἀπολύω ὑμᾶς, συστρατιῶταί μου, πάσης ὑποχρέωσης, ἀλλ' ὑπομιμνήσκω ὑμῖν ὅτι αἰρετώτερον τὸ θηῆσκαι ἢ ζῆν δούλος ἐν τῇ «ξένη».

Ἡ φυγὴ τοῦ Γαριβάλδη ἔθηκεν αὖθις εἰς κίνδυνον τὴν ὑπαρξιν τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ὁ στρατηγὸς Χὰν ἀνέκραξεν, ὅτι εἶχεν ἐμπαιχθῆ ὑπὸ τῶν πολιτῶν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, οἵτινες εἶχον διευκολύνει τὴν φυγὴν τῶν προγεγραμμένων.

Ἡ σεπτὴ δημοκρατικὴ καὶ ἐλευθέρᾳ κορυφῇ τῆς ἱερᾶς ἐπάλξεως τοῦ Ἁγίου Μαρίνου περιῆλθεν εἰς ἀκράν ἀπορίαν. Οἱ στρατιῶται τῆς Φλωρεντίας καὶ τοῦ Πάπα εἶχον ἀρπάσει τὸν τελευταῖον τοῦ πτωχοῦ ἄρτον. Πάντες ἐστεροῦντο τῶν πάντων, ἡ δὲ πείνα κατὰ τὸ ἔτος 1591 ἔμεινεν ἐν τοῖς χρονικοῖς φοβερὰ καὶ ἀνεξάλειπτος.

Bientôt le riche même, après de vains efforts,
éprouva la famine au milieu de trésors.

Ἀλλὰ καὶ ἐναντίον πασῶν τῶν συμφορῶν αὐτῆς ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἦτο ἡ μάλιστα ἐπιφθονος χώρα τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου, οἱ δὲ ξένοι μεθ' ὑπερφηανείας ἀπεδέχοντο τὸν τίτλον τοῦ πολίτου τοῦ Ἁγίου Μαρίνου.

Ἐπὶ ὅλον κατόπιν αἰῶνα ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου διετέλει ἐν εἰρήνῃ. Οὐδεὶς τῶν πολυαριθμῶν πολεμιστῶν τῶν ἐρημιούντων τὴν Ἰταλίαν ἐπειράτο νὰ θίξῃ τὴν οὐδετερότητα τῆς Δημοκρατίας ταύτης. Ἐνεκα τῆς μακρᾶς εἰρήνης οἱ κάτοικοι τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἀπελάμβανον σχετικῶς εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ ἔριδες ἐτάρασσον τὸ πνεῦμα καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν.

«Ἡ πρώτη βᾶσις τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, λέγει ὁ Λεϊθνίτιος, «εἶναι ἡ ἀγαθὴ ἐκπαίδευσις τῆς νεότητος». Ἀληθῶς, διὰ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἀληθοῦς ἐκπαιδεύσεως ἀσκεῖται ἡ ἐμπρέπουσα ἐπιβρόχῃ ἐπὶ τοῦ τέκνου καὶ τοῦ οἴκου, τῶν πρώτων στοιχείων πάσης κοινωνίας, καὶ ἐνσταλάζονται ἐν αὐτοῖς αἱ ὑγιεῖς κοινωνικαὶ ἀρεταί. Τί ἀπαιτεῖται κυρίως πρὸς διάπλασιν ἔθνους; Πρὸ πάντων πολῖται ἀληθεῖς. Τὰ ἔθνη δὲν ἀνυφοῦνται, δὲν μεγαλύνονται, δὲν συντηροῦνται, δὲν ἀνακαινίζονται εἰμὴ δι' ἀνδρῶν γενναίων. Ὅταν βλέπωμεν τοὺς λαοὺς ἐκτεθηλυμένους, τὸ μεγαλεῖον αὐτῶν καταπεπτωκός, τὴν ἐρήμωσιν ἐπιταχυνομένην, τί πρέπει ν' ἀναμένωμεν; Ὅτι οἱ πολῖται ἐκλείπουνσι καὶ ὅτι συνατρίβη πᾶς ὁ ἔθνικος καὶ πνευματικὸς κρῖκος ὁ συνέχων τοὺς πολίτας.

Ὁ Σισμάνδης ἀποδίδει τὴν κατάστασιν τῶν Ἰταλικῶν Δημοκρατειῶν εἰς τὰ σφάλματα τὰ ἀπὸ συνηθείας καὶ ἔξω ἐκ τῶν μοναχικῶν ταγματῶν ἀπορρέοντα. Χωρὶς νὰ χωρήσωμεν περαιτέρω, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι, ἐὰν πρέπη νὰ κρίνωμεν τὸ δένδρον ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτοῦ, ἡ διδασκαλία ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ξηρὰ, καθότι τῇ ἔλειπεν ὁ ἠθικὸς καὶ πνευματικὸς χυμὸς.

Διατί τότε ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος ἐφατρίαζε; Διατί τὸ δίκαιον ἠγνοεῖτο ἢ κακῶς ἠρμηνεύετο; Διατί τὰ πάθη παρῶρμον τοὺς πολίτας πρὸς τὸ δεσποτικόν; Διατί τὸ πᾶν ὤθει πρὸς τὸν δόλον καὶ τὴν

ἐριν; «Διότι αἱ ὑποθέσεις ἀδικώταται ἐπετύγχανον διὰ τοῦ δόλου καὶ τῶν τεχνασμάτων, ἢ διηωνίζοντο διὰ τῆς μακροχρονιότητος των. »Οἱ στρεψόδοκοι ἔχουσι πάντοτε σαγήνας δολερὰς καὶ τεχνασματα πολλά. Ἡττώμενοι ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐκζητοῦσιν ἄσυλον εἰς ἕτερον δικαστήριον, καὶ μὴ στερούμενον προσάσεων καὶ δόλων, ἐκ νέου ἀρχίζουσι πόλεμον κατὰ τοῦ δικαίου, ἔτι μᾶλλον ἀμείλικτον καὶ ἐπικίνδυνον». Οὕτω καὶ αὐτοὶ οἱ δικασταὶ ἐπελανθάνοντο τῶν θείων ἐντολῶν!

Εἰς τὰ αἴτια ταῦτα τὰ ἐπιφέροντα ἀφευκτον τὴν διάλυσιν, προσετίθεντο, ἡ ὕδρσις εὐγενείας ἢ πολιτικὴ ἀνηθικότης, ἢ ἀριστοκρατικὴ ἐμπάθεια, ἢ νεότης τῶν κυβερνώντων, συνελόντι δ' εἰπεῖν, τὸ πᾶν συνετέλει εἰς τὴν κατὰπτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος. Τὸ ὑπὲρ τοῦ ἔρωτος τῆς Πατρίδος πῦρ ἐπλησίαζε νὰ σβεσθῇ, ὡς ἡ προϊστορικὴ λάβρα τοῦ ὄρους τοῦ Τιτᾶνος. Τότε κατέστη ἐπάναγκες, ὅπως ὁ κίνδυνος ἐξεγείρῃ τοὺς πολίτας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου. Ὁ Ἀλθερόνης ἀνῆψε τότε τὸ ἔναυσμα τῆς πυρᾶς, ἣτις ἀνεζωπύρησε τὸ αἶσθημα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἐνῶ συγχρόνως ὁ Δελφικὸς ἐφώνει μεγάλη τῇ φωνῇ: ὅτι ἡ ἀλαζονεία καὶ ἡ χαμέρπεια, ὁ δόλος καὶ ἡ βία, ἡ ἀνηθικότης καὶ ἡ δουλοφρων ὑποκρισία εἰσι πάντοτε ἔτοιμοι νὰ ὑπηρετήσωσι πᾶσαν μαύρην καὶ δολερὰν ψυχὴν.

Ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία ἐν Ἁγίῳ Μαρίνῳ.

Τῇ 17 Φεβρουαρίου τοῦ 1797 ὁ Μόνζ, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἱλῆς στρατιωτῶν Οὐσάρων, ἀνέβη τὸν Τιτᾶνα τοῦ Ἁγ. Μαρίνου καὶ φθάνει ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Πιανέλλου, ἐνῶ οἱ κώδωνες πάντων τῶν ναῶν ἤχουν φαιδρῶς καὶ χαρμολύνης. Ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς κληθεὶς ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐνθα εἶχε συνέλθει μετὰ τῶν Συμβούλων καὶ τῶν ἐπιτρόπων, ἀπήγγειλε τὴν πρόστην καὶ ἀληθῶς ἐξέχον προσλαλίαν, ἣν, τιμῶντες τὴν μικρὰν ἀλλ' ὄντως ἐνδοξον δημοκρατίαν, χαράσσομεν πρὸς αἰδίον μνήμην τοῦ Τιτᾶνος καὶ τῶν τιτάνων ἐκείνων τοῦ Ἁγίου Μαρίνου.

«Ἡ ἐλευθερία», φωνεῖ ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς, «ἣτις κατὰ τὰς λαμπρὰς ἡμέρας τῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεβῶν μετεμόρφωσε τὴν Ἑλλάδα εἰς λαὸν ἡρώων, ἐπέτελεσε θαυμάσια ἐν τοῖς χρόνοις τῆς Δημοκρατίας ἐν βραχέϊ χρόνῳ, καὶ ἀνεκαινίσε καὶ ἐλάμπρυνε τὴν Φλωρεντίαν. Ἡ ἐλευθερία εἶχεν ἐξορισθῇ σχεδὸν σύμπασα ἀπὸ τῆς Εὐρώπης. Μόνος ὁ ββράχος τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ὑπῆρχεν ἐνθα διὰ τῆς σοφίας τῆς διοικητομοῦ 12'. Δεκέμβριος

Τῆς ἀντιστάσεως οὐσης ἀδυνατοῦ, οἱ στρατιῶται τοῦ Γαριβάλδη ἐν μέσῳ δύο πυρῶν κατέθηκαν τὰ ὅπλα.

Ὅτε ἐπῆλθε γαλήνη, τὸ Συμβούλιον ἐκάλεσε τὸν ἀρχιδούκα Ἐρβέστον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Τιτᾶνος, ὁ δὲ ἀρχιδούξ ὑπεσχέθη ὅτι ἡ Αὐστρία ἤθελεν ἐξακολουθήσει τὴν πρὸς τὴν Δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου φιλίαν.

Κατὰ τὸ 1851 οἱ Αὐστριακοὶ εἰσήλασαν μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ τῆς Δημοκρατίας, ὅπως συλλάβωσι πολιτικούς φυγάδας ἐπὶ τοῦ Τιτᾶνος ἐνεκα λόγων πολιτικῶν. Τότε ἡ αὐτὴ τῆς Ῥώμης καὶ ὁ μέγας Δουξ τῆς Τοσκάνης ἐζήτησαν νὰ καταλάβωσι διὰ τῶν ὅπλων τὸν Ἁγιον Μαρίνον, ἀλλ' ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις πάραυτα ἀντέστη.

Ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης θαυμαστῆς ἔνθους τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ τοῦ Ναπολέοντος Α' εἶχεν ἀκραίωτὴν στοργὴν πρὸς τὴν Δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου. Ὁ Ναπολεὼν Γ' μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1859 ἐπίσης δὲν ἦτο δυσμενὴς ὡς πρὸς τὴν ἱερὰν Δημοκρατίαν ταύτην. Ἄλλ' οὐδ' ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ εἶχε ποτε διανοηθῆ νὰ συγχωνεύσῃ ἐν τῷ Ἰταλικῷ Βασιλείῳ τὴν μικρὰν ἀλλ' ἐλευθέραν Δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου.

Κατὰ τὸ 1864 ἡ Δημοκρατία ἐπιθυμοῦσα νὰ παράσχῃ μείζονα ἀπόδειξιν τῆς αὐτονομίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, ἐτύπωσεν ἴδια γραμματόσημα καὶ νομίσματα πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι πάντες σέβονται τὴν ἀρχαίαν Δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου.

Ὅτε ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουήλ μετέβη εἰς Βολωνίαν τῇ 10 Νοεμβρίου 1865 κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ σιδηροδρόμου Ἀγκῶνος, ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου πρὸς αὐτὸν ἐπεμψεν ἐπιτροπὴν, ἣτις ἐγένετο ἀποδεκτὴ φιλοφρονέστατα. Κατὰ τὸ μέγα γεῦμα τὸ προσενεχθὲν παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας, ἡ ἐπιτροπὴ ἔλαβε θέσιν δεξιᾶ τοῦ Βασιλέως.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὅτε ἐωρτάζετο ἡ ἕκτη ἑκατονταετηρίς τοῦ Δάντου, τὸ μέγα Συμβούλιον τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἔκοψε νομισματοσημὸν πρὸς ἀνάμνησιν καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ἐξόχου ποιητοῦ.

Καὶ ἕτεραι ἐπιτροπεῖαι πολλάκις εὐμενῶς ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὲρ τοῦ μικροῦ μὲν ἀλλ' ἀληθοῦς Τιτᾶνος, τοῦ Ἁγίου Μαρίνου.

Οἱ ἀριστοὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Δημοκρατίας ὑπῆρξαν τρεῖς, ὁ Δελφικὸς συγγραφεὺς τὰς ἱστορικὰς ἀναμνήσεις τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, ὁ Βοργέζης, ὁ ἱστορικὸς ὁ συγγρα-

φας τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, χάριν τοῦ ὁποίου ὁ Ναπολεὼν Γ' διέταξεν ὅπως τὰ ἔργα του τυπωθῶσι δαπάναις τοῦ Γαλλικοῦ κράτους καὶ ὁ *Cibrario* συγγραφεὺς ἐξόχος συγγραφεὺς τὰς ἱστορίας τῆς Μοναρχίας, τῆς Σαβοΐας, Γενούης κλπ.

Ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Πιανέλλου ἔχει στηθῆ πάλλευκος ἀνδριάς τῆς Δημοκρατίας, περὶ οὗ γράφει ὁ ἐξόχος συγγραφεὺς τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, ὁ Henri Hautcoeur, ὅτι ἔχει λακεδαιμονικὴν ἀπλότητα. Παρὰ τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἀνωτάτου Συμβουλίου ὑπάρχουσι τὰ γραφεῖα τῆς Διοικήσεως, τὰ Δικαστήρια, αἱ σχολαί, τὰ ἀρχεῖα, τὸ μέγα ὠρολόγιον, ὁ ἀρχαῖος χάλκινος ἀνδριάς τοῦ Ἁγίου Μαρίνου κλπ. Τὰ τείχη τοῦ Τιτᾶνος εἶναι κεκαλυμμένα ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ θεοπροτομῶν, ἀγαλμάτων, οἷα τὰ τοῦ Κλήμεντος, τοῦ Γαριβάλδη, τοῦ Βικτωρος Ἐμμανουήλ κλπ. Τὸ ἀνάκτορον κατεσκευάσθη ἐκ μαρμάρου τοῦ Τιτᾶνος, ὑπάρχουσι δ' ἐν αὐτῷ συλλογαὶ ποικίλαι τέχνης. Ἐπίσης ἐκ μαρμάρου φκοδομήθη καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Μαρίνου.

Ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἔχει λυκείον, νοσοκομεῖον, δύο αἰθούσας ἀσύλων, τέσσαρας μονὰς καὶ τὴν πλουσιωτάτην πασῶν, τῶν ἀδελφῶν Clarisses, καὶ τὸ μνημεῖον τὸ ἐγερεθὲ ἐἰς μνήμην αἰωνίαν τοῦ Γαριβάλδη κατὰ τὸ 1882.

Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχει νᾶμα ἄφθονον, ἀπὸ γρανίτου ἐκρέον, ἔνθα αἱ νεάνιδες ἀντλοῦσι τὸ ὕδωρ καὶ ἀναβαίνουσι λιγυραὶ καὶ χαριτωμένα, φέρουσαι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν πλήρη τὰ ἀρχαῖα, ὠραῖα ἀγγεῖα, τὰ κατασκευαζόμενα εἰς Σερραβάλλε τοῦ Ἁγίου Μαρίνου.

Ἐξάγονται τὰ μάρμαρα τοῦ Ἁγ. Μαρίνου ἄφθονα ἀπὸ τοῦ Τιτᾶνος πρὸς οἰκοδομὰς καὶ ἔργα διάφορα. Ἐπὶ τοῦ Τιτᾶνος εὐρίσκεται ὡσαύτως ἐν ἀφθονίᾳ θεῖον εἰς Φαετάνο. Τὸ ἔδαφος περιέχει ἐπίσης μαγγανέζιον, ἀλάβαστρον καὶ φλέβας σιδήρου καὶ γαιανθράκων, μὴ ἐκμεταλλευσμένων.

Ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὀρειναῖς χώραις, οὕτω καὶ ἐν Ἁγίῳ Μαρίνῳ, τὸ ἔδαφος δένειναι πολὺ γόνιμον, ἀλλ' οἱ κάτοικοι εἶναι φιλοπονῶντατοι. Τὰ κυριώτερα προϊόντα εἶναι ὁ ἐρυθρὸς οἶνος, ἐξόχου ποιότητος, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ κυρίως ὁ σῖτος, τὸ σῆσαμον, οἱ καρποὶ, τὰ βομβύκια τῆς μετάξης, ἔλαιον κλπ. Τὰ ὀρνιθοκομεῖα περιέχουν πάντα τὰ πτηνὰ τοῦ Ἁγίου Μαρίνου πλην τῆς χηνός.

Ἡ χώρα τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἔρῃει κυνηγῶν, οἵτινες φονεύουσιν ἀπείρους νήσσας ἀγρίας, σκολόπακας (μπεκάτσας), πέρδικας, ὄρτυγας κλπ. Πάντα τὰ μεγάλα ζῷα, βόες, χοῖροι, πρόβατα κλπ. ὑπάρχουσιν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ εὐθηνίᾳ, ἐπίσης καὶ τὰ προϊόντα τῶν βοείων δερμάτων,

των ἀλιπάστων κρεάτων κλπ. ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Μαρίνου παντάπασι σιδηρόδρομοι, οἵτινες δυστυχῶς καὶ παρ' ἡμῖν ταχέως, φαίνεται, ἐκλείπουν. Καὶ ἐάν τι μῦθον ἑλληνικοῦ σιδηρόδρομου ὑπολειφθῆ, θὰ ὑπολειφθῆ ἴσως τὸ πάντων ἀτυχέστατον, ἡ ὀνομαστὴ σῆραγξ, περὶ τῆς ὁποίας πάντες δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, κατὰ Ἀλιγιέρην

— Guarda e passa.

Ἴδὲ καὶ πάρελθε.

Περὶ τοῦ κλίματος τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ὁ κ. Παῦλος Δεμερῆ ἀποφαίνεται ὅτι εἶναι δυσμενὲς κατὰ τῶν ἐχόντων ἀσθενὲς τὸ στῆθος ἐπὶ ἐξ μῆνας ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τέλους Φεβρουαρίου, ἀλλ' ὁ Κλαραμόντη βεβαίως ὅτι ἡ θαλασσία αὔρα, καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα πραῦνει τὴν δριμύτητα τοῦ ψύχους καὶ δὲν εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν υἰεῖαν, ἐνδημικαὶ δὲ νόσοι δὲν ὑπάρχουσιν. Ὀλίγη χιὼν καταπίπτει, τὸ δὲ θερμόμετρον σπανίως κατέρχεται κάτω τῶν 3°, ἐν ὧρα δὲ χειμῶνος πνέουσι συνηθέστερον ὁ βόρειος καὶ ὁ νοτιανατολικὸς ἀνεμος.

Οἱ κάτοικοι τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγ. Μαρίνου δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς 8,500. Οἱ κάτοικοι τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν, εἶπε σοφὸς τις, εἶναι οἱ δραστηριώτεροι τῆς χερσονήσου. Ἐχουσι πάθη σφοδρά, δι' ὃ γεννῶνται ἐκ τῶν κρατερῶν τούτων ἀνδρῶν, ἢ ἐγκληματῆται ἢ ἥρωες. Κατὰ πᾶσαν δ' ἐποχὴν κινδύνων καὶ ἀγώνων ὁ βράχος τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἐχρησίμωσεν ὡς ἱερὸν αἶθρον εἰς τοὺς προγεγραμμένους καὶ καταδιωκομένους. Καταφρονούντες τὸν πλοῦτον, τὸν μηδεμίαν παρέχοντα αὐτοῖς ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, οἱ πολῖται τοῦ Ἁγίου Μαρίνου πρὸ πάντων τὸ καθῆκον καὶ μόνον τὸ καθῆκον αὐτῶν πράττουσιν.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν κατοίκων τοῦ μακαρίου Ἁγίου Μαρίνου συμποσούται εἰς 7,080, ἐξ ὧν γυναῖκες (γυναῖκες, ὄχι γυναῖα) 3463, ἄνδρες δὲ 3,617.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Ἁγίου Μαρίνου.

Ἡ νομοθετικὴ ἀρχὴ τῆς δεδοξασμένης Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἀποτελεῖται ἐκ Συμβουλίου Ἀνωτάτου, ἐκ μελῶν ἐξήκοντα ἀπαρτιζομένου καὶ ἔχοντος ἐκάστου ἡλικίαν τοῦλάχιστον εἰκοσιπέντε ἐτῶν. Περιλαμβάνει δὲ εἴκοσι εὐγενεῖς, εἴκοσι ἀστοὺς καὶ εἴκοσι ἀγρότας ἰδιοκτητῆς. Οἱ Σύμβουλοι οὗτοι ἐκλέγονται διὰ βίου καὶ κατέχουν τὴν ἀρχὴν μέχρι οὐ ἀνκληθῶσιν ἐνεκα βαρείου ἀδικήματος. Ὁ τίτλος δὲν εἶναι κληρονομικός. Ὅταν μέλος τι τοῦ Συμβουλίου ἀποβιώσῃ, οἱ ὑπο-

λειπόμενοι πεντήκοντα ἐννέα ἐκλέγουσι τὸν διάδοχόν του, τηρουντες σταθερῶς τὴν ὑπάρχουσαν ἐν ταῖς τρισὶ κατηγορίαις ἀναλογίαν. Τὸ ἀνώτατον Συμβούλιον ἀποφασίζει περὶ πασῶν τῶν διοικητικῶν, πολιτικῶν καὶ ἐτέρων ἐπίσης σπουδαιωτάτων ὑποθέσεων. Ὁ διορισμὸς τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν δημοσίων λειτουργῶν, ἡ ψῆφος καὶ ἡ μεταρρυθμισίς τῶν νόμων, τὸ δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν πολιτῶν, τὸ δικαίωμα ἀμνηστείας καὶ χάριτος, τὸ δικαίωμα τοῦ χρηγεῖν τίτλος εἰς εὐγενεῖς, πατρικίους καὶ πολίτας, εἰσὶν αἱ κυριώτεραι ἐξουσίαι τοῦ νομοθετικοῦ τούτου σώματος.

Πάλαι ποτὲ ἐπεβάλλετο πρόστιμον εἰς πάντα, ὅστις δὲν προσήρχετο εἰς τὴν Συνέλευσιν, ἀλλ' οἱ πολῖται τοῦ Ἁγίου Μαρίνου δὲν ἀμελοῦσι τὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των καὶ σπανιώτατα εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην οἱ ἐπίτροποι νὰ προσεβέξωσιν εἰς τὴν ποινὴν ταύτην, ἄλλως τε ἑλαφρᾶν.

Ἡ ἐνάσκησις τῆς ἐντολῆς τοῦ Συμβούλου εἶναι ἀμισθος. Τὸ ἀνώτατον Συμβούλιον ἐκλέγει τὸ μικρὸν Συμβούλιον τῶν Δώδεκα, τῶν ἑσπίων τὰ δύο τρίτα ἀνανεοῦνται κατ' ἔτος. Ὀκτὼ Σύμβουλοι πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ Ἄστεος καὶ τέσσαρες ἐκ τῶν ἀγροτικῶν διαμερισμάτων. Τὸ μικρὸν τούτο Συμβούλιον χρησιμεύει ὡς οἰονεὶ διάμεσον μεταξύ τῆς νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἐπιτροπεία δὲ διοικητικὴ, συμβουλευτικὴ καὶ δικαστικὴ δικάζει, αἱ ἀποφάσεις τῆς ὁποίας εἶναι ἀνέκκλητοι. Τὸ Συμβούλιον τῶν Δώδεκα παρίσταται ἐν πᾶσι τοῖς συμβολαῖσις διὰ τε τὰς χήρας καὶ τὰ ἀνήλικα ὄρφανά. Οὐδεμίαν χρηματικὴν ἀμοιβὴν ἀπονέμεται κατὰ τὰς λειτουργίας ταύτας.

Τὸ ἀνώτατον Συμβούλιον ἐκλέγει προσέτι ἕτερα νέα μέλη ὅπως ἀποτελέσωσι τὴν Ἐπιτροπὴν, ἣτις ἀσχολεῖται εἰδικῶς εἰς τὰ τῆς διοικήσεως ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν.

Τρεῖς στρατιωτικοὶ ἐπίτροποι ἔχουσιν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, ὁ ἕτερος εἰς τὴν τῶν ἀστῶν καὶ ὁ τρίτος εἰς τὴν τῶν χωρικῶν. Ἐκλέγονται δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου Συμβουλίου ἐπὶ ἐξ μῆνας μόνον. Οἱ ἐκλεχθέντες ἐλέγχουσι τοὺς λογαριασμοὺς καὶ τὴν διοίκησιν τῶν προκατόχων ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας.

Ἐπισημοτάτη γίνεται ἡ ἐγκαθίδρυσις τῶν νέων ἀρχῶν μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ μετὰ μουσικῶν, μεταβαίνουσι δὲ πάντες μετὰ τῆς σημαίας εἰς τὰ ἀνάκτορα. Μετὰ βραχεῖαν λαμπρᾶν προσλαλιὰν λατινιστῆ τῶν δύο παραιτηθέντων τῆς ἀρχῆς, εὐλογοῦν οἱ ἱεράρχαι τὸ Συμβούλιον καὶ τοὺς πολῖτας τοῦ Ἁγ. Μαρίνου καὶ παραλαμβάνοντες

παρά τῶν προκατόχων τὴν σημαίαν, τὰς σφραγίδας τῆς Δημοκρατίας καὶ τὰς κλεῖδας τοῦ Ἄστεος ὁμνύουσιν οἱ ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

Οἱ στρατιωτικοὶ ἐπίτροποι πρέπει νὰ εἶναι ἡλικίας τοῦλάχιστον 25 ἐτῶν, οὗτοι δ' ἐξερχόμενοι δὲν ἐκλέγονται πρὸ τῆς παρελεύσεως τριῶν ἐτῶν. Ἐκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν λαμβάνει ὡς ἀποζημίωσιν ἑκατὸν καὶ πενήτηντα φράγκα. Οὐδεὶς ποτε τῶν ἐκλεκτῶν τούτων κατεχράσθη τὴν ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῷ ἐξουσίαν, οὔτε ἐζήτησε νὰ παρατείνῃ αὐτὴν καταφρονῶν τὸν νόμον.

Ἡ Δημοκρατία ἔχει προσέτι δύο γραμματεῖς, τὸν μὲν ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν, τὸν δὲ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῶν Οἰκονομικῶν.

Δικαιοσύνη.

Ἡ Δικαιοσύνη ἀπονέμεται παρὰ τριῶν δικαστῶν, διδασκτόρων, ξένων ἐν τῇ χώρᾳ, ἐκλεγμένων ἐπὶ τρία ἔτη. *Judex est semper ex-terus et legum doctor.* Ἐχει δὲ ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου κώδικας περὶ πάντων τῶν νόμων, ἔτι δὲ καὶ περὶ τύπου.

Ὁ Βράχος (la Rocca) χρησιμεύει καὶ ὡς εἰρκτή. Οἱ καταδικαζόμενοι εἰς ποινὰς ὑπερβαίνουσας φυλάκισιν ἐξ μηνῶν, στέλλονται εἰς εἰρκτὰς ἰταλικὰς, δυνάμει συμβάσεως μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, ἡ δὲ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἀποτίει κατὰ τὴν σύμβασιν ἀνάλογον ποσὸν τῇ Ἰταλικῇ Κυβερνήσει.

Δημοσία Ἐκπαίδευσις καὶ διάφορα ἰδρύματα.

Εἰς ἑκάστην τῶν ἑπτὰ ἐνοριῶν τῆς Δημοκρατίας ὑπάρχουν σχολεῖα, ἐν ἧ πλείονα, ἐπίσης λύκειον πλήρες καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἰταλίᾳ διάσημον. Διδάσκονται δὲ οἱ μαθηταὶ φιλοσοφίαν, φιλολογίαν, μαθηματικά, χημείαν καὶ τὸ ἀστικόν, τὸ ποινικόν καὶ τὸ ἐμπορικόν δίκαιον, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει, κυρίως εἰπεῖν, Πανεπιστήμιον. Βιβλιοθήκαι δὲ ὑπάρχουσι σπουδαῖαι, περιέχουσαι δέκα χιλιάδας τόμων ἐκλεκτῶν. Ὁ δὲ βιβλιοφύλαξ—ἴσως φανῇ ἀπίστευτον—εἶναι συγχρόνως καὶ διευθυντὴς τῶν ἀρχείων τῆς Δημοκρατίας. Ἐφημερίδες δὲν ἐκδίδονται νῦν, ὡς ἄλλοτε, ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ὡς περιτταί, τῶν ἰταλικῶν ἀφθόνως πλημμυρουσῶν καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Μαρίνῳ.

Ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου μισθοδοτεῖ τέσσαρας ἰατροὺς καὶ χειρουργοὺς καὶ τέσσαρας φαρμακοποιούς, ὅπως ἄνευ μισθοῦ νοσηλεύωσι

τοὺς ἀσθενούντας πολίτας κατὰ πᾶσαν στιγμὴν. Κατὰ τὸ 246 ἄρθρον τοῦ ποινικοῦ Κώδικος τιμωρεῖται διὰ χρηματικῆς ποινῆς 50 μέχρι 200 φράγκων ὁ ἰατρός ἢ ὁ χειρουργός, ὅστις ἤθελεν ἀποποιηθῆναι νὰ προσέλθῃ καλούμενος πρὸς ἀσθενούντας, τὸ δὲ ἄρθρον 341 τοῦ ἰδιοῦ κώδικος τιμωρεῖ διὰ προστίμου 50 ἕως 100 φράγκων καὶ εἰς καθειρξίν τριῶν ἕως ἐξ μηνῶν τὸν φαρμακοποιὸν τὸν πωλοῦντα ἀποκρυφα φαρμακεύματα, ἢ χορηγοῦντα ἕτερα τῶν αἰτουμένων φαρμάκων, ἢ παρασκευαζόμενα εἰς δόσεις ἀλλοίας τῶν διατασσόμενων. Τὰ φάρμακα πωλοῦνται κατὰ τὴν παρά τῆς Δημοκρατίας ὀριζομένην διατίμησιν. Δύο ἀγορανόμοι, ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγόμενοι τῇ 1' Ἀπριλίου ἐκάστου ἔτους, ἔχουσι τὸ καθήκον νὰ ἐπιβλέπωσιν ἐπὶ τῆς καλῆς ποιότητος τῶν ἐδωδίων, τιμωρούμενοι αὐστηρῶς διὰ ποινῶν καὶ προστίμων, ἐὰν ἀμελήσωσιν.

Ὁ Στρατὸς

Ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγ. Μαρίνου, ἐντὸς τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας οὐσα, δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην ν' ἀγωνίζηται διὰ τῶν ὀπλων πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀρχαίων αὐτῆς ἐλευθεριῶν. Συνθῆκαι ἐπίσημοι ἀνεγνώρισαν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ἐν τούτοις ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου διετήρησε τὸν μικρὸν τῆς στρατὸν. Συγκείμενος οὗτος ἐκ πάντων τῶν πολιτῶν τῶν δυναμένων νὰ ὑπηρετήσωσιν ἀπὸ τοῦ 18 μέχρι τοῦ 50 ἔτους, διαμερίζεται εἰς 9 λόχους πεζῶν. Ἐξαιροῦνται δ' αὐτοδικαίως τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας οἱ δημόσιοι λειτουργοί, οἱ καθηγηταί, οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ σπουδασταί.

Ἡ ἐν ἐνεργείᾳ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία εἶναι ἐξαετής. Τὰ ὄπλα καὶ ἡ ὑπηρεσία βαρύνουσι τὴν Δημοκρατίαν. Οἱ ἐπίτροποι ἔχουσι φρουρὰν εὐγενείας, ἥτις ἔχει διοικητὴν, ἀξιωματικούς καὶ 24 στρατιώτας Ἡ Ἀκρόπολις εἶναι ἐμπεπιστευμένη εἰς τὴν φρούρησιν φρουράρχου ἐπιτίμου, ἀξιωματικοῦ καὶ 40 ἀνδρῶν, οἵτινες εἶναι οἱ μόνοι ἐν ἐνεργείᾳ.

Ἐπάρχει προσέτι ἐν Ἁγίῳ Μαρίνῳ στρατιωτικὴ μουσικὴ ἐκ 36 ἀνδρῶν, διευθυνομένη ἐξ ἀρχιμουσικοῦ καὶ πληρωνομένη ὑπὸ τῆς Πολιτείας. Πρὸ τινῶν ἐτῶν ἐν ταῖς Ἐκθέσεσι τῶν Ἡλυσίων Πεδίων κατέθελξαν οἱ μουσικοὶ οὗτοι τοὺς Παρισινούς, οἵτινες ἐνθέρμως τοὺς ὑπεδέχθησαν.

Θρησκεία

Πλήρης θρησκευτικὴ ἐλευθερία ὑπάρχει ἐν Ἁγίῳ Μαρίνῳ. Ἄλλ' εἶναι πάντες οἱ πολῖται τοῦ Τιτάνος δόγματος καθολικοῦ, πάντες ὁμόθρησκοι, φιλόθρησκοι καὶ ἀνεξίθρησκοι, διατελοῦντες πάντοτε ἐν εἰρήνῃ

καὶ ἀγάπη καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοδαπούς, μὴ ἀναμι-
γνυόμενοι εἰς ἀλλότρια δόγματα, ἀλλ' ἐργαζόμενοι πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν
εἰρηνικῶν αὐτῶν θεῶν ἔργων.

Τὰ Οἰκονομικὰ

Ἡ οἰκονομικὴ διοίκησις εἶναι διαπεπιστευμένη εἰς γενικὸν Ταμίαν
καὶ Θεσαυροφύλακα, ὅστις λαμβάνει τοὺς φόρους δις κατ' ἔτος καὶ
καθ' ἡμέρας τεταγμένας χρεὴ δημοσία δὲν ὑπάρχουσιν. Οἱ φόροι εἶναι
σχεδὸν μηδαμινοί, οἱ δ' ἔμμεσοι φόροι εἶναι ἀσήμαντοι ἐπὶ τοῦ ἄρτου,
τοῦ κρέατος, τῶν ἰχθύων, τοῦ ἀλατος, τοῦ καπνοῦ, τῆς θήρας, τῆς
πυρίτιδος καὶ τῶν γραμματοσήμων.

Κατὰ τὸ 1881, ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου εἰσέ- πραξε	φράγ.	111.12.50
Κατὰ δὲ τὸ 1888	»	139.035.—
ἧτοι ἐπὶ πλείον	φρ.	18.913.50

Κατὰ δὲ τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Gotha, ὁ μέσος ὄρος τῶν εἰσπραξέων τῆς Δημοκρατίας ἀπὸ τοῦ 1887 μέχρι τοῦ 1893 ἀνῆλθεν εἰς φράγ.	227,269
αἱ δαπάναι δὲ ἀνῆλθον εἰς φράγ.	226,236
ὥστε ἡ Δημοκρατία ἐκείνη εἶχε καὶ περίσσευμα ἐκ φρ.	1.033—

Κατὰ τὸ ἔτος 1879 κερδοσκόποι τινὲς ξένοι ἀφίκοντο ἐπὶ τῶν ἱερῶν
βράχων τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Ἁγίου Μαρίνου καὶ ἱδρυσαν εἰς τὸ
Borgo Maggiore λέσχην παιγνίων κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Monaco,
ἐνθα μόνον φαῦλοι καὶ διεφθαρμένοι συχνάζουσι. Παραχρῆμα ἡ Δικαιο-
σύνη τοῦ Ἁγίου Μαρίνου διέταξε νὰ κλεισθῇ ἡ λέσχη τῶν παιγνίων.
Οἱ τραπεζίται ἀπετάθησαν τότε πρὸς τὸ ἀνώτατον Συμβούλιον τῆς
ἱερᾶς Δημοκρατίας, ὑποσχόμενοι ν' ἀναλάβωσιν αὐτοὶ πάσας τὰς ὑπο-
χρεώσεις—τὸ budget τῆς Δημοκρατίας—, καὶ συστήσωσι πλείστα ἰδρύ-
ματα εὐεργετικά καὶ νὰ ἐκτελέσωσι μεγάλα ἔργα δημοσίας χρησιμώ-
τητος, ὁδοὺς, σιδηροδρόμους κλπ. Ἡ προσφορὰ προσεμειδία πρὸς τινὰ
τῶν μελῶν τῆς Δημοκρατίας, ἀλλὰ τότε οἱ ἄρχοντες καὶ ἐπίτροποι
τῆς Δημοκρατίας ἀπηύθυναν πρὸς τὸν λαὸν τὴν ἐπομένην μεγάλης ση-
μασίας προκήρυξιν πρὸς πάντας τοὺς λαοὺς:

«Πολῖται,

«Δὲν εἶναι ἡ εὐημερία ἡ ὕλική ἡ τηροῦσα τὴν ἀγαθὴν φήμην τῶν

»ἐλευθέρων πολιτειῶν· ἀλλ' εἶναι αἱ μεγάλα ἀρεταὶ τῶν ὑπερηφάνων
»καὶ εἰλικρινῶν δημοκρατικῶν, εἶναι ἡ αὐταπάρνησις ἡ γινώσκουσα
»ἀπὸ τῆς πενιχρᾶς αἰθάλης νὰ ὑψοῦται ἐν πλούτῳ, εὐτυχίᾳ καὶ εὐμαρείᾳ,
»εἶναι τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον δὲν φοβεῖται ὅπως δράμῃ κατὰ τοῦ κινδύνου,
»εἶναι ἡ μεγαλοφυξία τοῦ πολίτου, ἧτις μόνη γνωρίζει νὰ περιφρονῇ
»πᾶν ὅ,τι ἤθελε διαφθεῖρει τὸν λαὸν καὶ συντρίψει αὐτόν, καίτοι ζῶντα
»καὶ ὑγιᾶς ἔχοντα. Προσοχὴ κατ' ἐκείνων, ὅτινες δὲν ἔχουσιν ὁμοίας
»πρὸς ἡμᾶς γνώμας. Ἡ Κυβέρνησις εἶναι μὲ σᾶς καὶ σεῖς ὀφείλετε
»ἐπίσης νὰ εἰσθε μετὰ τῆς Δημοκρατίας καὶ δι' αὐτήν, ἐὰν θέλετε νὰ
»ζῶμεν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ νὰ μεταβιβάζωμεν εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν τὴν κλη-
»ρονομίαν τῆς ἐλευθερίας ἐν πάσῃ τῇ ἀγιότητι καὶ ἀγνότητι αὐτῆς!»

Ἐπειδὴ οἱ πλείστοι τῶν συμβούλων ἐδόξαζον ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποποιη-
θῶσι τὰ κερδοσκοπικὰ παίγνια, οἱ τραπεζίται ἀπηύθυναν ἰδιαιτέρως
πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῶν Δώδεκα καὶ ἐζήτησαν
νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ὑποστήριξιν των διὰ ποσῶν χρηματικῶν, ἡ ἱκα-
νῶν πλεονεκτημάτων. Ἡ ἀπάντησις τῶν Δώδεκα δὲν ἦτον ἀμφιβρε-
πῆς. Προσταγὴ ἀμέσως ἐστάλη ἕνα ριφθῶσιν εἰς τὰς φυλακὰς πάντες
οἱ πράκτορες τῆς διαφθορᾶς καὶ νὰ καταδιωχθῶσι ποινικῶς. Ἄλλ' ἡ
Ἱταλικὴ Κυβέρνησις συνεβούλευσε τοὺς Τυτάνας πολίτας νὰ μὴ κατα-
διώξωσι τοὺς ἐνόχους, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἐκδιώξωσιν ἀμέσως, ὅπερ καὶ
πάραυτα ἐγένετο.

Ἰδοὺ ἡ ἀρετὴ τῆς Δημοκρατίας τῶν Τυτάνων

Δεκαπέντε ὅλους αἰῶνας ἡ μικρὰ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου
ἔδρευε δάφνας ἀπὸ πάσης γῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἱστορία τοῦ Ἁγίου Μα-
ρίνου, ἦν ἐν συνόψει παρουσιάσκαμεν ὑμῖν ἐξ αὐθεντικῶν πηγῶν ἀρυσθέν-
τες καὶ παρ' ἱστορικῶν διασήμων, οἷοι κυρίως οἱ σογγραφεῖς Henri
Hautcoeur, Delfico κλπ. ἀπέδειξεν ὅτι οἱ ἀληθεῖς λαοὶ τῆς ἐλευ-
θερίας μόνον ἔχουσι γενναῖον τὸ φρόνημα, τὴν δὲ καρδίαν εὐθείαν.

Πλειστακίς ἠπειλήθη αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου
Μαρίνου, ἀλλ' ἀντίστη μὲ ὑψηλὸν τὸ μέτωπον καὶ ἰσχυρὸν τὸν βρα-
χίονα, ἐνῶ αἱ ὀχλοκρατικαὶ καὶ ψευδοφιλελεύθεροι Δημοκρατίαι ἄλ-
λων χωρῶν, καίτοι ὑπερτεροῦσαι κατὰ πλοῦτον καὶ ἀγαθὰ, κατέρ-
φουσιν, τινὲς μετὰ πατάγου καὶ θορύβου, ἕτεραι ἄνευ θορύβου καὶ
ἄνευ πατάγου, ἀλλὰ πᾶσαι ἐν ἀτιμίᾳ.

Φιλοποίμην Παρασκευαΐδης.

Η ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΙΚΟΥ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Uhland).

Στ' ἀργαστηριοῦ του ἀνάμεσα τ' ἀτίμητα ζαφείρια
 Ὁ χρυσαϊκὸς τὴν κόρη του περήφανα κυττάζει·
 «Λενιώ, τῆς λέει, τὰ μάτια μου εἶδον πετράδια μύρια,
 «Μὰ ἓνα μ' ἐσὲ στὴν ὠμορφιά δὲν εἶδα νὰ ταιριάζῃ.»

Ἴππότης πλούσιος, ξακουστὸς εἰς τ' ἀργαστήρι φθάνει
 — «Καλή σου μέρα, ὠμορφονιά, χρυσοπελεκητή μου·
 «Σπάνιο, πολύτιμο, χρυσὸ θέλω ἀπὸ σὲ στεφάνι
 «Γιὰ τὴν καλὴν ἀγάπη μου κι' ἀβραβωνιαστικὴ μου.»

Σὰν τὸ στεφάνι ἐτέλειωσε κ' ἔλαμψε στολισμένο
 Ἀπὸ χρυσάφι λαγαρό, πετράδια ὅσων ἀστέρια,
 Μ' ἓνα πικρὸ χαμόγελο καὶ παραπονεμένο
 Εἶπε ἡ Λενιώ κρατῶντάς το εἰς τὰ λευκά της χέρια :

«Εὐτυχημέν' ἡ κορασιά ἡ τόσο ἀγαπημένη,
 «Ποῦ τέτοιο ἀτίμητο, λαμπρὸ στεφάνι θὲ νὰ βάλῃ·
 «Μὰ περισσότερο ἀπ' αὐτὴ θάμουνα εὐτυχημένη
 «Τριανταφυλλένιο ἂν μῶθανε ὁ ἵππότης στὸ κεφάλι.»

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς, ξανάρχεται ὁ ἵππότης
 Καὶ τὸ στεφάνι ἐδῶ κ' ἐκεῖ προσεχτικὰ ζητάζει.
 «Τώρα, καλέ μου χρυσαϊκὲ, γιὰ τὸ κρινόχερό της
 «Θέλω ἀβραβώνα π' ἄλλη μὴ στὸν κόσμον νὰ μὴ μοιάζῃ.»

Τὸ δαχτυλίδι τὸ χρυσὸ καὶ διαμαντοδεμένο
 Σὰν τέλειωσε, ποῦ ἀπ' ὠμορφιά ἄλλο δὲν εἶχε ταῖρι,
 Μ' ἓνα πικρὸ χαμόγελο καὶ παραπονεμένο
 Εἶπε ἡ Λενιώ καὶ τῶβαλε εἰς τὸ λευκὸ της χέρι :

«Εὐτυχημέν' ἡ κορασιά ἡ τόσο ἀγαπημένη,
 «Ὅπου τὸ δαχτυλίδι αὐτὸ στὸ χέρι της θὰ βάλῃ·

«Μὰ περισσότερο ἀπ' αὐτὴ θάμουνα εὐτυχημένη,
 «Ἄν λίγα ὁ ἵππότης μῶδινε μαλλιά του ἀπ' τὸ κεφάλι,

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς κι' ὁ ἵππότης πάλι ὀπίσω
 Εἰς τ' ἀργαστήρι ἔρχεται νὰ ἰδῇ τὸ δαχτυλίδι.
 — «Κι' αὐτό, καλέ μου χρυσαϊκὲ, θὰ σοῦ τ' ὁμολογήσω,
 «Θᾶναι τὸ πειδ λαμπρότερο τῆς νύφης μου στολίδι.»

«Μὰ τὰ στολίδια πῶκαμε τὸ ξακουστὸ σου χέρι
 «Νὰ ἰδῶ ἂν ταιριάζουν ἤθελα σὲ πρόσωπο κανένα.
 — «Ἐλα, Λενιώ μου, βάλε τα γιὰ τὸ γλυκὸ μου ταῖρι,
 «Ποῦναι καλόκαρδη ψυχὴ κι' ὠμορφὴ σὰν ἐσένα.»

Τὴ μέρα ἐκεῖν' ἦταν γιορτὴ καὶ ἡ Λενιώ φοροῦσε
 Τὴν πειδ λαμπρὴ τῆς φορεσιά στὸ λιγερό κορμί της,
 Γιατί συχνὰ στὴν ἐκκλησιά νὰ πηγαίῃ συνηθοῦσε
 Κ' ἔμπρὸς εἰς τὰ κόνισματα νὰ λήῃ τὴν προσευχὴ της.

Εἰς τὸν ἵππότην κόκκινη ἔμπρὸς δειλὴ πλυσιάζει
 Κ' ἐκεῖνος μὲ τὰ εὐγενικὰ κινήματα ποῦ ξέρει,
 Τὸ δαχτυλίδι τὸ χρυσὸ στὸ δάχτυλο τῆς βάζει
 Καὶ τὸ στεφάνι τῆς φορεῖ κρατῶντάς τὴν ἀπ' τὸ χέρι.

«Ἀγαπημένη μου Λενιώ, τελειῶσαν τὰ παιγνίδια·
 «Ἐσὺ σαι 'κείνη πῶκρυβα γι' ἀβραβωνιαστικὴ μου,
 «Ὅλα γιὰ σένα φκιαστικὰν τ' ἀτίμητα στολίδια,
 «Πᾶνε τὰ μάγια, τώρα πειδ γιὰ πάντα εἶσαι δική μου.»

«Εἰς τὰ διαμάντια ἀνάμεσα ἡ μάννα σου ἂν σ' ἐγέννα
 «Καὶ στὰ χρυσάφια ἂν ψήλωσε τ' ἀγγελικὸ κορμί σου,
 «Ἦταν καλὸ προμήνυμα πῶς θὰ ἐνωθῆς μ' ἐμένα,
 «Καὶ δόξαις μεγαλείτερες προσμέναν τὴ ζωὴ σου.»

Ἐν Ζακόνθω

Δ. Ἡλιακόπουλος

ΜΑΝΙΑΤΙΚΑ ΜΟΪΡΟΛΟΓΙΑ

(ἀπὸ ἀνέκδοτη συλλογή).

ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΕΪΡΑ

(1)

Νὰ ἦταν ὁ Χάρος βασιλιάς,
 Νὰ ἦταν ὁ Χάρος ῥήγας,
 Νὰ τὰθελε τὰ χρήματα,
 Κι' ἄς ἦτανε καὶ χτήματα,
 Ἄμπελια μῦλους τοὺς νομοὺς
 Καὶ σπίτια μῦλο τὸ κλειδί·
 Ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ δونا,
 Νὰ μοῦ δونه τὸ Γιώργό μου·
 Τί ἐκάη ἡ καρδιά μου, χώνεψε·
 Τί εἶχανα ἐφτά ἀδερφοὺς
 Ἐχασα κι' ἀντιλόησα
 Κι' ἂν ἤξερα, ἀλησμόνησα...
 Λιγάκι μὲ ὑπομονή
 Νὰ πάη ὁ νοῦς μου καὶ ναρθῇ.
 Γεώργη καὶ Δημητράκη μου,
 Σαράντη καὶ Μιχάλη μου,
 Λαύρα μου καὶ ἀναφτὴ φωτιά
 Μὲ ξύλα καλοκαιρινὰ
 Ποῦ μ' ἔκαψε κι ὄλο μὲ καίει

(2)

Παπόρι ἐξαγνάντησε στὴ μέση τοῦ πελάγου·
 Διαδόθη λόγος στὸ χωριὸ ἔς ἄλλην τὴν ἐπαρχία·
 —Γυναῖκες, ἔρχοντ' οἱ ἄντρες σας, μανάδες, τὰ παιδιὰ σας,
 Καὶ σεῖς, καϋμένες ἀδερφές, ἔρχοντ' οἱ ἀδερφοὶ σας·
 Βγήκαν οἱ μάνες μὲ φλουριά κι' οἱ ἀδερφές μὲ γρόσια
 Κ' οἱ χῆρες οἱ μαυρόχηρες μὲ τὰ κλειδιὰ στὰ χέρια.
 Κι' ὁ Χρῆστος ἐκαθότανε στοῦ παποριοῦ τὴν πλώρη·
 Τὸν καπετάνιο προσκυνᾷ καὶ τὸν παρακαλάει
 Γιὰ νὰ τὸν βγάλῃ στὴ στεριά νὰ πάη στοὺς ἐδικούς του.
 Τύφλες στῆς μάνας τὰ φλουριά, στῆς ἀδερφῆς τὰ γρόσια,
 Κ' ἡ χῆρα ἡ μαυρόχηρα τὰ χέρια τῆς δεμένα

Γιὰ ἀγροῖκα, Χρῆστο, ἀφέντη μου,
 Μωρὲ ντελφίνοι καὶ στοιχειὸ
 Καὶ παλληκάρι διαλεχτό.

Εἰς ΑΔΙΚΟΣΚΟΤΩΜΕΝΟΝ.

(3)

Στὴ βρύση σφάζουν πρόβατα, στὴ βρύση τὰ κριάρια
 Στὴ μέση μὲς τὴν ἀγορὰ σφάζουν τὰ παλληκάρια.
 — Σήκω, μάτια μου, νὰ μὰς πῆς πῶς πέρασες στὸν Ἄδη·
 — Ἡῦρα τὰ φεῖδια πλεχταριά καὶ τίς ὀχιές κουβάρι·
 Κ' ἓνα φεῖδι κατάμαυρο στὰ γόνατά μου ἀπάνου,
 Στὰ χεῖλη μου πίνει νερό, στὴ γλῶσσα μὲ δαγκάνει.
 Γιᾶκου, καϋμένη Περικλῆ, μωρὲ σειστὴ καὶ λυγιστὴ,
 Γιὰ ἔβγα μὲ τὸ πάσο σου, σείνοντα καὶ λυγίζοντα,
 Γιὰ ἔβγα μὲς τὴν ἀγορὰ, νὰ γίνουν τὰ πικρὰ γλυκὰ
 Νὰ γίνῃ ἡ λύπη μας χαρά.

Εἰς ΓΕΡΟΝΤΑ

(4)

Θέλει ὁ νιὸς τὰ χὰδια του κι' ὁ γέρος τὴν τιμὴ του,
 Ἐδοῦλεψε, ξεδοῦλεψε κ' ἔπεσε νὰ πεθάνῃ,
 Κ' εἶπε στὰ παιδογγόνια του νάχουνε τὴν εὐχὴ του.

Εἰς ΓΕΡΟΝΤΙΣΣΑ

(5)

Ἐδῶ δὲν πρέπουν κλαῦματα, δὲν πρέπουν μοιρολόγια
 Μόν' πρέπουν δυὸ ζυγιές βιολιά, καὶ μπαταριές ντουφέκια.

Εἰς ΓΕΡΟΝΤΑ ΠΑΤΕΡΑ

(6)

Ὁ χάρος ἐβουλήθηκε πύργο νὰ θεμελιώσῃ,
 Βάνει τοὺς νιούς πατώματα, τοὺς γέρους ἀγκωνάρια,
 Βάνει καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ πόρτες καὶ παραθύρια.

Πατέρα μου, χρυσὴ γονὴ, ὀρμήνια μου καὶ συμβουλή,
 Τ' ἦτανε τοῦτο π' ἔκαμες ; πατέρα, μὰς ἐπίκρανες.
 Καλότυχος καλὸς γονῆς ποῦ κλαῖνε ἕγγονα καὶ παιδιὰ.
 Κακότυχος κακὸς γονῆς ποῦ κλαίει παιδιὰ καὶ ἕγγονα.
 Καλάκαμες καὶ πέθανες μὲς τὸν καλὸ σου τὸν καιρὸ.
 Ἄϊντε, πατέρα, στὸ καλὸ καὶ πὲς τὰ χαιρετίσματα,
 Στὸν Ἄδη καὶ στὴ μαύρη γῆ, ἂν ἐγνωρίζονται οἱ νεκροί,
 Δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ 'στὸ εἰπῶ, τὸ ξέρεις ἀπὸ λόγου σου.

ΣΕ ΓΡΗΑ ΜΑΝΑ, ΞΕΝΗΤΕΜΕΝΗ

(7)

Ἄπ' ὅλα τὰ λαλούμενα κάλλιο λαλεῖ ἡ καμπάνα
 Κι' ἀπ' ὅλα τὰ γλυκύτερα γλυκύτερη εἶνε ἡ μάνα.
 Γιὰ ἀγροίκα το, μανουλά μου, ποῦσουν καλὴ νοικοκυρά,
 Σὲ κλαῖνε πέτρες καὶ κλαριά.
 Τι' ἦτανε τοῦτο π' ἔκαμες στὰ χαδεμένα σου παιδιὰ !
 Πανάθεμα τὴν ξενητιά κι' ἄς τᾶχη κι' ὅλα τὰ καλά.
 Τὸ κοντινὸ τὸ φωτεινὸ, τὸ μακρυνὸ τὸ σκοτεινὸ,
 Γι' ἂν ἔρθῃ λύπη καὶ χαρὰ, ἂν εἶν' χαρὰ δὲ χαιρέται
 Καὶ λύπη δὲ λυπᾶται...

Μητέρα μου, μητέρα μου
 Μοῦκοφες τὸν ἀέρα μου...

Κόπιασε, μάνα, στὸ καλὸ, κόπιασε στὴν Παράδεισο
 Μὲς στὸ Χριστὸ στὴν Παναγιὰ κι' ἄς ἤμαστε στὴν ξενητιά.
 Ἄς εἶν' καλὰ οἱ χωριανοί, μητέρα, μὰς συνδράμανε.

ΣΕ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ ΑΝΥΠΑΝΤΡΟ

(8)

Ἔνας ἀητὸς καθότανε σὲ μαρμαρένια πλάκα,
 Μᾶχε τὰ νύχια μάλαμα, τὰ πούπουλ' ἀσημένια,
 Μᾶχε καὶ στὸ κεφάλι του τᾶτιμητο πετράδι.
 Σηκώθη πῆγε στὴ Φραγγιά, γιὰ νὰ τὸ ζετιμήσῃ.
 Ἐκεῖ τοῦ λέν' οἱ χρυσοὶ ζετιμημοὺς δὲν ἔχει.
 Ἄγροίκα, Χρῆστο, ἀφέντη μου, καὶ ἀκριβοκουινιάδε μου.
 Μωρέ, μονάριε κι' ἀκριβέ, ὅπου εἶσαστ' οἱ πολλοὶ ἀδερφοί,

Ἐφτὰ ἀδερφοῦλια κι' ἀκριβά, δὲν ἔμεινε κανένα πλιά.
 Μούντζα σου, γρηὰ-Γεώργενα,
 Τύφλες καὶ μαῦρα φάσκελα μὲς τὰ δικά σου μάτια,
 Μᾶγινες μιὰ κολοκυθιά μὲ δεκατέσσερα παιδιὰ
 Καὶ στὸ στερόνε τὸν καιρὸ δὲν ἄφησες κανένα ἄδῶ.
 Ὅλοι ἀπὸ θεικὸ σπαθί, ὅλοι ἀπ' αὐτὸ περάσανε.
 Ἄλλος κανεὶς δὲ σοῦφταξε μόν' ἡ κακιά σου τύχη,
 Νὰ χάσῃς τοὺς ἑφτὰ σου γιούς καὶ κληρονόμους κι' ἄκληρους.
 Νὰ τοὺς παινέψω δὲν μπορῶ, ὅλοι ἦτανε στὸ φανερό,
 Καὶ παλληκάρια διαλεχτά.....

ΕΙΣ ΝΕΙΟΝΥΦΗΝ

(9)

Μιά λιγερὴ ροδόλας στοῦ Μάη τὰ περιβόλια.
 Σοῦρνουν τὰ ραῦχά της δροσιὰ καὶ τὰ μαλλιά της μόσχο,
 Σοῦρνουν τὰ πασουμάκια της τοῦ Μάη τὰ λουλούδια.
 Ἄϊ, Κατερίνα χήνα μου, ἄσπρη μου κότα καὶ παχειά,
 Κρισάρα μου μεταξωτή, ποῦκανες χάσικο ψωμί.
 Ἄϊ, γλεντζοῦ καὶ χορευτοῦ, περπάταες καὶ χόρευες,
 Ποῦχες γλωσσοίτσα σὰ βιολί, δίχως λαβούτο νὰ βαρῆ.
 Τὰ νιάτα σου τὰ δροσερὰ πῶς θὰν τὰ φᾶν τὰ χώματα!
 Καῦμένη, νὰ συλλογιστῆς, λυπήσου τὴ μητέρα σου.
 Ἄν δὲν ἐρθῆς κι' ἂν δὲν φανῆς, θεὰ σοῦ κάμη προσβολή,
 Θὰ πᾶ νὰ πάρουν τὰ προικιά ἀπὸ τὸ σπίτι τᾶντρα σου
 Γιατί δὲν ἄφηκες παιδί.....

ΕΙΣ ΝΕΙΟΠΑΝΤΡΟΝ

(10)

Στὸν Ἄδη ἀγέρας δὲ φυσᾶ καὶ ἥλιος δὲ διαβαίνει,
 Ἐκεῖ συνδυὰ δὲ αἰμίγουνε, συντρεῖς δὲν περπατοῦνε,
 Μόνον πενήντα κ' ἑκατὸ καὶ πάλε ἀγριοφοβοῦνται
 Τί λέτε καὶ τί κάνετε... ;
 Γῶστεϊλα καὶ ξανάστεϊλα κι' ἀπάντησι δὲν ἔλαβα.
 Στὸν Ἄδη καὶ στὴ μαύρη γῆ δὲν εἶνε γλέντια καὶ χοροί
 Δὲ βαροῦν τούμπανα, βιολιά γιὰ νὰ χορεύουνε οἱ νεοὶ
 ΤΟΜΟΣ ΙΖ' Δεκέμβριος.

Γιά σου, καυμένη Περικλή, πούσουν γλεντζές και χορευτής
Μετανιωμένος θά βρεθής....

Όπου μεσίτης γίνηκες νά ταπεινώσης τὸ κακό
Σὲ πήρε ἡ μπάλα στὸ μυαλό....

Αἶντε, καυμένη, καὶ νάρθης καὶ τὸ Θεὸ νά θυμηθής,
Γιατί ἄφησες μιὰ φαμελιά στὴ λάκα καὶ στὴν καλαμιὰ.

Σ'ΑΔΙΚΟΣΚΟΤΩΜΕΝΟ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙ

(11)

Τίποτα δὲ φοβήθηκε πρώτη βραδεία στὸν Ἄδη,
Ποῦ διαίει τὸ φεῖδι κ' ἔκατσε ἀπάνου στὸ κεφάλι·
Κάνει ἀρχὴ στὰ μάτια του τὰ γαλοζυμωμένα,
Ἵστερα στὰ φρυδάκια του τὰ γαῖτανοπλεγμένα
Κ' ὕστερα στὴ γλωσσίτσα του τὴν ἀηδονολαλοῦσα
Ὅπου τὴν εἶχαν τὰ πουλιὰ μαζὶ καὶ κελαϊδοῦσαν.
Σὰν τέτοια νειάτα δροσερὰ καὶ παλληκάρια διαλεχτά,
Νᾶχουν στὰ στήθη δυὸ καρδιές καὶ εἰς τὴν πάντα δυὸ φωτιές
Μπαφοῦνα μαστορική, ντουφέκι ριγαδωτό.
Καὶ παλληκάρι ξακουστό ...
Ὅπου δὲ σοῦβγαίνε κανεὶς καὶ σοῦλαχε μιὰ ἐποχὴ.
Καυμένη, ἔς ἀπιστήσανε κιὰδικὰ σὲ σκοτώσανε.
Γιὰ ἀγροίκα, Ἄλέξη, ἀφέντη μου ...
Ποῦχες πλάτες πατώματα, θά λυώσανε στὰ χῶματα
Ποῦχενες ἑπτὰ μαχαιριές. . .

Ἄλέξη, ἄκληρο κορμί,
Ἄγροίκα το, ἄγραφο χαρτί...

ΕΙΣ ΝΕΟΝ

(12)

Πέτρες καὶ ξύλα τοῦ σπιτιοῦ, ὅλα νάνασειστῆτε,
Γιατὶ θενάρθη ἓνας καιρὸς νά τὸν ἀναζητήσετε.
Γιὰ ἄκου το, Μῆτρο, ἀφέντη μου, μωρὲ ἀσίκινο κορμί,
Πάτη μου κι' ἀντιπάτη μου, ὠχού δὲ σοῦβγαίνε κανεὶς,
Ποῦχες τῆς χήνας τὴ θωριὰ καὶ τοῦ λαγοῦ περπατησιά·
Ὡχού, ἀριστέ μου κυνηγέ γιὰ πέρδικες καὶ γιὰ λαγούς,

Περπάταες καὶ χόρευες κι' ὀπίστεκες τραγοῦδες·
Καὶ πάλε ἄκληρο κορμί, καὶ πάλε ἄγραφο χαρτί,
Ὅπου δὲν ἄφησες παιδί, νά σοῦ σφραγίσῃ προσφορά
Καὶ νά σοῦ κάμῃ λειτουργιά...

ΑΛΛΟ ΕΙΣ ΝΕΟΝ

(13)

Δὲ σοῦπρεπε, δὲ σοῦμοιαζε χάμου στὴ γῆ νά πέσης,
Μόν σοῦπρεπε καὶ σοῦμοιαζε καρέκλα καρυδένια,
Γιὰ νάκουμπᾶῃ ἡ μεσοῦλά σου ἡ μαργαριταρένια.
Ποῦχες κορμί γιὰ φέρμελη καὶ μέση γιὰ ζωνάρι
Καὶ δάχτυλα μασουρωτά γιὰ πέντε δαχτυλίδια.

(14)

Ὁ χάρος στὸ περβόλι του ἔχει ἓνα κυπαρίσσι·
Στὴ ρίζα τοῦ κυπαρισσοῦ εἶνε μιὰ κρύα βρύση,
Κ' ἔχουσι οἱ νεοὶ τὸ μπαρμπεριὸ κ' οἱ νειὲς μεταξουργεῖς
Μᾶχουν καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ ἐλληνικὸ σχολεῖο.

Γιὰ γροίκα, Γιῶργη, ἀσίκη μου,
Στὸν Ἄδη ποῦ θά κατεβῆς
Κεῖ μπαίραχτάρης νά γενῆς·
Νά γίνης κλώσα μὲ πουλιὰ
Νά μάσης τὴ λέβεντουριά
Καὶ νά τοὺς πάρης καὶ νάρθης·
Αἶντε καὶ νάρθης τὴ Λαμπρή,
Νά γίνουν τὰ πικρὰ γλυκά,
Νά γίνῃ ἡ λύπη μας χαρὰ,
Κι' ἐν δὲν ἐρθῆς κι' ἐν δὲ φανῆς,
Μετανιωμένος θά βρεθῆς.

Κωστής Πασσαγιάννης.

ΤΟ ΔΩΡΟ ΤΗΣ ΜΟΪΡΑΣ

(ὄτο λέύκωμα τῆ δεσποσύνης I. Γαρζώνη)

Ἄπάνου στὴν Παράδεισο
στέκουνταν μαζεμένες
σῆνα τραπέζι: ὀλόγουρα,
φωτοπεριχυμένες,
Κυράδες στολισμένες
μὲ κάλλη προφαντά.

Ἄνέβηκαν στὸ ἄκουσμα
τῆ χάρις ποὺ θὰ γίνη,
καὶ κάθε μιὰ νυπόμονη
δέηση δὲν ἀφίνει,
ἴσως πιτύχη ἐκείνη
τὴν ἔχταχτη δωρεά.

Χίλια σκορπάει ἀρώματα
τ' ἀνόφορτο πανέρι
μὰ δυὸ στὴ μέση λούλουδα,
ποὺ λάμπουν σὰν ἀστέρι,
χρυσώνουνε τάγερι
μ' ἀχτίδα ἀγγελικῆ.

Λογίεται τὸνα Φρόνηση,
τᾶλλο τὸ λένε Χάρη
τὸ Πλάσμα ποὺ στὴν κούνια του
τέτοιο βλησιδί πάρη
τοῦ κόσμου τὸ καμάρι
μιὰ μέρα θὰ γενῆ.

...Κοιτάζει καὶ μιὰ πόφαση
ἢ Μοῖρα τέλος παίρνει·
μὲ γέλιο πρὸς τὴν Κέρκυρα
τὸ μάτι γλυκογέρνει,
κι ὀλόχαρη τῆ φέρνει
τὸν ξένο θησαυρό.

Μὲ ρυθμισμένο πάτημα
ἐκείνη κατεβαίνει,
σὲ νερατζιὲς ἀνάμεσα
καὶ λιόφουτα διαβαίνει,
φτάνει καὶ σιγομπαίνει
σὲ σπίτι ἀρχοντικό.

Σὲ μιὰ γωνιὰ κοιμάτανε
ἓνα κορίτσι ἀφᾶτο·
τοῦ πάει σιμὰ τὸν κάλαθο
τις νοστιμιὲς γεμάτο,
τ' ἀχειλί τις δροσάτο
ἢ Κέρκυρα φιλεῖ.

Κι' ἢ κόρη μουσκαούξεσε
μὲ φρόνηση καὶ χάρη,
ἢ νιότη της ἐθάμπωσε
ἄσημι καὶ λογάρι,
γιατὶ σωστὸ καμάρι
ἀτίμητο εἶναι αὐτῆ.

A. Βελέλης.

Ἡ ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Μελετώντας πρό τινος καιροῦ μονογραφίαν τοῦ κ. Albert Gaudry, μέλους τοῦ γαλλικοῦ Πανακαδημίου (Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν) καὶ καθηγητοῦ τῆς Παλαιοντολογίας ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, μονογραφίαν τίτλον φέρουσαν: «Οἱ κατὰ τοὺς γεωλογικοὺς χρόνους πρόγονοι τῶν ἡμετέρων ζώων», ἐπιστήσαμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Ἐ' κεφαλαίου τοῦ ἀξιολόγου τούτου ἔργου, ἐν ᾧ μετὰ πολλῆς τῆς χάριτος καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας ἀναγράφεται ἡ ἐκ τῆς γεωλογικῆς ἐρεῦνης διαφώτισις σημείων τινῶν τῆς ἀρχαίας τῶν Ἀθηνῶν ἱστορίας. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἡμετέρας μελέτης ἐσκέφθημεν ὅτι ἴσως δὲν θὰ ἦτο ἀπο σκοποῦ νὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τινι τῶν ἐγκρίτων παρ' ἡμῖν περιοδικῶν, καὶ κατ' ἐκλογὴν ἐν τῷ «Παρνασσῷ», σύντομον μὲν καὶ περιεκτικὴν, ἀλλὰ πιστὴν καὶ ἀκριβῆ ἀνάλυσιν καὶ περίληψιν τοῦ ἐν λόγῳ κεφαλαίου, ὡς τὰ μάλιστα ἐνδιαφέροντος τό τε πανελληνιον, ἀποτελοῦν τὸ σύνολον τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ σοβαροῦ τούτου περιοδικοῦ, καὶ τὴν ἰδιαιτέραν τῆς τε διευθύνσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ ὁμωνύμου αὐτῷ Συλλόγου ἔδραν, τὰς ἰσπεφεῖς Ἀθήνας.

Καὶ πρῶτον ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ ὑπομνήσωμεν τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας ὅτι ἢ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ πρυτανεύουσα ἰδέα τῆς ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐν γένει ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῶν λαῶν ἐπιδράσεως τῆς περίξ φύσεως δὲν εἶνε νέα, ἀλλὰ πολλάκις διευτυπώθη καὶ διὰ σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων ὑπεστηρίχθη. Τὸ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον νεφελῶδες ἢ αἶθριον τοῦ οὐρανοῦ, τὸ καθαρῶς γλαυκὸν (ἀέρινον) ἢ ὑπόλευκον αὐτοῦ χρῶμα, ἐξαρτώμενον τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν τῷ ἀέρι αἰωρουμένων ἐκάστοτε ὑδρατμῶν, ἢ γειννάσις ἢ ἢ ἀπουσία παρακειμένης θαλάσσης, ἢ ἔκτασις αὐτῆς, τὸ εὖρος τοῦ δρίζοντος, ἢ κατασκευὴ καὶ ἢ μορφή τῶν παρακειμένων ὄρεων, τὸ ὕψος αὐτῶν, τὸ δασῶδες ἢ ψιλὸν τῆς περίξ φύσεως, ἢ φύσις καὶ ἢ σύστασις τοῦ ἐδάφους, ὁ σχηματισμὸς καὶ ἢ διαμόρφωσις τῆς παραλίας, ἢ μέση θερμοκρασία τοῦ ἀέρος ὡς καὶ αἱ ἄκραι αὐτοῦ θερμοκρασίαι, τὸ ξηρὸν ἢ ὑγρὸν αὐτοῦ, ἢ διευθύνσις καὶ ἢ ἔντασις τῶν πνεόντων ἀνέμων καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἀποτελοῦσι γεγονότα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον σπουδαίως ἐπιδρῶντα ἐπὶ τῆς διαίτης, τοῦ χαρακτῆ-

ρος, τοῦ βαθμοῦ τῆς προόδου ἐν τῇ τέχνῃ, τῆς καλλισθησίας, τῆς ἀναπτύξεως τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων, τοῦ ὑλικοῦ ἐν γένει καὶ πνευματικοῦ βίου. Οὐδὲν νέον θὰ εἴπωμεν, ἐὰν ἐπαναλάβωμεν ἐν ταῦθα ὅσα πλειστάκις ἐγράφησαν σχετικῶς πρὸς τὴν δαψίλειαν, μετ' ἧς ἡ τὰς τύχας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν λαῶν μετὰ περισσῆς περινοίας διευθύνουσα πρόνοια ἐπροίκισε τὴν σχετικῶς μικρὰν γηίνην λωρίδα, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον καὶ τὴν ἀναποσπάστως πρὸς ταύτην ἀπὸ τε γεωλογικῆς καὶ κλιματολογικῆς ἀπόψεως συνδεδεμένην Ἑλλάσσονα Ἀσίαν, τὴν λωρίδα, ἣτις ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ προικισθεῖσα, προωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἡ μοναδικὴ πρωτόγονος τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ κοιτίς.

* *

Τῆς προνομιοῦχου ταύτης μικρᾶς γηίνου λωρίδος μικρὸν ἀποτελεῖ τμημα ἡ Ἀττικὴ, ὁ ὀμφαλὸς ταύτης, τὸ κέντρον δὲ τοῦ πολιτισμοῦ ἐκείνου. Ἰδῶμεν πῶς ὁ σοφὸς καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Gaudry ἀναλαμβάνει νὰ καταδείξῃ τὸ πιθανὸν τῆς πρὸς τὴν γεωλογικὴν τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει καὶ τῆς Ἀττικῆς ἰδίᾳ σύστασιν σχέσεως τῶν πρωτογόνων καὶ ἀρχαίων μυθολογικῶν ἀντιλήψεων πρὸς τὴν ἐν γένει διαμόρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ μάλιστα τοῦ ἀθηναϊκοῦ πνεύματος. Ὁ κ. Gaudry δὲν ἐννοεῖ ν' ἀσχοληθῇ εἰδικῶς περὶ τὴν ἔρευναν τῆς ἐν τῇ ἀρχαιότητι καταστάσεως καὶ προόδου τῆς γεωλογικῆς ἐπιστήμης, περὶ ἧς ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ ἔγραψαν (von Hoff, von Lasaulx καὶ Schwarzer) θεωρῶν ταύτην ἐκτὸς τοῦ θέματος αὐτοῦ κειμένην, ἀναγράφων δὲ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἀνεῦρον ἐν τῷ ἐδάφει τῆς γῆς σκελετοὺς καὶ ὅσα ὀρυκτῶν ζῶων, εἰς προγενεστέραις ἀνηκόντων γεωλογικᾶς ἐποχᾶς, δυνατὸν θεωρεῖ τὸ ὅτι ἡ θεὰ τῶν παλαιοντολογικῶν τούτων εὐρημάτων κατέστησε μᾶλλον ἀπιθάνους τοὺς τότε διαδεδομένους μύθους περὶ τῶν εἰς λίθους μεταμορφώσεων τῶν ζῶντων ὄντων, αἵτινες τοσοῦτῃ σπουδαίαν κατέχουσι θέσιν ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσι τοῦ Ὀβιδίου, σημειῶν ἐν τούτῳ ὅτι ὠρισμέναι τινὲς γεωλογικαὶ περιστάσεις συνετέλεσαν ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν περὶ μεταμορφώσεων μυθευμάτων τούτων. Οὕτως ἀναγράφει ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ὁμοιώματα ἀπολιθώσεων ἐκ τοῦ ἐπιπάγου, ὃν καταλείπουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας σωμάτων ἐμβυθιζομένων ἐντὸς αὐτῶν τὰ ὕδατα τὰ πηγάζοντα εἰς χώρας συνισταμέναις ἐκ μαρμάρου καὶ συμπαγοῦς ἀσβεστολίθου, ἀναφέρει δὲ περιεκτικῶς τοῦ Ὀβιδίου, ἐν ᾗ φέρεται ὅτι εἰς τὴν χώραν τῶν Κικόνων ὑπάρχει ποταμὸς, οὗτινος τὸ

ὑδρὸς ἀπολιθεῖ τὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα τοῦ πίνοντος αὐτό, μεταβάλλον εἰς μάρμαρον ἅπαντα τὰ εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ ἐρχόμενα ἀντικείμενα.

Ἀναφορικῶς δὲ πρὸς τὴν περὶ ὑπάρξεως μυθολογικῶν γιγάντων καὶ τεράτων πίστιν τῶν ἀρχαίων ὁ κ. Gaudry δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν γνώμην τῶν κ. Lasaulx καὶ Schwarzer, καθ' ἣν αὕτη ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑπ' ἐκείνων θεᾶς τῶν ὀρυκτῶν σκελετῶν, ἀποκλίνει δὲ εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ ὅτι ἡ περὶ ὑπάρξεως ὑπερφυσικῶν τεράτων πίστις τῶν ἀρχαίων ἔχει λόγον μᾶλλον τὴν παράδοσιν περὶ ζῶων, ἅτινα κατ' ἀρχαιοτέρας γεωλογικᾶς ἐποχᾶς ἐγνώσθησαν ζῶντα.

Τὴν γνώμην αὐτοῦ ταύτην στηρίζει ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπὶ τοῦ σήμερον παραδεδεγμένου, ὅτι ἐν ταῖς ἡμετέραις χώραις ὁ ἀνθρώπος ἦτο σύγχρονος πολλῶν ἐκλειψάντων ἤδη ζωικῶν εἰδῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ τοῦ ὅτι, καὶ ἂν ἐτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώρισαν τὰ ἐξ ἀπολιθώσεων ζωικῶν σκελετῶν ἀξιόλογα γεωλογικὰ στρώματα, ἅτινα τοσοῦτον ἀφρονούσιν ἐν τῇ Ἀττικῇ, εἰς μικρὰν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Μακροθῶνος ἀπόστασιν (Πικέρμιον)—περὶ οὗ ἀμφισβᾶλλει ὁ συγγραφεὺς, καθ' ὅσον παρ' οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οὐδὲ παρ' αὐτῷ τῷ μετὰ τοιαύτης ἀκριβείας καὶ λεπτομερείας περιγράφαντι τὴν Ἀττικὴν Πausanias ἅπαντα σχετικῆς τις περὶ τῶν παλαιοντολογικῶν τῆς Ἀττικῆς θησαυρῶν εἰδησις—στρώματα, ὧν ἡ ἀνακάλυψις καὶ μελέτη σπουδαίως συνετέλεσαν ἐσχάτως εἰς τὴν πρόδον καὶ τὴν ἐν μέρει πληρωσιν τῶν πολυαριθμῶν τῆς παλαιοντολογίας χασμάτων, οὐδὲν ἦττον βέβαιον εἶνε ὅτι αἱ περὶ τῶν ὀρυκτῶν τούτων σκελετῶν γνώσεις τῶν ἀρχαίων ἦσαν καὶ ὀλίγαι καὶ ἀσήμαντοι, ὅπως δὲ ἀστήρικτον ἐπιστημονικῶς καὶ ἐσφαλμένον εὐρίσκει ὁ συγγραφεὺς τὸ νὰ ταυτισθῇ ὁ κάπρος τοῦ Ἐρυμάνθου, ἡ αἶξ τῆς Ἀμαλθείας, ὁ ταῦρος τοῦ Μακροθῶνος, ὁ λέων τῆς Νεμέας, πολλῶν δὲ ἦττον ἡ Λερναία ὕδρα, καθαρὸν τῆς φαντασίας ἀποκύημα, μετὰ τῶν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι ἀττικῷ γεωλογικῷ στρώματι ἀνευρεθέντων σκελετῶν τῶν ὁμωνύμων ζῶων, πιθανώτερον δὲ νομίζει ὅτι τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα μυθολογικὰ ὄντα, πλην τῆς Λερναίας ὕδρας, διευτυπώθησαν ἐπὶ τῇ βᾶσει ζῶντων ὄντων τῆς τεταρτογενεοῦς ἢ καὶ τῆς συγχρόνου γεωλογικῆς περιόδου, ἀφ' οὗ γνωστὸν εἶνε ὅτι πολλὰ εἶδη ζῶων ἐξηφανίσθησαν ἐν πολλῷ μεταγενεστέροις χρόνοις, οἷον ἐκ τῆς Μακεδονίας οἱ λέοντες, ζῶντες ἐτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου, οἱ ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, κατὰ τὸν Pausanias, διαιωμένοι βόνασοι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Πάρνηθος διωκόμενοι κάπροι καὶ ἄρκτοι.

Ἐξετάζων δὲ εἶτα τὸ ζήτημα τῆς παρὰ τῶν ἀρχαίων παρατηρη-

σεως ἢ μὴ τῶν ὀρυκτῶν τῆς Ἀττικῆς κογχυλίων, ὁ κ. Gaudry ἀποφαίνεται ὑπὲρ τοῦ πρώτου, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναγραφόμενων περὶ Πειραιῶς, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς πρῶτη νῆσος, ὅθεν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, ¹ οὐδὲν δὲ δισταζὼν νὰ παραδεχθῆ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι παρατήρησαντες τὰ ὀρυκτὰ θαλάσσια κογχύλια, ἄτινα ἀφθόνως ἀπαντῶσιν ἐν τῇ μεσημβρινῇ τῆς Ἀττικῆς ἀκτῇ, περιστρεφόμενη, ὑπὸ στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ἐποχῆς (ἄνω τριτογενὲς κοίτασμα), ἐγνώριζον πρὸ ἡμῶν τὴν σημαντικὴν κατὰ τὴν ἀκτὴν ταύτην τῆς θαλάσσης ὑποχώρησιν, ἐπὶ μᾶλλον δὲ προβαίνων εὐρίσκει ὅτι κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὀνόματος τῆς Πελοποννήσου (Πέλοψ, νῆσος), ὀνόματος δοθέντος εἰς χώραν, ἣτις δὲν εἶνε πλέον νῆσος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, πιθανῶς ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ἢ ἐκ τῆς παρουσίας τῶν θαλασσίων κογχυλίων ἐν τῷ ἀσβεστολίθῳ τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ ἐνδεικνυμένη κατὰ προγενεστέραν ἐποχὴν ὑπαρξίς θαλασσίου βραχίονος, χωρίζοντος τὴν τότε νῆσον Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

*
*

Μετὰ τὴν γενικὴν ταύτην προεισαγωγὴν, ἣτις μᾶλλον πρὸς τοὺς προϊστορικοὺς τῆς Ἑλλάδος χρόνους σχετίζεται, ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὰ φυσικὰ αἰτία τῆς υποδιαίρεσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς μικρὰ κρατεῖδια, ἀναφέρων δὲ τὸ γεγονός, καθ' ὃ οὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν οὐδεμιᾷ ἐποχῇ παρατηρήθη, ὁ εἰς τοσοῦτους διακεκριμένους καὶ ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων λαοὺς χωρισμός, εἰς ἐν τῇ μικρᾷ ἑλληνικῇ χώρᾳ παρατηρήθη ἀποδίδει κυρίως τοῦτον εἰς τὴν διάταξιν τῶν σειρῶν τῶν ὄρεων τῆς χώρας, καθ' ὅσον αὐταὶ εἶνε μὲν ὀλίγα σημαντικαί, ἀλλὰ πολυπληθεῖς, ποικιλοτρόπως διασταυρούμεναι καὶ καταλείπουσαι μεταξὺ αὐτῶν μεμονωμένας πεδιάδας καὶ κοιλάδας, αἵτινες ἀπέβησαν αἱ ἔδραι διακεκριμένων κρατῶν. Οὕτως οἱ λαοὶ τῶν Θηβῶν, τῶν Ἀθηναίων, τῆς Κορίνθου, τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Σπάρτης παρέμειναν κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν περιβαλλόντων τὰς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένας χώρας ὄρεων, μόνον δὲ οἱ πόλεμοι καὶ τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον ἠξήσαν διαδοχικῶς τὰς σχέσεις τῶν πλείστων ἑλληνικῶν λαῶν καὶ μάλιστα τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τούτοις καὶ σήμερον ἔτι ὁ φραγμὸς τῶν ὄρεων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς διαίρεσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς διακεκριμένους μικρολαοὺς, παρακωλύων τὴν πρόδον τοῦ πολι-

¹ Πειραιεύς ἐκ τῆς βίβης ΠΕΡ, σημαίνουσης διάβασιν, διαπεραιώσιν, ὅθεν καὶ πέρα, πέραν, πέρας, πόρος, πορθμός, ἐμπορος, κτλ.

τισμοῦ, ἀντιτασσόμενος εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ληστείας καὶ δαπανηρῶν καθιστῶν τὴν ἰδρυσιν τῶν σιδηροδρόμων.

Ἄμεσον συνέπειαν τῶν ἀνωτέρω βιωτικῶν συνθηκῶν θεωρεῖ ὁ συγγραφεὺς τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες προσηλώθησαν πάσῃ δυνάμει εἰς τὴν ἰδίαν ἕκαστοι χώραν· ἐντεῦθεν προέκυψεν ὁ φλογερὸς πατριωτισμὸς τῶν πολιτῶν ἕκαστου τῶν κρατειδίων τούτων· ἐντεῦθεν ὁ πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν ζωηρὸς αὐτῶν ἔρως· ἐντεῦθεν ἐπίσης προέκυψεν ὁ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς φύσεως ἕκαστης τῶν χωρῶν τούτων μορφωθεὶς ἰδιαίτερος ἕκαστου τῶν ἐν αὐταῖς οἰκούντων λαῶν χαρακτήρ. Οὕτω διεκρίθησαν ἐν τῇ ζωγραφικῇ ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Σικυών, ἐξαιρετικὴν μεταξὺ δύο θαλασσῶν κατέχουσαι θέσιν· οἱ Βοιωτοὶ, καλλιεργηταὶ τῶν εὐφόρων παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Κοπαίδος γαιῶν, ἐχαρακτήρισθησαν ὡς βαρεῖς καὶ νωθοί· οἱ Σπαρτιάται, μεμονωμένοι πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ταυγέτου, διετήρησαν ἐν τέ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἦθη τραχέα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐν τῇ εὐφύᾳ αὐτῶν κινητὸν τι, ὡς ὁ κοινορτὸς τοῦ ἀπεξηραμμένου αὐτῶν ἐδάφους, θεῖόν τι, προσόμοιον τῇ καλλονῇ τοῦ περιστέφοντος τὴν πόλιν αὐτῶν μαρμαρίνου περιβόλου.

Ἀπὸ τῶν γενικῶν τούτων ὁ συγγραφεὺς μεταβαίνει εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως τῆς γεωργίας ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἣν χαρακτηρίζει μετὰ τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Στράβωνος ὡς ἄγονον, πετρώδη καὶ χέρσον. Ὁ Ὑμηττός, κατ' αὐτόν, ἦτο γυμνὸς ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὡς τοῦτο ἐξάγει καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς παγκοσμίου φήμης ἢς ἀπήλαυε τὸ μέλι αὐτοῦ, διότι αἱ μέλισσαι ἀφθονον παράγουσιν ἐπὶ τῶν ἐκ μαρμάρου ὄρεων τὸ μέλι, καθ' ὅσον σπανίως φύονται ἐπ' αὐτῶν καὶ ἡμιστὰ προκόπτουσιν αἱ πεῦκαι, οἱ κόμαροι καὶ οἱ σχοῖνοι, ἀδυνατοῦντες διὰ τοῦτο νὰ παρακωλύσωσι διὰ τῆς σκιᾶς αὐτῶν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μικρῶν φυτῶν, ἐξ ὧν ἐκεῖνα ἀντλοῦσι τὰς πρὸς παρασκευὴν τοῦ μέλιτος ἀναγκαίας πρώτας ὕλας. Ἄλλως τε δὲ ἢ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων ὑποδεῖς τῆς Ἀττικῆς θέσις εἶνε ἄμεσος συνέπεια τῆς γεωλογικῆς αὐτῆς συστάσεως, διότι οἱ ἐκ μαρμάρου ὄγκοι ἡμιστὰ ἐπιτρέπουσι τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀνάπτυξιν τῆς φυτείας, τὰ δὲ ὄρη τὰ τὸ πλεῖστον ἐκ μαρμάρου συνιστάμενά εἰσι κατὰ τὸ πλεῖστον γυμνά, οἷον ὁ Ὑμηττός, τὸ Πεντελικόν καὶ ὁ Λυκαβητός, πολλάκις δὲ καὶ μακρόθεν διακρίνεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως πάσης ἐπὶ τοῦ μαρμάρου βλαστήσεως τὸ μέρος ὅθεν ἄρχονται τὰ ἐκ μαρμάρου στρώματα. Ἄλλὰ πλὴν τοῦ γενικοῦ τούτου αἰτίου τῆς ἐλλείψεως πάσης ἐπὶ τοῦ μαρμάρου βλαστήσεως ὑπάρχουσι καὶ λόγοι εἰδικοί, ἐξ ὧν ὁ συγγραφεὺς μνημονεύει τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀντα-

νακλαστικήν τῆς θερμότητος δύναμιν, συνεπεία τῆς ὑποίας κατὰ τὸ θέρος ἀφανίζονται τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος βλαστήσαντα ἐπ' αὐτῶν εὐάριθμα φυτά, τὴν δυσχέρειαν τοῦ ἐκ τοῦ μαρμαρίου σχηματισμοῦ φυτοφόρου γῆς καὶ τὴν εὐχέρειαν μεθ' ἧς αὕτη ἅμα τῷ σχηματισμῷ αὐτῆς ἀποπλύνεται ὑπὸ τοῦ ἔνεκα τῆς τοῦ ἐδάφους γυμνότητος ἀκωλύτως καὶ ὀρηκτικῶς καταρρέοντος ὕδατος, ἔτι δὲ τὴν εὐχέρειαν μεθ' ἧς τὰ ἐκ τῶν ἄνω καταρρέοντα ὕδατα συμπηγνύουσι διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς περιεχομένης ἐν διαλύσει ἀνθρακικῆς ἀσβέστου τὴν ὑπ' αὐτῶν διαβρεχομένην φυτικὴν γῆν καὶ οὕτω μεταβάλλουσιν αὐτὴν εἰς σκληρὰν καὶ ἄγονον. Εἰς τὰ γεωλογικὰ ταῦτα αἷτια δυνατὸν νὰ προστεθῶσι πρὸς συμπλήρωσιν καὶ μετεωρολογικὰ, οἷον οἱ πνέοντες συχνοὶ καὶ ἰσχυροὶ ἄνεμοι, οἵτινες ἐξαντλοῦσι καὶ ξηραίνουσι τὰ φυτά, ἢ κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους ξηρασία, κτλ.

Ἐπὶ τῇ βράσει τῆς γεωλογικῆς συστάσεως τῶν πεδιάδων καὶ κοιλάδων τῆς Ἀττικῆς ὁ κ. Gaudry ἐρμηνεύει τὸν λόγον, δι' ὃν καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς τεχνητὴν ἄρθρυσιν τοῦ φύσει ἀνύδρου τῆς Ἀττικῆς ἐδάφους τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν καὶ μάλιστα τῶν τοῦ Πεντελικοῦ, δὲν διετρήθησαν δὲ ἀρτεσιανὰ φρέατα, ὧν τὴν διάρυσιν ἐγίνωσκον οἱ ἀρχαῖοι, αἱ δὲ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ γενόμεναι πολλαχοῦ τῆς Ἀττικῆς πρὸς διάτρησιν τοιούτων ἀπέπειραι εἰς οὐδὲν κατέληξαν ἀξιόλογον. Ὁ λόγος εἶνε ὁ ἐξῆς: Τὰ κατ' ἐπιπολὴν στρώματα τῶν πεδιάδων καὶ τῶν κοιλάδων τούτων συνίστανται γενικῶς ἐκ προσχώσεων καὶ τμημάτων βράχων, παρασυρθέντων ὑπὸ τῶν χειμάρρων καὶ κατατεθέντων ἐντὸς λιμνῶν στεροῦνται ἄρα ταῦτα συνεκτικότητος καὶ εὐχερῆ παρέχουσι διάθασιν τῷ ὕδατι, ὅπερ σχηματίζει ὑπὸ ταῦτα ὑπογείους δεξαμενάς, κειμένας μεταξύ τῶν δευτερογενῶν καὶ τῶν τριτογενῶν στρωμάτων, δυναμένας δὲ διὰ διατρήσεως νὰ δώσωσι γένεσιν εἰς ἀρτεσιανὰ φρέατα. Ἄλλ' ἡ μεγάλη δυσχέρεια ἔγκειται ἐν τῇ εὐρέσει τοῦ σημείου, ὅθεν διέρχονται αἱ ὑπόγειοι αὐταὶ βραχί, καθ' ὅσον οἱ δευτερογενεῖς βράχοι δέον νὰ παρουσιάζωσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς γῆς ἀνωμαλίαν προσομοίαν ταῖς ἐπὶ τῆς ἐπιπολῆς ἐπιφανείας παρατηρουμέναις, δυνατὸν δὲ ἢ διάτρησις νὰ φέρῃ εἰς σημεία, ἐν οἷς οἱ σχιστόλιθοι καὶ τὰ μάρμαρα σχηματίζουσι μακτὸν ἀντὶ κοιλότητος, ὅπερ προφανῶς ἐπιφέρει τὸ ναυάγιον τῆς ὄλης πολυδαπάνου ἐπιχειρήσεως.

* *

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀττικῆς καὶ

τὴν εὐρέσειν τῆς μεταξύ ταύτης καὶ τῆς καταστάσεως τῆς γεωργίας σχέσεως, ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὰς συνθήκας τῆς ἀναπτύξεως τῆς ναυτιλίας, ἃς ἀντιθέτως πρὸς τὰς γεωργικὰς εὐρίσκει δι' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἀρίστα. Καὶ εἰκότως· διότι, ὡς ὁ Ampère ἀνέγραψεν, οὐδαμῶς τοῦ κόσμου ἅπαντ' ἡ χώρα μᾶλλον νησιωτικὴ τῆς Ἑλλάδος, ἣτις ἀποτελεῖται ἐξ ἀρχιπελάγους καὶ μικρᾶς χερσονήσου, ἐν ἣ κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν εἰσχωροῦσι πολυπληθεῖς κόλποι, ἐν ἣ κατὰ πᾶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ βῆμα ἅπαντ' αἱ τὴν θάλασσαν. Διὰ τῶν πολυαριθμῶν τούτων κόλπων τὰ πλοῖα εἰσδύουσι μέχρι τοῦ κέντρου τῆς ξηρᾶς, τὸ βάθος δὲ τῶν θαλασσιῶν ὑδάτων εὐχερῆ καθίστησι τὴν ἄμεσον εἰς τὰς ἀμμώδεις παραλίας προσέγγισιν.

Εἰς τὸν διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ δι' αὐτῆς διεξαγομένου ἐμπορίου πλουτισμὸν τῆς Ἑλλάδος συνετέλεσαν τελεσφόρος, φυσικοὺς ἀποτελοῦσαι ναυτικούς σταθμούς, αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους, ὧν αἱ μὲν (Ἑλένη ἢ Μακρόνησος, Κέως, Κύθνος, Σύρος, Σέριφος, Σίφνος, Πάρος, Νάξος, Ἀμοργός) φαίνονται συνιστῶσαι φυσικὴν τῆς Ἀττικῆς προσεκβολὴν, αἱ δὲ (ὡς ἡ Ἄνδρος, ἡ Τήνος καὶ ἡ Μύκονος) προσεκβολὴν τῆς Εὐβοίας. Αἱ νῆσοι αὗται πιθανῶς ἀποτελοῦσι τὰς μέχρι τῆς σήμερον ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἐξεχούσας κορυφὰς εὐρείας χώρας, ὑφισταμένης μὲν κατὰ τὴν μειόκαινον ἐποχὴν καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τοῦ νῦν Αἰγαίου πελάγους, καθιζήσασθαι δὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πλειοκαινοῦ ἐποχῆς. Αἱ γεωλογικαὶ αὗται ἀνατροπαὶ καὶ μεταμορφώσεις ἐπέδρασαν, κατὰ τὸν κ. Gaudry, λίαν εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

* *

Τὴν ἐξέτασιν τῶν συνθηκῶν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ναυτιλίας διαδέχεται ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κ. Gaudry ἡ τοῦ μεταλλικοῦ τῆς Ἀττικῆς πλούτου, πρῶτιστα δὲ πάντων μνημονεύονται τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου, ἅτινα, σπουδαίαν πηγὴν πλούτου διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἀποτελοῦντα, ἦσαν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, τὰ πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας πληρώσαντα τὸν δημόσιον θησαυρὸν, ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ὡς ἀνεξάντλητα, ἤδη ὅμως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Στράβωνος ἦσαν ἐξηντλημένα μέχρι τοιούτου, ὥστε νὰ χρησιμοποιῶνται πρὸς ἐξαγωγὴν ἀργύρου αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐγκαταλειφθεῖσαι ὡς ἄχρηστοι σκωρίαί, αἵτινες τὸ δεύτερον χρησιμοποιῶνται σήμερον πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ ἐν αὐταῖς ἔνεκα τῶν ἀτελεστέρων μεθόδων τῶν ἀρχαίων ὑπολειπομένου μικροῦ ποσοῦ τοῦ δευτέρου τῶν τιμῶν μετάλλων.

Τὰ περιβόητα τοῦ Πεντελικοῦ μάρμαρα μετὰ τῶν ἐν Λαυρίῳ πλουσιῶν μεταλλείων τοῦ ἀργυρούχου μολύβδου ὑπῆρξαν ὁ πυρὴν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πλούτου, ἀλλὰ πλὴν τούτου ἔσχον ἐκεῖνα πολλῶ ὑψηλότερον προορισμόν. Διότι εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι πολὺ πρὸ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσαγωγῆς τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐκαλλιέργουντό πως αὐταὶ ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων καὶ Αἰγυπτίων, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν μαρμάρων τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τῆς Πάρου ἔσχον τὴν πλήρη αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Ἡ καθαρότης τῶν μαρμάρων τούτων ἐνέπνευσε τὴν καθαρότητα τῶν γραμμῶν, ἣτις ἀποτελεῖ ἐν τῶν ἐξόχων πλεονεκτημάτων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἡ δὲ διαφάνεια αὐτῶν ἐνέπνευσε ἐς τοὺς γλύπτας τὴν χάραξιν ἀγαλμάτων, ἅτινα ἀπεμιμούντο τὰ ἔμφυχα ὄντα. Ἀναγνωρισθέντος δὲ ὅτι οὐδεμίαν ἔχει ἐπὶ τοῦ μαρμαρίου ἐπιρροὴν τὸ εὐεργετικόν τῆς Ἑλλάδος κλίμα, οἱ Ἕλληνας καλλιτέχναι, γλύπται καὶ ἀρχιτέκτονες καὶ ζωγράφοι, ἐνεπιστεύθησαν αὐτῶ μετὰ στοργῆς τοὺς θησαυροὺς τῆς μεγαλοφυΐας αὐτῶν, οἱ μὲν μετὰ χάριτος ἀνεπιλήπτου αἰσθητοποιοῦντες τὰς περὶ τοῦ ὑλικῆς καὶ αὐλοῦ κόσμου ἀντιλήψεις αὐτῶν, οἱ δὲ ἀποδίδοντες ἐς τὰ ἔμφυχα ἐκείνων ἐκ μαρμαρίου πλάσματα τὸν φυσικὸν αὐτοῖς χρωματισμόν, ὡς τοῦτο οὐδόλως ἐν ἀμφιβόλῳ τίθεται πλέον σήμερον μετὰ τὰς ἐπὶ τούτῳ ἐρεῦνας τοῦ Hittorff.

Ἐπὶ τούτοις ὁ συγγραφεὺς μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ μαρμαρίου ἀπὸ τῶν λατομείων τοῦ Πεντελικοῦ μεθόδου, ἣτις ἦτο μὲν ἀπλῆ ἀλλὰ καὶ ἐπιπονωτάτη, καὶ τὴν ἀναγραφὴν τῶν πρὸς ἐκκοπὴν τῶν μεγάλων τεμαχίων τῶν χρησιμοποιηθέντων κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῶν ἀρχαίων τῶν Ἀθηνῶν μνημείων, ἔτι δὲ καὶ τῶν πρὸς μεταφορὰν αὐτῶν μέχρι τῆς πόλεως ὑπερβληθειῶν μεγάλων δυσχερειῶν, σημειοῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Fiedler γενομένην διάκρισιν τοῦ πεντελικοῦ σακχαροειδοῦς μαρμαρίου ἀπὸ τοῦ ὁμοειδοῦς αὐτῶ παρίου καὶ τὸν χαρακτηρισμόν τοῦ πρώτου ὡς ἀνωτέρου τοῦ δευτέρου, ἰδίᾳ κατὰ τὴν λεπτότητα τῆς κρυσταλλώσεως, ἐξετάζων δὲ τὰς φυσικὰς ἀφορμὰς, εἰς ἃς δέον ν' ἀποδοθῆ ἢ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων θαυμασιῶς ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ διατυπωθεῖσα ἰδέα τοῦ καλοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ μεγάλου, ὅπερ ἀντεπροσώπευσε ἡ Αἴγυπτος, ἀνευρίσκει ὡς τοιαύτην τὸ πολυδάπανον τῆς πρὸς οἰκοδόμησιν ὕλης, καθ' ὅσον ἐκείνοι μὲν ἐχρησιμοποίησαν ἐν τῇ τέχνῃ τὸ οὐχὶ τοσοῦτον ἄφθονον καὶ δυσχερῶς κατεργαζόμενον μάρμαρον, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἀντὶ τούτου τοὺς μαλακοὺς ἀβεστολίθους (calcaire nummulitique), οἵτινες συνιστῶσι τὴν βᾶσιν τῆς χώρας αὐτῶν. Οὐδὲν ἦττον σημειοῖ ὅτι μόνον ἡ τελεία τῶν Ἀθη-

ναίων καλλιαισθησία ἀπέτρεψε αὐτοὺς τῆς ἐν τῇ οἰκοδομῇ τῶν δημοσίων μνημείων χρήσεως τῶν κοινῶν καὶ ἥττον δαπανηρῶν ὑλικῶν, ἀφοῦ ἐκ κοινῶν, ὑπολείκων, κυανῶν ἢ καὶ τεφρῶν μαρμάρων συνίστανται τὰ ἀμέσως παρὰ τὰς Ἀθήνας κείμενα ὄρη καὶ λόφοι, οἷον ὁ Λυκαβητὸς καὶ ὁ Ὑμηττός, δὲν ἐλλείπουσι δέ, ἀλλὰ τούναντίον ἀφθονοῦσιν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἄλλοι πρὸς οἰκοδόμησιν λίθοι, οἱοὶ ο ἀπαντῶντες ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ Πειραιῶς, τοῦ Δαφνίου, τοῦ Μενιδίου, τῆς Δεκελείας κτλ.

Τὴν ἐκπληξιν κατὰ τὸν κ. Gaudry προκαλεῖ τὸ ἐκ τῆς παρατηρήσεως βεβαιούμενον ὅτι, παρὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν πρὸς οἰκοδόμησιν ὑλικῶν, αἱ ἰδιωτικαὶ τῶν ἀρχαίων οἰκίαι κατασκευάζοντο λίαν ἐλαφραί, οὐδὲν δὲ διεσώθη ἵχνος αὐτῶν. Τοῦτο, κατὰ τὸν Πλίνιον, ἀφορμὴν ἔχει τὴν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων καταδειχθεῖσαν προτίμησιν πρὸς τὰς πλίνθους, ἐξ ὧν καὶ αὐτὸ τὸ πρὸς τὸν Ὑμηττὸν ἐστραμμένον τεῖχος τῶν Ἀθηνῶν ἔκτισαν, προτίμησιν δικαιολογουμένην ἐκ τῆς ἀφθονίας, μετ' ἧς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀττικῆς, παρὰ τὰς πύλας τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν Πειραιεῖ ἀπαντᾷ ἡ κατάλληλος πρὸς κατασκευὴν τῶν πλίνθων γῆ.

* *

Τὴν μελέτην ταύτην κλείει ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζων τὴν ἐπίδρασιν τῆς περίξ φύσεως ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ διαμορφώσεως τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ συναισθήματος τῶν Ἑλλήνων, πρῶτον δὲ στοιχεῖον τούτου ἀνευρίσκει τὸ ἀπαραμιλλῶς γραφικόν τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων, ἅτινα σχηματισθέντα διὰ γεωλογικῆς ἐξάρσεως τοῦ ἐδάφους, ἐχρησίμευσαν ὡς φυσικὰ βᾶθρα τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀνεγερθέντων ναῶν, οἷον ὁ βράχος τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ ὑψηλὴ κρημνώδης ἄκρα τοῦ Σουνίου, κτλ. Τὰ ἀκανόνιστα καὶ ἀπότομα πλευρὰ τῶν ὕψωμάτων τούτων εὐρίσκονται εἰς πλήρη ἀντίφασιν πρὸς τὸ σύμμετρον τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐγειρομένων δωρικῶν, ἰωνικῶν καὶ κορινθιακῶν κίονων, ἀλλ' ἀντιθέτως συμπληροῦσι ταῦτα τὸ μικρὸν ὕψος τῶν ἑλληνικῶν ναῶν, οἵτινες φαίνονται ἐν μετὰ τῶν κρηπίδων αὐτῶν, τῶν λόφων καὶ ὕψωμάτων, ἀποτελοῦντες σῶμα καὶ οἶον ἐπιστέφοντες αὐτοὺς. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν ναῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου, ἐπωφελήθησαν τὰς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, στήσαντες ἐπὶ τῶν ὕψωμάτων εἰς περίοπτον θέσιν τὰ ὁμοιώματα τῶν θεῶν αὐτῶν. Οὕτω δὲ ἔχοντες πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὰ ὑλικά ὁμοιώματα τῶν

θεῶν καὶ τῶν ἡρώων αὐτῶν, ἤσθάνοντο γεννώμενον ἐν αὐτοῖς ζωνρὸν θρησκευτικὸν πατριωτισμὸν, τὸν πατριωτισμὸν ἐκείνον, ὅστις εὔρε τὸν ἀκραιφνέστερον διερμηνέα αὐτοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὑπάτου τῶν ἀρχαίων ῥητόρων καὶ πατριωτῶν, τοῦ Δημοσθένους.

Ἡ θρησκεία, ὡς καὶ τὸ αἰσθητικὸν συναίσθημα, ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῆς φυσικῆς τῆς χώρας διαμορφώσεως. Αἱ ἐπιβλητικαὶ τοῦ Ὀλύμπου ὄροσειραὶ ἐθεωρήθησαν ὡς ἡ κατοικία τοῦ Διός· ὁ Ἀπόλλων καὶ αἱ Μοῦσαι ἐτέθησαν ἐπὶ τοῦ Ἐλικῶνος καὶ τοῦ Παρνασσού, δύο ὄρέων ὑψουμένων ὑπεράνω τῆς πεδιάδος ἐπὶ τσοῦτον, ὅσον ἡ ποίησις ἀνυψοῖ ἡμᾶς ὑπεράνω τοῦ κοινῆς βίου· ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτῶν βλέπει τις τὴν Κόρινθον μετὰ τοῦ ἡμιάνου αὐτῆς κόλπου, οὕτω δὲ ἔχει πρὸ αὐτοῦ ἐξαισιον πανόραμα χάριτος, ἡδύτητος καὶ μεγαλείου· εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσού καὶ ἐν ταῖς ἀγρίαις φάραγγι τῆς Φωκίδος ἔθηκαν τὴν ἔδραν τῶν μαντείων, ἐν τοῖς εὐφόροις πεδίοις τῆς Ἐλευσίνοσ ἐλάτρευσαν τὴν θεὰν τῆς γεωργίας Δήμητρα, τέλος δὲ ἡ προσωποποίησης τῆς σοφίας, ἡ Ἀθηνᾶ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τοῦ Ἀττικῶν πεδίου, οὕτινος ἀπασαὶ αἱ λεπτομέρειαι τσοῦτω θαυμασίως εἶνε διατεταγμέναι.

Ἐν τῷ Πέραν Κων]πόλεως.

Ἡλίας Γ. Βαλσαμάκης.

ΤΟ ΕΝ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ φυσιογνωστικοῦ τμήματος τοῦ «Παρνασσού» ὁ παρ' ἡμῖν ἱατρός, ὑφηγητὴς καὶ μέλος τοῦ Ἱατροσυνεδρίου Ἰωάννης Βάμβας ἀνεκοίνωσε τὰ γενόμενα εἰς τὸ ἐν Βούδα-Πέστη συγκροτηθὲν ἐσχάτως Συνέδριον τῆς Ὑγιεινῆς καὶ «Στατιστικῆς». Ἡ πολλῆς σπουδαιότητος ἀνακοίνωσις αὕτη ἔχει ἐν ἐκτάσει ὡς ἐξῆς :

Δοθέντος τοῦ λόγου εἰς τὸν κ. Βάμβαν, οὗτος εἶπεν ὅτι, ὑπακούσας εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ τμήματος ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν ν' ἀκούσῃ τὰ κατὰ τὸ ἐν Βουδαπέστη συνελθὸν Διεθνὲς τῆς Ὑγιεινῆς καὶ Στατιστικῆς Συνέδριον, εὐχαρίστως θέλει ἀνακοινοῖ ἐνώπιον αὐτοῦ ἀπὸ μνήμης ὅσα εἶνε δυνατόν νὰ εἴπῃ, διότι ἐκτενή ἐκθεσιν περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου καὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ὑπέβαλεν ἤδη ἀπὸ δύο μηνῶν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ὁ κ. Βάμβας εἶπεν, ὅτι τὸ ἐν Βουδαπέστη συγκληθὲν «VIII Διεθνὲς τῆς Ὑγιεινῆς καὶ Στατιστικῆς Συνέδριον» ὑπῆρξε τὸ πολυαριθ-

μότερον, οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὰ ἀπαρτίσαντα αὐτὸ μέλη, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν κατ' αὐτὸ ἐκπονηθεῖσαν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, διότι οἱ μὲν προσελθόντες εἰς τὰς συνεδρίας καὶ μετασχόντες τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ διαφόρων κλάδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπιστήμονες ὑπερέβησαν τοὺς 3,000, αἱ δὲ ἀγγελθεῖσαι καὶ ἀνακοινωθεῖσαι ἐργασίαι ὑπὲρ τὰς 850.

Τὸ ὅλον Συνέδριον διήρηται εἰς δύο μεγάλους κλάδους, εἰς τὸν τῆς Ὑγιεινῆς καὶ εἰς τὸν τῆς Στατιστικῆς, (κακῶς ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν Δημογραφίας κληθείσης).

Ὁ κλάδος τῆς Ὑγιεινῆς διηρέθη εἰς 19 ὅλα τμήματα, ὁ δὲ τῆς Στατιστικῆς εἰς 7 τμήματα. Ἐκαστον τῶν τμημάτων εἶχε καὶ ἰδίαν ὀρισμένην αἴθουσαν συνεδριῶν ἐν τοῖς παμμεγίστοις καὶ γειτονέουσιν ἀλλήλοις κτιρίοις τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς. Ἀπαντα ὅμως τὰ τμήματα εἰργάζοντο κατὰ τὰς αὐτὰς ὥρας, ἀπὸ τῆς 9ης πρωΐνης ὥρας μέχρις ἐνίοτε τῆς 2ας μ. καὶ ἐννοεῖται εὐκόλως, ὅτι ὁ ἐπιστήμων, ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἐργασθῇ κατὰ σπουδαῖον ἐπωσοῦν τρόπον ἐν διαφόροις τμήμασι κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, δὲν ἡδύνατο βεβαίως νὰ μιμηθῇ πολλοὺς τῶν συνεδριαστῶν, οἵτινες προστρέχοντες ἀπὸ τμήματος εἰς τμήμα καὶ ἐπὶ τινα λεπτὰ παρακαθήμενοι ἐν ταῖς αἰθούσαις, ἐφωρῶντο ὑπὸ μάλην πλεῖστα ἐντυπα φέροντες καὶ ἀενάως κινούμενοι ἀνὰ τοὺς διαδρόμους καὶ τὰς κλίμακας τῶν μεγαλοπρεπῶν αὐτῶν κτιρίων.

Αἱ ἀνακοινωθεῖσαι ἐργασίαι ἐπὶ διαφόρων ζήτημάτων Ὑγιεινῆς καὶ Στατιστικῆς, κατὰ τὰ 90 % ἦσαν ὑψίστης ἐπιστημονικῆς ἀξίας καὶ διήγειραν μέγιστον τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον, ἐνεκεν ὅμως τῆς ἐκπλησσοῦσης πληθῆος τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν εἶνε ἀδύνατος καὶ ἡ ἀπλή ἀπαρίθμησις αὐτῶν.

Ἡ ἐπίσημος ἐναρξίς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου ἐγένετο ἐν ταῖς εὐρυτάταις αἰθούσαις τοῦ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Redoute δημοτικοῦ κτιρίου τῆ 2α 7θρίου (ν. ἔ.) ἡμέρᾳ Κυριακῇ καὶ ὥρᾳ 11η π. μ. ἐνώπιον τοῦ ἀρχιδουκῆ Καρόλου-Ἰωσήφ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην οἱ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων Κυβερνήσεων, μετὰ τὰς γενομένας πρὸς τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου προσλαλιάς τοῦ τε ἀρχιδουκῆ καὶ τῶν ἐπιστήμων ἀρχῶν, κατὰ σειράν ἀλφαβητικὴν ἐκάστου διὰ καταλλήλων λόγων προσηγόρευον καὶ νῦχαρίστουν τοὺς ὀργανωτὰς καὶ ἰθύνοντας τὸ Συνέδριον. Ὁ κ. Βάμβας, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἀπήγγειλε τὰ ἐξῆς :

δάφισις τῆς ὑπὸ τὴν ὕδαν ταύτην ὑπαρξάσης ὑπονόμου, κακίστης ὑπὸ πᾶσαν ὑγιεινὴν ἐποψιν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ καθηγητὴς κ. Χρηστομάνος ἀνεκοίνωσεν ἐνώπιον τοῦ ΙΗ' τμήματος τὰς περὶ Διεθνούς Φαρμακοποιίας ἀρχὰς αὐτοῦ, ὑποστηρίξας αὐτὰς μετὰ νεανικῆς ὄντως θέρμης καὶ ἐπιστημονικώτατα ἀντικρούσας ἀλλοίας γνώμας ἄλλων ἐπιστημόνων. Καὶ ἡ περιλήψις τῆς ἐργασίας ταύτης ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Γαληνῷ» (ἀριθ. 36 ἐ. ἔ.), ἐκ ταύτης δὲ καταφαίνεται ὅτι μετὰ συζήτησιν σφοδρὰν ὑπερίσχυσε καὶ ἐγένετο δεκτὴ ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Χρηστομάνου ὑποστηρικθεῖσα πρότασις, ὅπως «ἡ μόνιμος τοῦ Συνεδρίου τῆς ὑγιεινῆς ἐπιτροπεία πρὸς σύνταξιν διεθνούς φαρμακοποιίας τότε μόνον νὰ προβῇ ἀπὸ τοῦδε εἰς προκαταρκτικὰς τῆς συντάξεως ἐργασίας, ἐὰν ἐξασφαλισθῇ ἢ τῆς Κυβερνήσεως σύμπραξις, νὰ ἐξουσιοδοτηθῇ δὲ ἀπὸ τοῦδε νὰ προβῇ εἰς πάσας τὰς πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενας διεθνεῖς ἐνεργείας, ὅπως αἱ Κυβερνήσεις λάβωσιν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου...»

Ἐν τῇ Βα' συνεδρίᾳ τοῦ αὐτοῦ τμήματος ὁ κ. Χρηστομάνος ὠμίλησε περὶ τῶν ἐμπειρικῶν ὀνομάτων τῶν νεωτέρων χημικῶν φαρμάκων καὶ τῆς καταχρήσεως αὐτῶν καὶ περὶ τῶν ἐξωτερικῶν χρήσεων τοῦ βορικοῦ ὀξέος.

Κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν ἐνώπιον τῶν τμημάτων Α' Β' καὶ Ε' ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναθροισθέντων ἀνεκοινώθησαν ὑπὸ τῶν διασῆμων ἐπιστημόνων Roux, Behring καὶ Löffler αἱ σταθμὸν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καταλιποῦσαι περὶ διφθεριτίδος ἐργασίαι. Τῶν ἐργασιῶν τούτων αἱ περιλήψεις ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ «Γαληνῷ» καὶ ἐγένοντο πάγκοινοι.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐνώπιον τοῦ Ζ' τμήματος ὠμίλησεν ὁ κ. Χρηστομάνος περὶ τοῦ ὕδατος τῆς πόλεως Ἀθηνῶν (Γαληνός 1894 ἀριθ. 38). Ἐνώπιον δὲ τοῦ ΙΑ' τμήματος ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Βάμβας τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ περὶ ἐλλείψεων τινῶν καὶ ἀτελειῶν ὑφισταμένων εἰς τὴν ὑγιεινὴν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἠσχολήθη καὶ ἐνώπιον τοῦ Σ' Διεθνούς Συνεδρίου ἐν Βιέννῃ τῷ ἔτει 1887, ἐν πολλοῖς δὲ ἐκτοτε ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει γνώμαί τινες αὐτοῦ ὑπὸ τῶν συνταξάντων ὑγειονομικοῦ κανονισμοῦ τῶν πλοίων ἐπιστημόνων (ἴδε «Γαληνοῦ» ἀριθ. 36—37 ἐ. ἔ.) Τῇ ἡμιλίᾳ ταύτῃ ἐπηκολούθησε πρότασις, δι' ἧς ἐζήτησε νὰ ἐκφράσῃ εὐχὴν τὸ τμήμα καὶ διὰ τούτου τὸ Συνέδριον ὅπως αἱ Κυβερνήσεις συνέλθωσιν ἐν ὑγειονομικῇ συνόδῳ πρὸς σύνταξιν διεθνούς κανονι-

μοῦ ὑποχρεωτικοῦ διὰ συμβάσεως, ἐπιβαλλούσης τὴν ἐφαρμογὴν μέτρων ὑγειονομικῶν τοιούτων, δι' ὧν νὰ ἀσφαλιζέται ἡ ὑγεία τῶν δι' ἀτμοπλοίων, καὶ σιδηροδρόμων καθ' ἅπαντα τὰ ἔθνη συγκαινωνούντων».

Τοῦτο ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὑπὸ τε τοῦ τμήματος καὶ ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ Συνεδρίου κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐνώπιον τοῦ αὐτοῦ τμήματος ὁ ἐν Ῥώμῃ καθηγητῆς τῆς ὑγιεινῆς καὶ διευθυντῆς τῆς Δημοσίας ὑγείας κ. Pagliani περιέγραψε καὶ διὰ καταλλήλων πινάκων καὶ εἰκόνων ἐπεξήγησε τὸ νῦν ἐν χρῆσει ἐν Ἰταλίᾳ σύστημα ἀποκρούσεως τῶν λοιμωδῶν ἐξωτικῶν νοσημάτων (χολέρας, κιτρίνου πυρετοῦ καὶ πανώλους), ὅπερ ἐν ὀλίγοις οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ τελειοποιηθὲν καὶ διὰ παντός νεωτεριστικοῦ ὑγιεινοῦ μέσου ἐφοδιαζόμενον σύστημα λοιμοκαθαρτηρίων καὶ ἀπομονώσεως ὑπόπτων ἢ πασχόντων, ἔξωθεν δ' ἐρχομένων διὰ πλοίων ἀνθρώπων, διότι οἱ ὑγειονομικοὶ οὗτοι σταθμοὶ (stations sanitaires, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτοὺς ὁ κ. Pagliani) ἰδρύθησαν ἐν τρισὶ διαφόροις σημείοις τοῦ Ἰταλικοῦ κράτους, ἔξωθεν δηλ. τῆς Βενετίας ἐν ἐρημονήσῳ τινί, παρὰ τὴν Σικελίαν ἐν ἄλλῃ τοιαύτῃ καὶ παρὰ τὴν Σαρδηνίαν ἐν ἑμοίᾳ. Ἐν ταῖς ἐρημονήσοις ταύταις, ἐν αἷς καταρῶθη ἐπίσης νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἄφθονον πόσιμον ὕδωρ, κατεσκευάσθησαν ἰδρύματα σύνθετα μὲν, τέλεια ὅμως πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ πολλαπλοῦς σκοποῦ δι' ὃν προωρίσθησαν. Ἐν αὐταῖς λοιπὸν ἀπομονοῦνται οἱ ἐκ τόπων προσβεβλημένων προερχόμενοι καὶ θεραπεύονται οἱ τυχόν παθόντες ἐν πλῶ, ἐν τοῖς πλοίοις ἢ καὶ ἐν ἐκείνοις. Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην ἐδόθη ἡ πρώτη ἀφορμὴ ὅπως κατακριθῶσι τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς, ἄτινα ὡς ὑγειονομικὸν μέτρον κατὰ χολέρας χρησιμοποιοῦσι τὰς καθάρσεις. Ἀλλὰ ὁ κ. Βάμβας, κατὰ καθῆκον δὲν ἀφῆκε τὴν περίστασιν οὔτε κατὰ ταύτην οὔτε κατὰ τὴν ἐπακολούθησάν συνεδρίαν, καθ' ἣν εὐρέως τὸ ζήτημα τῆς χολέρας ἐνώπιον τριῶν συναθροισθέντων τμημάτων συνεζητεῖτο καὶ καθ' ἣν πάλιν τὰ τὸ σύστημα τῶν καθάρσεων ἐφαρμόζοντα ἔθνη κατεριωνεύθησαν ὑπὸ τινῶν ἐπιστημόνων, δὲν ἀφῆκεν, εἶπε, νὰ παραστήσῃ καὶ τὸ ἡμέτερον δίκαιον καὶ νὰ ἐκθέσῃ τοὺς λόγους, δι' οὓς πληρέστατα μέχρι τοῦ νῦν δικαιολογούμεθα ἐφαρμόζοντες ἡμεῖς τὸ ἀπρηχαιωμένον μὲν, ἀλλὰ ἀσφαλιζόν τὴν ὑγείαν τοῦ Κράτους ὑγειονομικὸν τοῦτο μέτρον.

Ἐ τοῖς ἐκδοθησομένοις πρακτικοῖς τοῦ Συνεδρίου δημοσιευθήσονται ἐν ἐκτάσει ἀπασαί αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι, μεταξὺ δὲ αὐτῶν δὲν ἀμφιβάλλει, εἶπεν ὁ κ. Βάμβας, ὅτι καὶ αἱ ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπιστημόνων ἀνακοινωθεῖσαι θὰ τύχωσι τιμητικῆς θέσεως, αἱ τε ἀνωτέρω ἐν ὀλί-

Altesse, Mesdames et Messieurs.

Au milieu de cette solennelle et savante Assemblée, je me demande anxieusement comment je vais, moi humble médecin hygiéniste, pouvoir représenter ma patrie, la Grèce, patrie d'Homère, d'Hippocrate, d'Aristote, de Galien, de Plutarque, d'Arétées le Cappadoce, hygiénistes très remarquables chacun à son époque.

Toutefois, le zèle qu'a montré le Comité d'organisation de notre VIII Congrès et l'enthousiasme qu'il nous a transmis, m'ont donné le courage d'accepter l'importante mission que m'a confié le Gouvernement Hellénique et l'Université Nationale Grecque.

Les grandes nations, disposant de tous les moyens matériels capables de les pousser toujours en avant, ont par cela même le privilège de l'initiative; mais aux petites nations reste le devoir et la bonne volonté d'imiter leurs devancières et de joindre leurs forces à l'effort initial.

C'est ainsi que nous sommes réunis aujourd'hui pour concourir ensemble à l'extension et au perfectionnement de l'Hygiène, d'où dépendent la santé et le bonheur des peuples.

Nous sommes heureux d'avoir à la traiter dans une nation si belle, dans une ville si hospitalière, où le travail semble plus facile à cause de la beauté du cadre et de la réception touchante, qui nous est faite. De cet ensemble parfait découle vraiment pour notre Congrès une réussite entière et splendide.

Mais j'oserais vous confier qu'au sentiment général s'ajoute pour nous autres les Hellènes une satisfaction de cœur et d'amour-propre, celle de voir dans ce pays notre langue étudiée avec zèle et de l'entendre parler avec harmonie.

Permettez-moi alors, en terminant, au nom de Gouvernement Hellénique et notre Université Nationale de féliciter les Autorités de la ville et tous les autres organisateurs du Congrès et de les remercier pour l'aimable accueil qu'ils ont fait au congressistes Hellènes.»

Τὸ πέρασ τῆς τοιαύτης προσαγορεύσεως διεδέχθησαν αἱ διὰ πᾶσαν προσφώνησιν ἐπακολουθοῦσαι ζητωκραυγαὶ ὑπὸ τῶν ζωηρῶν καὶ ζωηροτάτων Οὐγγρων καὶ Οὐγγριδῶν εἰς οὐγγρικὴν γλῶσσαν καὶ τινες

δὲ εἰς ἑλληνικὴν ὑπὸ τῶν γινωσκόντων ἐν μέρει αὐτὴν κατοίκων Βουδαπέστης Ἑλληνοοὔγγρων καὶ Οὐγγρων τινῶν.

Ἀπὸ τῆς 3ης Σεπτεμβρίου ἤρξαντο αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου, καθ' ἣν ἀνέγκραφε τάξιν ἢ ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἐφημερίδι τοῦ Συνεδρίου καταρτιζομένη ἡμερησία διάταξις, αἱτινες ἐξηκολούθησαν μέχρι τῆς 8ης τοῦ μηνός, ἡμέρας Σαββάτου καὶ τούτου συμπεριλαμβανομένου, ἐκτὸς τῆς Πέμπτης 16ης τοῦ μηνός, καθ' ἣν ἡμέραν οἱ συνεδριασταὶ εἶχον προσκληθῆ εἰς Tata ὑπὸ τοῦ πλουσιωτάτου Οὐγγρου εὐπατρίδου Esterháy εἰς τὴν ἑπαυλιν αὐτοῦ.

Τῆς Ἑλλάδος ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος εἶχον τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι ἐγώ, προσέθηκεν ὁ κ. Βάμβας, τῆς ἐπίσημου ὅμως ἑλληνικῆς ἐπιστήμης τὴν ἀντιπροσωπεῖαν εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ συμμερισθῶ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Χρηστομάνου, ὅστις καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦ ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ γνωστοτάτου, καὶ διὰ τῶν ἐν τῷ Συνεδρίῳ τούτῳ ἐργασιῶν ἐτίμησε πράγματι αὐτὴν.

Εἰς τοὺς Ἕλληνας τούτους ἀντιπροσώπους τὸ Συνεδρίον ἔδωκε τοὺς τιμητικὸς τίτλους ἐπιτίμων προέδρων, ἑκατέρου ἐπὶ δύο τμημάτων.

Ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι καθ' ἑκάστην ἀπὸ τῆς 9ης πρωϊνῆς ὥρας μέχρι τῆς 1ης καὶ 2ας ἐνίοτε μ. μ. τὰ τμήματα συνήρχοντο πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν. Αἱ ἐπίλοιποι ὅμως μεταμεσημβριναὶ ὥραι εἶχον προσδιορισθῆ πρὸς ἐπίσκεψιν εἴτε ἀξιοθεάτων μερῶν τῆς πόλεως Βουδαπέστης, εἴτε κτιρίων, ἐργαστηρίων ἐπιστημονικῶν, σφαγείων, φυλακῶν, νοσοκομείων, λουτρῶν κτλ. ἀπάντων ἐν στενωπᾷ σχέσει μετὰ τῆς Ὑγιεινῆς εὐρισκομένων. Αἱ δὲ ἑσπεριναὶ ὥραι κατηναλίσκοντο ἐπίσης πρὸς ὠρισμένας ἐν θεάτροις διασκεδάσεις, εἴτε εἰς γεύματα καὶ συναναστροφὰς ἰδιωτικὰς ἢ ἐπίσημοις.

Τὴν α' ἡμέραν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Βάμβας ἐνώπιον τοῦ Β' τμήματος ἰδίαν ἐργασίαν ἐπιγραφομένην περὶ ἐπιδημίας τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐν Ἀθήναις καὶ τῆς αἰτιολογίας αὐτῆς, ἣς ἢ περιλήψις ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Γαληνῷ» (ἀριθ. 36—37 ἐ. ἔ.) Ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ ὑπεστήριξε καὶ δι' ἐπιχειρημάτων ἀπεδείχθη ὅτι ἡ κρατήσασα ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν ἐπιδημία τύφου κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1891 καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 1892 ὠφείλετο οὐχὶ εἰς τὴν μόλυνσιν τοῦ ποσίου ὕδατος, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καὶ ὅτι ὡς ἀφορμὴ αὐτῆς ἐχρησίμευσεν ἢ τότε γενομένη ἐκσκαφὴ τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς πρὸς κατασκευὴν τῆς σήραγγος τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς καὶ ἡ κατε-
τομος 12'. Δεκέμβριος

ταύτης δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν—ὅτι καὶ αὕτη διεπνέετο ἀπὸ τὸν γενικὸν χαρακτῆρα, ὃν ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἀπετύπωσεν εἰς τὰ ἔργα του, τὸν πλαστικόν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ῥωμαντικὸν τοῦ νεωτέρου. Πλαστικὸν δὲ χαρακτῆρα λέγων ἐννοῶ, κατὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ μεγάλου Böck, τὴν παράστασιν πάσης καλλιτεχνικῆς ιδέας εἰς βεβαίαν, ἀτομικῶς ὀρισμένην ἀντικειμενικὴν μορφήν, ἣτις ἀντικατοπτρίζει αὐτὴν τὴν πραγματικὴν φύσιν, ἀλλ' ἐν εἰκόνι ἰδανικωτέρα. Ἡ τέχνη πᾶσα τῶν ἀρχαίων, εἵπομεν, ἀπέρρευσε ἀπὸ τῆς θρησκείας· εἰς ὑπηρεσίαν δὲ ταύτης χρήσιμος, τ. ἔ. ἐν δημοσίαις μάλιστα ἑορταῖς ἐκφαινομένη, εἶχε κατ' ἀνάγκην ἄλλον χαρακτῆρα τῆς σημερινῆς καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ στρέφεται πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον οὐδ' ἐν αὐτοῖς τοῖς μᾶλλον ὑποκειμενικοῖς αὐτῆς εἶδεσι τόσοσιν πολὺ, ὅσων σήμερον ὁ καλλιτέχνης στρέφεται ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἀντικειμενικώτερα εἶδη αὐτῆς, εἰς τὸ ἔπος φέρ' εἰπεῖν. Ὁ λυρικὸς ποιητής, λέγει ὁ Bender,¹ ὅστις ἐποίει μέλος, ἵνα ψαλῆ ὑπὸ χοροῦ κατὰ τινὰ ἑορτὴν θεοῦ ἢ ὡς ἐγκώμιον νικητοῦ τινος, δὲν ἠδύνατο νὰ φυσηθῆ εἰς τὸ ἔργον του τὴν αὐτὴν ἰδέαν μὲ σημερινὸν λυρικὸν ποιητὴν, οὕτως τὸ ποίημα θ' ἀναγνώσθῃ ἐν ἑρημίᾳ μεταξὺ τῶν τεσσάρων τοίχων ἐνὸς δωματίου, καθ' ὥρας δηλ. καθ' ἅς ὁ ἀναγνώστης λησμονεῖ τὸν κόσμον καὶ ἀποσύρεται τοῦ θορύβου αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὸν ποιητὴν λεκτέον, τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὸν ὀρχηστὴν. Σήμερον χορεύοντες χορεύομεν δι' ἰδίαν ἠδονὴν καὶ μόνον εἰς ἐσωτερικὰ ἡμῶν αἰσθήματα στρεφόμεθα, ἀπερ καὶ προτρέπουσιν ἡμᾶς νὰ χορεύωμεν. Δὲν εἶχεν ὅμως οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, παρ' οἷς ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος μᾶλλον ἐπενήργει ἢ ὁ ἐσωτερικὸς, ὡν δηλ. μὲ ἄλλους λόγους τὰ ἔργα ἦσαν πλαστικὰ καὶ οὐχὶ ῥωμαντικά· διότι αὐτὸ τοῦτο σημαίνει πλαστικὸν καὶ ῥωμαντικόν, τὸ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν ἢ ἐσωτερικὸν κόσμον στρέφεσθαι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι προκύπτει ἡ μεγάλη διαφορὰ τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων. Οἱ μὲν στρεφόμενοι πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀπολαύσεως τούτου ἠδονὴν τὴν εὐτυχίαν ζητοῦντες, ἀπετύπωσαν ἐπὶ τῶν ἔργων των τὴν ἐκ τούτου φαιδρὰν ἐντύπωσιν μὲ χάριν καὶ σαφήνεια καὶ ἀπλότητα· οἱ δὲ πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον στρεφόμενοι καὶ τὴν πολλαπλὴν ἐσωτερικὴν τούτου ἐκδήλωσιν μὴ δυνάμενοι σαφῶς νὰ ἐννοήσωσιν, ἔκαμαν ἔργα, ἐφ' ὧν ἀντανεκλάσθη ἡ στενοχωρία των αὐτῆ· ζητοῦντες δὲ τὸ ἰδανικὸν αὐτῶν νὰ συλλαβῶσιν ἰπτάμενοι εἰς ὕψη ὑπερνέφελα, ἀπετύπωσαν ἐπὶ τῶν ἔργων τὴν ἐπὶ ταῖς ἰκαρίαις αὐτῶν

¹ Aug. Böckh Encyclopädie σ. 274.

² Bender Griech. Litter. σ. 153.

πτώσει σκοτεινὴν τῶν μελαγχολίαν καὶ ἐπέθηκον ἐπ' αὐτῶν τὰ νέφη, ἅτινα περιέβαλλον τὴν ψυχὴν των καὶ ἐτυράνουν τὴν φαντασίαν των· ἐν τοῖς ἔργοις των ἡ ἀρμονία τῶν μερῶν δὲν καθίσταται ταῖς αἰσθήσεσι προσιτῆ· ἀλλὰ διαφεύγει διὰ τὸ ἄγαν ἰδεῶδες· αἱ μορφαί, αἱ ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ κόσμου ληφθεῖσαι, δὲν εἶναι σαφῶς καθωρισμέναι, ἀλλὰ χάνονται εἰς σκοτεινὴν ἐλευθερίαν τῆς φαντασίας μέχρι τοῦ ἀπέιρου ἐξικνουμένην· νέφη δὲ περιχλύπτουν πολλάκις τὴν ὄλην εἰκόνα καὶ εἰς μάτην θὰ προσπαθήσῃ νὰ τὴν ἀναπαραστήσῃ εἰς τὴν φαντασίαν σου τόσοσιν σαφῆ καὶ καθαρὰν, ὅποια ἐκ πρώτης ὄψεως προσπίπτει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου ὡς ὑπὸ κρύσταλλον διαφαινομένη ἢ εἰκὼν ἀρχαίου καλλιτεχνικοῦ ἔργου.

Τοιοῦτον κυρίως πλαστικὸν χαρακτῆρα εἶχε καὶ τῶν παλαιῶν ἡ ὀρχησις· λαμπρῶς δ' ἐπικυροῖ τοῦτο ἡ εἰδησις ὅτι πολλοὶ ἀρχαῖοι γλύπται ἐσπούδαζον τῶν ὀρχουμένων τὰς στάσεις καὶ ἡ γνώσις ὅτι ἡ πλαστικὴ τὸ θέμα αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὀρχηστικῆς πολλάκις ἔλαβεν. Οἱ ἀρχαῖοι χορεύοντες μᾶλλον πρὸς ἐπίδειξιν ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν, ὅπως καὶ ὁ σημερινὸς Ἕλληνας, ἐπεδείκνυν ἐν ταῖς κινήσεσι, λέγει ὁ Krause, πᾶν τὸ πρὸς τὸ καλὸν αἰσθημα, καὶ ἐν τῷ κινουμένῳ σώματι ἀπετύπωνον πᾶν τὸ ἰδεῶδες κάλλος, ὅπερ ἐν τῷ νῷ εἶχον συλλαβεῖ. ¹ Ἦρμοζεν ἡ τέχνη αὕτη, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεώς της, ἄριστα τῷ φαιδρῷ καὶ εὐστροφῷ τῶν Ἑλλήνων πνεύματι· διὰ τοῦτο καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐρρίφθησαν εἰς αὐτὴν, τόσοσιν κατάλληλον ἄλλως ὡς πρὸς τὴν λατρείαν τῶνθεῶν των. Τὴν μεγάλην τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ὀρχησιν ἀγάπην δεικνύει ὄχι μόνον ὁ μακρὸς τῶν ἐλληνικῶν ὀρχήσεων κατάλογος—200 ἀναφέρει ὁ Meursius—ἀλλὰ καὶ ἡ μεγάλη θέσις, ἣν ἔδιδον αὐτῇ ἐν ταῖς μύθοις των, ὅπως ἐκ τῆς προηγουμένης ἡμῶν μελέτης φαίνεται. Φιλοχρώτατοι δὲ πάντων ἦσαν, ὡς εἰκός, οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἐθεώρουν ἀγροικίαν ἂν μὴ τις ὠρχεῖτο προσκαλούμενος ². Ὁ δὲ κωμικὸς Ἀλεξίς λέγει παρ' Ἀθηναίῳ.³

« . . . τοῦτο γὰρ νῦν ἐστὶ σοὶ
ἐν ταῖς Ἀθήναις ταῖς καλάϊς ἐπιχώριον
ἅπαντες ὀρχοῦντ' εὐθὺς ἂν οἴνου μόνον
ὁσμὴν ἰδῶσι· συμφορὰν λέγεις ἄρ' ἂν,

¹ Agonistik σ. 814 πρβλ. 853. πρβλ. Grasberger Die Erziehung ins Kl. Alterth. II, 393. Ὁ Gött. Kulturbilder 1. 104 λέγει: πᾶν τὸ ἐσωτερικὸν πλαστικῶς ἐπὶ τῆς μορφῆς ἀπετυπώτο.

² Ἀθηναῖος 4, 4. 134. Θεοφρ. χαρακτῆρες 15. Ὁ Εὐριπίδης λέγει ἐν Ἡρακλειδαῖς (στ. 359) τὰς Ἀθήνας «καλλιχόρους».

³ Ἀθῆν. ἔνθα ἂν.

γοις περιγραφείσαι και υπό άλλων εν τε τῇ ἐλευθέρῃ Ἑλλάδι και ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ οἰκούντων.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ Συνεδρίου εἶχε διοργανωθῆ ἐπίσης και ἐκθεσις Ἑγυιεινῆς, ἥτις ὅμως κατὰ τὸν κ. Βάμβαν ἐπισκεφθέντα πλείονας τοιαύτας ἀπέτυχε πληρέστατα οὐδὲν ἢ μᾶλλον διὰ τινας ἐλάχιστα παρουσιάσασα τὰ ἐνδιαφέροντα τοὺς ὑγειονολόγους ἀντικείμενα. Ἀπέναντι ὅμως ταύτης ἢ μᾶλλον ὡς τμημα αὐτῆς ἦτο ἡ ἐκθεσις τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων και τῶν ἐξ αὐτῶν ἀποκτωμένων παντοίων ἀλατούχων σκευασμάτων, ἥτις πράγματι ἐξεικόνιζε κάλλιστα τὸν πλοῦτον τοῦτον τοῦ αὐστροουγγρικοῦ κράτους. Ἐπανειλημμένος ἐπισκεφθεὶς τὸ διαμέρισμα τοῦτο ποσάκις, εἶπε, δὲν ἐσκέφθη ὅτι ἀπώλειαν σημαντικὴν ὑφιστάμεθα ἠθικὴν τε και ὑλικὴν ἐν Ἑλλάδι, μὴ θέλοντες νὰ δαπανήσωμεν ὀλίγιστα ἵνα εἰσάξωμεν πάμπολλα, ἐπιδεικνύοντες φειδωλίαν ἐκεῖ, ἀφ' ὅπου και ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία και ἡ Κυβερνητικὴ πρόνοια ἠδύνατο νὰ ἀντλήσωσιν ἀφθονίαν χρήματος.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΟΡΧΗΣΕΩΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΟΡΩΝ

Τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, τὴν ἀγάπην τοῦ ἀγαθοῦ, τὴν ζήτησιν τοῦ ἀληθοῦς προβάλλει ὁ φιλοσοφῶν ἠθικολόγος ὡς τὸν ὕψιστον προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου και τῆς μορφώσεώς του τὸ φωτεινὸν κορυφωμα. Πάντων τῶν ἐπὶ τῆς μεγάλης και ἀφθάρτου σκηπῆς τῆς ἱστορίας ἐμφανισθέντων διαβατικῶν λαῶν, οὐδεὶς ἄλλος ὅπως οἱ Ἕλληνες ἠσθάνθη τὸ καλόν, ἐζήτησε τὸ ἀληθές και δὴ και ἠγάπησε τὸ ἀγαθόν. Πρὸ πάντων τῆς πρὸς τὸ καλὸν αὐτῶν ἀγάπης οὐδεὶς ἄλλος ὅπως αὐτὸς κατέλιπεν ἀφθάρτα και ἀλησμόνητα τεκμήρια, μαρτυροῦντα ἕσασαι τὸ ὕψος εἰς ὃ ὠδήγησεν αὐτοὺς ἡ ἐνθουσιώδης ἀγάπη. Τὸ καλὸν ἰθεώρησαν οἱ ἀρχαῖοι μέρος τῆς ἀρετῆς· παραδέχεται τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης και ἐπιφανὴς τοῦ αἰῶνός μας φιλόσοφος, ὁ Renan, τὸ ἐπαναλαμβάνει· δὲν εἶχεν ἄδικον ὁ καλλιτέχνης τὴν ἐμφυτον ἐν ἑαυτῷ ιδέαν ἐξωτερικέων οὐδὲν ἄλλο κάμνει ἢ νὰ μεταβιβάξῃ εἰς τὸ ἔργον του τῆς ἰδίας

ψυχῆς τὸ κάλλος, ἂν εἶνε τοῦ ὀνόματος ἄξιος· τί δ' ἄλλο εἶνε τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος εἰ μὴ αὐτὸ τοῦτο ἡ ἀγαθότης;

Ἐκ τοῦτου ἐξηγεῖται ἡ ἀγάπη αὐτὴ και ἡ μανία, οὕτως εἰπεῖν, νὰ ζῶσι περιτριγυρισμένοι ἀπὸ ἔργα εἰς τὸ καλὸν ἀναφερόμενα και ἡ εὐκολία, μετ' ἧς ἐκάμνον τοῦτο, ἡ εὐκολία ἐκείνη και γονιμότης, ἣν μετὰ πείσματος ὁ νεώτερος κόσμος βλέπει. Κατὰ δεκάδας ἠριθμοῦντο ἐνὸς τραγικοῦ ποιητοῦ τὰ δράματα και αἱ χορδαὶ τῆς λύρας, λέγει ὁ Ritter, ἐπαίζοντο ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν Ἀθηνῶν· αἱ ὁδοὶ τῶν ἀρχαίων πόλεων ἦσαν μεστὰι καλλιτεχνικῶν ἔργων· ἐν Ρόδῳ μετὰ τὰς κλοπὰς τῶν Ῥωμαίων—και ἦσαν μεγάλοι κλέπται οἱ Ῥωμαῖοι—ἐσφύζοντο ἀκόμη τρισχίλια ἀγάλματα· ἐν μιᾷ μόνῃ πόλει μικρᾷ, τῷ Θέρμῳ τῆς Αἰτωλίας, ἦσαν δισχίλια και ἐκ τῆς Μακεδονίας ἔκλεψαν οἱ Ῥωμαῖοι 100,000 ἀγαλμάτων.

Τὰς περὶ τὸ καλὸν ἀσχολούμενας τέχνας καλοῦσι καλὰς τέχνας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς λοιπὰς, τὰς βαναύσους τέχνας. Διήρσαν δὲ τὰς καλὰς τέχνας εἰς ἀποτελεστικὰς και μουσικὰς· εἰς τὰς πρώτας κατέταξαν τὴν πλαστικὴν, γραφικὴν και οἰκοδομικὴν, εἰς τὰς δευτέρας, τὰς και εὐγενεστέρας, τὴν ποίησιν, τὴν ἰδίως μουσικὴν και τὴν ὄρχησιν. Πᾶσαι αἱ τέχναι αὗται, αἱ τε ἀποτελεστικαὶ και αἱ μουσικαὶ τὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν ἰδίως ὑπηρέτουν· τοῦ δὲ θεοῦ τῶν Ἑλλήνων ἡ κυριωτάτη ιδέα ἦτο τὸ κάλλος, τὸ φαιδρὸν και ἀνέφελον κάλλος· τοιοῦτον ἀπετύπωσαν και ἐπὶ τῶν ἔργων των τὸ κάλλος οἱ Ἕλληνες και ἐφιλοτιμήθησαν ὅσον τὸ δυνατόν τελειότερον ν' ἀποτυπώσωσιν αὐτὸ ἐπὶ ἔργων προωρισμένων εἰς τὴν τοῦ θεοῦ των λατρείαν. Καλλιεργήσαντες και ὑψώσαντες ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τὴν ὑψηλοτάτην και εὐγενεστάτην τῶν τεχνῶν, τὴν ποίησιν, δὲν ἠμέλησαν οὐδόλως και τῶν λοιπῶν. Καὶ δὲν δυνάμεθα μὲν πάντων νὰ καταμετρήσωμεν ἐξ ἴσου τὸ ὕψος διὰ τὴν φθορὰν τῶν τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐσπαρμένων λειψάνων, εἴτε ὑλικῶν εἴτε πνευματικῶν, ἅτινα μετὰ κόπου και ἀγρυπνιῶν μελετᾷ ὁ φιλόλογος, ποριζόμεθα ἀτελῆ μὲν γνώσιν, ἀλλ' ἐπαρκῆ τεκμήρια τοῦ ὕψους τούτου.

Τοῦτο συμβαίνει και περὶ τὴν ὄρχησιν, τὴν κατωτάτην τῶν μουσικῶν τεχνῶν. Καὶ περὶ ταύτης ὡς και περὶ τῶν λοιπῶν τεχνῶν ἀδιστάκτως δύναται νὰ εἴπη τις, ὅσον ὀλίγον και ἂν μελετήσῃ τὰ κατ' αὐτὴν, ὅτι ἀνεπτύχθη εἰς ἀνησιν και τελειότητα πολὺ μεγαλειότεραν παρ' ὅσῃν σήμερον ἔχει ἡ ὄρχησις· εἴτε τῶν αἰθευσῶν ἢ τεχνικῆ και ἐπιτετηθευμένη, εἴτε τοῦ ἀγροῦ ἢ ἀπλῆ και ἀνεπιτηθευτος. Ἐν ὅμως μόνον μετὰ μεγάλης βεβαιότητος, ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς τέχνης

Καὶ βεβαίως ὁ οἶνος προκαλεῖ μάλλον παντός τὸν ἄνθρωπον εἰς ὀρχησιν, τὴν χαρὰν εἰς τὴν καρδίαν του διεγείρων, ὠραιότατα δὲ ὁ μέγας Εὐριπίδης λέγει ὅτι οἱ Κύκλωπες κατοικοῦντες χώραν μὴ ἔχουσαν «Βρωμίου πῶμα, ἀμπέλων βόας εἰκοῦσιν ἄχορον χθόνα». ¹ Ἐν τοῖς συμποσίοις πρὸ πάντων καὶ δὴ τοῖς πολυθρῦλῆτοις ἐκείνοις τῶν Ἀθηναίων, ὅπου σὺν τοῖς ἐλαφροτάτοις τῶν πρῶτων καὶ τὰ ὑψηλότατα ἅμα συνεζήτοῦντο, ἦσαν συνηθέσταται αἱ ὀρχήσεις. Ὅχι μόνον ἐν περιγραφαῖς συμποσίων παρὰ συγγραφεῦσι λέγεται τοῦτο, ἀλλὰ καὶ παραστάσεις πολλὰς ἔχομεν, ἰδίως ἐν ἀγγελίοις, ὅπου αὐλοῦσι, κιθαρίζουσι καὶ χορεύουσιν. ἔχομεν καὶ παραστάσεις κώμων, ὅπου νέοι μετ' αὐλητρίδων καὶ ὀρχηστρίδων ἐν ἄσμασι καὶ χορῶ καὶ μίθῃ πορεύονται εἰς τὴν οἰκίαν φίλου ἢ φίλης. ² Διὰ τοῦτο ὀφείλει ὁ συναναστρεφόμενος ἄνθρωπος, λέγει Δίων ὁ Χρυσόστομος, ἀπιμελῶς νὰ χορεύῃ ῥυθμῶ τε καὶ μέλει τῶ προσήκοντι... ὥστε ἐμμελέστερον καὶ φιλικώτερον συνεῖναι ἀλλήλοις». ³

Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀγάπη, ἣν ὁ Σωκράτης ἔτρεφε πρὸς τὸν χορὸν ἡμέραν τινα ὁ Χαρμίδης κατέλαβεν αὐτὸν ὀρχούμενον μόνον ὄντα. «ἐνόμισα, λέγει, ὅτι ὁ καλὸς μας Σωκράτης εἶχε παραφρονήσει· ἀλλ' ὅταν τὸν ἤκουσα νὰ λέγῃ τόσα καλὰ ὑπὲρ τῆς ὀρχήσεως, ἐπανεθῶν καὶ ἐγὼ ἐν τῷ οἴκῳ δὲν ὀρχούμενη μὲν, διότι δὲν ἤξευρα, ἀλλὰ μὲ τὰς χεῖράς μου διαφόρους ἔκαμνα χειρονομίας». ⁴ Ὁ Πλάτων ἐν τῇ ἰδεώδει του πολιτείας, τῇ δι' ἀγγέλους προωρισμένη, μεγίστην θέσιν δίδει εἰς τὸν χορὸν: «ὁ μὲν ἀπαιδευτὸς ἀχόρευτος ἡμῖν ἔσται, τὸν δὲ πεπαιδευμένον ἰκανῶς κεχορευκότα θετέον.» ⁵ Ἐν δὲ τῇ τῶν Πυθαγορείων διαίτη οὐ μόνον ἡ μουσικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀρχησις ἦτο τῶν σπουδαιωτάτων διὰ τὴν ὑγείαν καὶ τὴν εὐκίνησιν. Ἐν Ἀθήναις ἐπιμελῶς ἐδιδάσκετο εἰς τοὺς παῖδας καὶ ἐφήβους ἡ ὀρχηστικὴ μετὰ τῆς μουσικῆς ἠνωμένη ἐν ἐπιγραφαῖς συχνὰ ἀναφέρονται «χοροὶ παίδων», καὶ ἦσαν φαίνεται ὠραιότατοι οἱ χοροὶ οὗτοι, ὅπου ἡ γυμναστικὴ ἐδείκνυτο ἐν τῇ εὐγενεστάτῃ αὐτῆς ἀνθήσει καὶ καρπὸς ἀγλαὸς συμπάσης τῆς μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς τῶν Ἀθηναίων παιδείσεως. ⁶ Περὶ τοῦ Σοφοκλέους

¹ Εὐριπ. Κύκλ. 124 πρὸ βλ. 156, 171.

² Συχνότατον ἐν τοῖς συμποσίοις ἦτο τὸ ἀκρόαμα λεγόμενον, τ. ἔ. ἢ θέα χοροῦ καὶ ἅμα ἡ ἀκρόασις ἄσματος καὶ μουσικῆς.

³ λ. 27.

⁴ Ξενοφ. Συμπ. 2.19

⁵ Νομ. 2,653. 7.795 κ.λ.

⁶ Grasberger Die Erziehend d. Gr. II 395.

μαρτυρεῖται «ὅτι παῖς ὢν καὶ ὀρχηστικὴν καὶ μουσικὴν ἦν δεδιδαγμένος παρὰ Λάμπρω» τὸν δὲ Φρύνιχον καλῶς ὀρχησάμενον τὴν πυρρίχην, ὑπάρχει παραδοσις ὅτι ἐξέλεξαν οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγόν. Εἰς διασήμους ὀρχηστὰς ἐδίδον στεφάνους, ἴδρου ἀνδριάντας καὶ δι' ἐπιγραφῶν τὴν μνήμην αὐτῶν τοῖς μεταγενεστέροις παρέδιδον.

Εἶναι δὲ γνωστὸς ὁ περιορισμὸς, εἰς ὃν ὑπεβάλλοντο αἱ Ἀττικαὶ κόραι καὶ ἡ μικρὰ προσοχή, ἣτις ἐδίδετο εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῶν, κυρίως περιοριζομένην εἰς ἀρχὰς ἀναγνώσεως, γραφῆς, μουσικῆς καὶ τὰς ὑπὸ τῆς μητρὸς ἐν τῷ οἴκῳ παντοίας διδασκαλίας. Ὅσακις ὅμως ἐπέκειτο ἑορτὴ τις, αἱ κόραι τῶν καλλίστων ἐν Ἀθήναις οἰκῶν ἐδιδάσκοντο ὑπὸ ἰδιαιτέρων διδασκάλων ἢ ὀρχητοδιδασκάλων νὰ ψάλλωσι καὶ νὰ χορεύωσιν. ¹

Δὲν ὑπελείποντο δὲ πολὺ οἱ Σπαρτιαῖται ἐν τῇ πρὸς τὴν ὀρχησιν ταύτην ἀγάπῃ, μάλιστα ὡς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς καὶ πολεμικὰς ὀρχήσεις, ἂν καί, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὑπῆρχον καὶ ἐν Σπάρτῃ ὀρχήσεις αἰδιωτικώτεραι καὶ φορτικώτεραι. Καθ' ὅλου πᾶν τὸ Ἑλληνικὸν μεγάλην πρὸς τὴν ὀρχησιν εἶχεν ἀγάπην καὶ πολὺ ἐτίμα αὐτήν. ² τοῦ Λουκιανοῦ καὶ Λιβανίου τὸ περὶ ὀρχήσεως εἶναι ὕμνος πρὸς τὴν τέχνην ταύτην, ὁ δὲ Πίνδαρος καλεῖ τὸν χορὸν «ἀγλαίας βάσιν». Καὶ οἱ νεώτεροι δὲ τιμῶσι τὸν χορὸν, ὅστις πρὸς τῇ ἐξασκήσει τοῦ σώματος ἐνώνει καὶ αἰσθητικὴν ἀξίαν, ἐξωραϊζὼν ἅμα τὸν βίον καὶ τὸν ἄνθρωπον. ³ καὶ ἡ ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ χορὸς πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὡς διατριβὴ εὐχάριστος τοῦ πνεύματος, ὡς ἀσκήσις τοῦ σώματος, ὡς τέχνη τέλος. ⁴

¹ Hermann-Stark Griech. Privaatalt. σ. 64.

² Λέγει ὁ Bekker ἐν τῷ Χαρικλεῖ ὅτι ἐνωρίς οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο περιφρονοῦντες τὴν ὀρχησιν. Καὶ τοῦτο διὰ τὸν γνωστὸν περὶ Ἰπποκλείδου θρύλον, τὸν ὑπὸ Ἡροδότου ἀναφερόμενον (6. 137 ἐξ.) καὶ τὸ παρὰ Ξενοφῶντι λεγόμενον (Ἰέρων. 6. 2) περὶ τινων ὅτι διῆγον ἐν συμποσίοις πολλάκις μὲν μέχρι τοῦ νὰ λησμονῶσιν εἴ τι χαλεπὸν ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ ὑπάρχει, πολλάκις δὲ μέχρι τοῦ ὧδαῖς ἢ θαλάσσης ἢ χοροῖς τὴν ψυχὴν νὰ εὐφραίνωσιν. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἰπποκλείδης ἔχασε τὴν κόρην ὅχι διότι ἐχόρευσε, ἀλλὰ διότι «ἀναιδῶς ἐχόρευσε», ὁ δὲ Ξενοφῶν δικαίως κατηγορεῖ ἀνθρώπους, οἵτινες διὰ τὴν ὀρχησιν τὰ πάντα ἐλησμονοῦν. Λέγουσιν δὲ ὅτι ὁ Ὀμηρος καλῶν τὴν ὀρχησιν «ἀμύμονα», τοῦτο ἔχει σκοπὸν, ν' ἀπομακρύνῃ ἀπ' αὐτῆς τοὺς φόβους, οὓς τῇ ἐπεσώρουν· πόσῃ σοφίαν ὑποβάλλουσι τῷ ἀφελῇ ποιητῇ! Ἄν ὁ Πάρις ἐλέγχεται ὡς ὀρχηστής, ἐλέγχεται διότι προτιμᾷ τοῦ πολέμου τὴν ὀρχησιν (Ὀμήρ. Ἰλ. 3, 592. 15, 508. 24, 261).

³ Flach Der Tanz l. d. Griechen σημ. 1 σελ. 27.

⁴ Bergier Dict. de théol. Bals somptueux. Τινὲς ἐν τούτοις ἐψεφον τὸν χορὸν ἢ παρῶτρυναν τὴν νεότητα ν' ἀπέχῃ εἰς ἄγριος θεολόγος λέγει: «Ἐν τῷ κό-

λιστα πάντων ἐπλησίαζε τῇ γυμναστικῇ· διὰ τοῦτο καὶ χοροὺς εἶχον ἐν οἷς ὅλως γυμνοὶ ὤρχοντο, τὰς γυμνοπαιδίας. Ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας τὰς ἀναφερομένας εἰς τοὺς ἀρχαίους χοροὺς, ὅποια δηλ. ἦσαν αἱ τῶν μελῶν κινήσεις καὶ πῶς αὐταὶ συνηρμόζοντο τῷ ῥυθμῷ τῆς μουσικῆς, τοῦ ἄσματος, καὶ ποῖός τις ἦτο ὁ τῆς ὀρχήσεως ῥυθμὸς κλπ. δέν σας ὑπόσχομαι ὅτι θὰ ἠμπορέσω πολλὰ νὰ εἶπω. Ἐν τούτοις εἰς τὸ τέλος τῆς μελέτης μου ταύτης θὰ ἀφιερῶσω ἐν κεφάλαιον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν παραστάσεων καὶ κατὰ τὰς δυνάμεις μου θὰ προσπαθῆσω νὰ φθάσω εἰς τι συμπέρασμα. Ἐκεῖ θὰ ἐξετάσω δι' ὀλίγων καὶ τὴν μέχρι τῶν ἡμερῶν μᾶς παράδοσιν τῶν ἀρχαίων χορῶν, ὡς καὶ τὰς περιστάσεις τοῦ βίου, καθ' ἃς ἐξετελοῦντο τότε καὶ σήμερον, ὅπως καὶ εἶ τι γνωρίζομεν περὶ τῆς ὀρχήσεως παρὰ Βυζαντινοῖς.

Περὶ σφόδρα ὅμως ἀπὸ τὰς παραστάσεις δύναται τις νὰ ὠφελῆθῃ ἐκ τῶν σφριζομένων μαρτυριῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσι. Κατὰ ταύτας πολλαπλῇ δύναται νὰ γείνη ἡ τῶν παλαιῶν ὀρχήσεων διαίρεσις· κατὰ φυλὰς εἰς Ἰωνικὰς καὶ Δωρικὰς ὀρχήσεις· κατὰ τὸν ῥυθμὸν καὶ τὸ ἦθος· εἰς σεμνὰς καὶ κεκνημένας, κατὰ τὸν χαρακτῆρα εἰς θρησκευτικὰς, πολεμικὰς καὶ εἰρηνικὰς.

Οἱ νῦν Εὐρωπαϊκοὶ χοροὶ εἶναι τὰ μάλιστα κινητικοὶ καὶ δὴ ἐν τοῖς ποσίν. Ἐλαφρότατοι καὶ χαριέστατοι ἐν τοῖς κούφοις αὐτῶν κινήμασι, νομίζεις ὑπὸ τοῦ Ζεφύρου ὅτι φέρονται καὶ δεικνύουσιν τὸ ὀρχούμενον ζεῦγος ὡς ἰπταμένας σικιάς, ἐλευθερωθείσας τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος, ὡς νύμφας καὶ ἀέριους δαίμονας πετῶντας ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ὡς λέμβον, ἣτις ἀθύρμβος ὀλισθαίνει ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ῥυθμίζον τὸν πόδα μὲ τῆς μουσικῆς τὰ μελωδικὰ νάματα, ἐν ᾧ οἱ μινυρίζοντες τῶν χορδῶν ἤχοι αἰρούσιν αἰθέριον τὸ σῶμα.¹ Ἡ ἀρχαία ὀρχηστικὴ βεβαίως τοσαύτην κουφότητα δὲν ἐπετήθευεν, ἀλλ' εἶχε τὰς κινήσεις αὐτῆς, τὰς δειξεις καὶ χειρονομίας εἰς βαθμὸν πολὺ μεγαλῆτερον τεχνικωτέρας, δι' ὧν καθίστατο δυνατὴ ἡ παράστασις εἰκόνας, ἡ ἐκδήλωσις πάθους ἢ ἠθους ἐν τελειότητι ἀνεφίκτω. Ἐν ᾧ ἐν τῷ συμμετρικῷ εὐρωπαϊκῷ χορῷ ἡ χεὶρ οὐδόλως ἐνεργεῖ, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καταλληλοτέρα ἢ αἱ πόδες, ὡς εἶναι φυσικόν, οὐσα εἰς τὸ νὰ ἐκφράσῃ συναισθήματα ἐσωτερικά, οὐδέποτε ἔμενον ἀργή, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον κινουμένη κατὰ διαφόρους διευθύνσεις· ἦτο κυρίως μιμητικὴ τέχνη καὶ καθόλου τὸ περιεχόμενον ποιήματός τινος διὰ διαφόρων εἰδικῶν κινήσεων σαφέστερον καθίστανε· τὸ αὐτὸ καὶ ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν συνέβαινε, τ. ἔ.

¹ Schiller ἐν τῷ ποιήματι του : der Tanz.

αἱ τοῦ σώματος κινήσεις ἐξέφραζον καὶ αὐταὶ τὴν ἰδέαν τὴν διαπνεύσαν τὸ μέλος. Τόσην στενὴν σχέσιν δὲν εὐρίσκομεν ἐν τοῖς σημερινῶις χοροῖς· μόνον εἰς τοὺς δημῶδεις ἔθνων τινῶν, ἄτινα ἀνέπτυσαν περισσότερο τῶν ἄλλων τὴν ἐθνικὴν ἰδιοφυίαν, ὡς Ἑλλήνων, Ἰσπανῶν, Οὐγγρων, Πολωνῶν. Οἱ χοροὶ τοῦ Strauss, φαντασίας μεγάλης καὶ ἰδιοτρόπου γεννήματα, δεικνύουσιν ἐν μέρει τοιαύτην ἀρμονίαν μεταξύ μέλους καὶ σωματικῆς κινήσεως.

Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ γενικοὶ χαρακτῆρες τῆς τῶν παλαιῶν ὀρχήσεως· ταῦτα δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ εἰπώμεν. Ἐν πολλοῖς ἀναγλύφοις καὶ ἀγγείαις ἔχομεν παραστάσεις εἰκόνων, αἵτινες ὀρχοῦνται, ἀλλὰ ἔνεκα τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως θεωρητικῶν ἔργων ἐκ τῶν ἀρχαίων,¹ μᾶλλον περιπλέκουν καὶ δυσχεραίνουν τὸ ζήτημα. Ἐχει δίκαιον ἐκτός τούτου ὁ Böck, ὅταν λέγῃ, ὅτι πολλὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ ἐδῶ εἰς ἐπιμελῆς χοροδιδάσκαλος· ἀλλὰ ἐχρειάζετο νὰ ἔχῃ καὶ μεγάλην φιλολογικὴν προπαιδίαν, ὅπερ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ εὑρεθῇ ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ· εἰς δὲ φιλόλογος δὲν εἶναι βεβαίως εἰς θέσιν νὰ ἔχῃ τὰς γνώσεις ἐνὸς χοροδιδασκάλου καὶ οὕτως ὀλίγα δύναται νὰ διαφωτισῇ ἐκ τῆς παραδόσεως, μὴ ἔχων τὰς εἰδικὰς τεχνικὰς γνώσεις.² Προσθετέον δ' ὅτι καὶ μουσικὰς γνώσεις πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ περὶ τοιαῦτα ζητήματα ἐνασχολούμενος· ταῦτα διὰ τὰς ἐλλείψεις ἃς θὰ ἔχῃ ἡ μελέτη μου, ἣτις μὴ λύουσα τὸ ζήτημα, δίδει ὅμως ἰδέαν τῆς ἐκτάσεως τῆς τέχνης ταύτης καὶ τῆς ἐργασίας, ἣτις δύναται νὰ γείνη περὶ τοῦτο τὸ θέμα, ὅπερ δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητον, ἀποτελοῦν μέρος ἀξίον λόγου τῆς τῶν παλαιῶν καλλιτεχνικῆς μορφώσεως.

Ἰδίως περὶ τὴν τῶν παλαιῶν ὀρχησιν ἐνησχολήθησαν οἱ Γάλλοι φιλόλογοι τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ δὴ ὁ Ῥινάλδος Κόρσων, ὁ Φαβρίκιος Καρόσων, ὁ Βουρέττος καὶ ὁ Μεύρσιος. Ὁ Βουρέττος ἔγραψε δύο πραγματείας περὶ ὀρχήσεως³ καὶ ἐξετέλεσε, λέγουσιν, ἀρχαῖον ἑλληνικὸν χορὸν πρὸ τῆς βασιλείσεως τῆς Σουηδίας Χριστίνης, ἣτις ἠγάπα νὰ διασκεδάσῃ εἰς βᾶρος τοῦ σοφοῦ· πρὸ ταύτης ἐχόρευσε καὶ ὁ Möbius τὸν κόρδακα, ὁ δὲ Καῖσαρ Σικαλιγῆρος τὴν πυρρίχην πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ. Νὰ τὰ πιστεύσωμεν ;

Τὴν τελευταίαν διαίρεσιν θ' ἀκολουθήσωμεν ἡμεῖς ἐν τῇ μελέτῃ μας

¹ Ὁ Πυλάδης, ὁ εἰσαγαγὼν τὴν ὀρχηστικὴν εἰς τὴν Ῥώμην ἔγραψε περὶ παντομίμου ὀρχήσεως. Ὁ δὲ Ἀριστοκλῆς ἔγραψε φαίνεται πολλά, διότι ὁ Ἀθήναιος (14. 630) λέγει· ὡς φησὶν Ἀριστοκλῆς ἐν ὀρχῶν τῶν περὶ χορῶν.

² Böck ἐνθα ἄν. σ. 525.

³ Mém. de l'Acad. des Inscript. t. 8.

Ἔιχε δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ὄρχησις τόσην τιμὴν, διότι καὶ μετὰ τῆς γυμναστικῆς στενώτερον συνέδεον αὐτὴν ἢ σήμερον. Ἦτο λεπτοτέρα τις γυμναστικὴ κατὰ τοὺς ἀρχαίους, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ ἡ γυμναστικὴ ἐν χρόνοις προγενεστέροις καὶ αὕτη ὑπὸ τοὺς ἥχους αὐλοῦ ἐξετελείτο. Ἔῖναι ἡ γέφυρα, ἣτις ἐνώνει ψυχικὸν καὶ σωματικὸν κάλλος, ἡ τέχνη ἣτις δι' ἐξωτερικῶν δυνάμεων δεικνύει ἐσωτερικὰς καλλονάς· ἀποτελεῖ δέ, λέγει ὁ Krause, τὴν γέφυραν τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς γυμναστικῆς εἰς τὴν μουσικὴν. Ἦτο δὲ συνάμα καὶ εὐχάριστος παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ καλῆτερον ν' ἀναφέρω ὅσα λέγει ὁ Krause, ὁ ὁποῖος ἐπὶ πολὺ τὰ τῆς ἀγωνιστικῆς τῶν παλαιῶν μελετήσας καὶ βιβλίον μέγα περὶ αὐτῆς γράψας, δικαίως πρέπει ν' ἀκούηται εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα. «Ἦτο ὡραία παιδιὰ νὰ κινῶσι τοῦ σώματος τὰ μέλη ἐν χαριέσσει εὐρυθμίᾳ, ἐν ταύτῃ τὸν ἔμφυχον τύπον τοῦ κάλλους ν' ἀποτυπῶσι καὶ τὴν ἐθνικὴν τάσιν καὶ ἀγάπην πρὸς ἰδανικὰς πλαστικὰς μορφὰς νὰ ἐκδηλῶσιν.» Ἀλλαχού δὲ «ἡ ὄρχηστικὴ μετὴν ἀπειρον αὐτῆς ποικιλίαν παρουσιάζεται πρὸ ἡμῶν ὡς εὐφρόσυνος παιδιὰ τῶν εὐφαντάστων Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς σκηπῆς τοῦ βίου, δεικνύουσα τὸ πλαστικὸν τούτων πνεῦμα καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ὄρμην πρὸς ἐκτέλεσιν ἰδεώδους καλλονῆς μορφῶν».²

Ἡ κυριωτάτη διαφορὰ, ἣτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας ὄρχησεως, εἶναι ὅτι ἐν ἐκείνῃ ἀπᾶν τοῦ σώματος μέλος ἐκινεῖτο καὶ δὴ καὶ τράχηλος καὶ σκέλη καὶ χεῖρες ἐγυμνάζοντο.»³ Ὁ Ἀθηναῖος μεταχειρίζεται τὴν ἔκφρασιν «ταῖς χερσὶν ὀρχεῖσθαι». Διὰ χειρονομιῶν καὶ δεξιῶν, λέγει ὁ Böck, ἐδεικνύοντο τὰ ἀντικείμενα, εἰς ἃ ἀνεφέροντο τὰ ἐσωτερικὰ αἰσθήματα καὶ οὕτως ἀπετελείτο ἡ μιμητικὴ παράστασις πράξεώς τινος.⁴ Τὰς πρώτας αὐτοῦ προτάσεις, λέ-

σμφ δύο δυνάμεις ὑπάρχουν, ἡ τοῦ καλοῦ καὶ ἡ τοῦ κακοῦ, ὁ Θεὸς καὶ ὁ Σατανᾶς· οἱ χοροὶ εἶναι ἐφεύρες τῆς ἀρετῆς, δημιουργία τοῦ θεοῦ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· ὅχι βεβαίως ἄρα εἶναι ἐφεύρες τοῦ Σατανᾶ. Ἐν δὲ διατάγματι τοῦ II' αἰῶνος τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως φέρεται: «Ὁ χορὸς εἶναι λιτανεὶα τοῦ διαβόλου, ὅστις δὲ μετέχει χοροῦ, ἀποτελεῖ μέρος τῆς λιτανείας ταύτης. Ὁ διάβολος εἶναι ἰδηγὸς εἰς τὸ μέσον καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ χοροῦ, καὶ ὅσους βηματισμοὺς πᾶς ἄνθρωπος κάμνει εἰς τὸν χορὸν, τόσον βλάπτει εἰς τὴν κόλασιν.» Δημοσίου δὲ τὴν παράδοσιν, ὅτι μετὰ τὸν μυστικὸν δειπνὸν οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ἐχόρευσαν ἄδοντες περὶ αὐτόν.

¹ Πλάτ. Νομ. 7. 795. Ξενοφ. Συμπ. 2. 22 κλ.

² σ. 814 853.

³ Ξενοφ. 2 16.

⁴ Encycl 498.

γαι ἡ γλωσσολογία, ὁ ἄνθρωπος διὰ χειρονομιῶν ἐξέφρασε καὶ δὴ αἱ πρώται του προτάσεις ἦσαν αἱ τῆς προσταγῆς καὶ κλήσεως τ. ἔ. αἱ εὐκλοὶ νὰ ἐκφρασθῶσι διὰ χειρονομιῶν. Μιμησις τῶν κατεχόντων τὴν τοῦ ἀνθρώπου καρδίαν αἰσθημάτων, μιμησις τῶν λεγομένων, λέγει ὁ Πλάτων¹, σχήμασι γενομένη τὴν ὄρχηστικὴν ἐξειργάσατο τέχνην συμπασαν. Μιμητικὴ λοιπὸν οὕσα ἡ τῶν παλαιῶν ὄρχησις, ἦν μαλλον ἠθοποιητικὴ ἢ ἡ νεωτέρα, καὶ δικαίως λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι ἡ ὄρχησις διὰ τῶν σχηματιζομένων ρυθμῶν μιμεῖται καὶ ἦθη καὶ πάθη καὶ πράξεις².

Ὡς πρὸς τὰς φυλάς καὶ ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅπως καὶ εἰς πάντα τὰ ἔργα τῶν δύο κυρίων φυλῶν Ἰώνων καὶ Δωριέων, ὅτι ἀπετύπωσαν τὴν σφραγίδα τῆς ἰδίας φύσεως. Οἱ Ἴωνες, οἵτινες ἔζων ὑπὸ οὐρανὸν αἰεποτε γελῶντα καὶ ἐν φύσει μαλακῇ καὶ εὐκράτῳ, ἀνέπτυξαν ἀμφιλαφές, λέγει ὁ Krause³, τὸ νεανικὸν ἄνθος τοῦ κάλλους, ὑφ' οὗ τὴν εὐφρόσυνον σκιὰν ἠνώθησαν Μοῦσαι καὶ Χάριτες καὶ Νύμφαι, ἵνα παιζῶσι χαριέσσας παιδιὰς μετὰ τῶν φίλων αὐτῶν. Ἐν ταῖς τοῦ βίου ἐκδηλώσεσι πάσαις ἀνέπτυξαν οἱ Ἴωνες ἀρμονίαν ὑψίστην καὶ κάλλος μορφῶν, μέτρον καὶ ρυθμὸν μεμιγμένα μετὰ χάριν καὶ γλαφυρότητα, ἀφ' ὧν ὅμως δὲν ἔλειπε καὶ ἡ μαλακότης ἀνάλογος τῆς τοῦ κλίματος. Κατὰ ταῦτα ἡ ὄρχησις κομψοτάτη καὶ χαριστάτη οὕσα, ἔφερε τὸν τύπον τῆς μαλακῆς καὶ ἐκδεδιητημένης τῶν Ἰώνων φύσεως⁴. Ὡς ἐν τῇ γυμναστικῇ οὕτω καὶ ἐν τῇ ὄρχησει, οἱ Ἴωνες φέρουσιν ἐνδυμα μακρόν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Δωριεῖς, ἀποβάλλοντες αὐτὸ ἐν τῇ κονίστρᾳ καὶ τῷ χορῷ⁵. Τὴν χάριν καὶ γλαφυρότητα τῶν Ἰωνικῶν χορῶν δὲν ἔχουσι βεβαίως οἱ τῶν Δωριέων. Ὁ Δωριεὺς, λέγει πάλιν ὁ Krause⁶, εἰς τὸν ἐσωτερικὸν πρὸ πάντων κόσμον ἀποβλέπων εἶναι ἀπλοῦς καὶ εὐσταθής, πλήρης ἐθνικοῦ μεγαλείου καὶ ἀξιώματος· οὕτως εἰς τὴν ὄρχησιν αὐτοῦ ἀπετύπωσε τὴν ἀρμονίαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν βαρύτητα. Οἱ Ἴωνες ἐν τῇ ὄρχησει ἀπέβλεψαν μαλλον εἰς τὸ τερπνόν, οἱ Δωριεῖς εἰς τὸ ὠφέλιμον· διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὄρχησις αὐτῶν μά-

¹ Νόμ. 7,816.795 πρὸλ. Ἀθῆν. 1, 27. 14, 33. Πλούτ. Συμ. 1. 15. 2. Hermann-Starcck Gotth Alterth. σ. 172 Aum. 23 καὶ 24 κλ.

² Π. ποιητ. 2.

³ Ἐνθα ἄν. σ. 54.

⁴ Ὁ Ὁράτιος παραπνεῖται, ὅτι «motus Jonicus gaudet natura virgo doceri», ὅπου ὁ σχολαστὴς παρατηρεῖ ὅτι πρόκειται περὶ ἀσέμων κινήσεων ὁμοίων ταῖς τῶν Ἰώνων. Οἱ ἀκολαστότατοι χοροὶ ὅμως ἦσαν οἱ τῶν Συβαριτῶν

⁵ Ὁμηρ. σ. 593 Ἰγν. εἰς Ἀπόλ.

⁶ Ἐνθα ἄν.

λέει τοῦ ἀγῶνος καὶ πῦρ πνέουσαι κατὰ τῆς τίγρεως, ἥτις διὰ φοβε-
 ρᾶς ὑποδέχεται αὐτάς προσβολῆς· ἀλλ' ὁ λέων βρουχόμενος ἐγείρεται
 . . . ἡσυχία διαδέχεται τὸν θόρυβον, ἐν κύκλῳ δὲ ἠθροισμένα ἐξα-
 πλοῦνται κατὰ γῆς τὰ τρομερὰ καὶ αἰμοδιψῆ θηρία.

Τὴν στιγμὴν ταύτην ἀπὸ τοῦ χείλους τῆς ἐξέδρας, ὡραίας χειρὸς
 τὸ χειρόκτιον πίπτει ἐν μέσῳ ἀκριβῶς τῆς τίγρεως καὶ τοῦ λέοντος.

Πρὸς τὸν ἵππότην τῆς Λόργης στρέφεται ἡ δεσποινὶς Κυνεγόνδη καὶ
 τῷ λέγει σκωπτικῶς. — Κύριε ἵππῶτα, ἂν ὁ ἔρωσ ὑμῶν εἶναι τόσῳ
 φλογερός, ὅσῳ πρὸ μικροῦ μοὶ ὠμνύετε, λοιπὸν! ἀναλάβετε μου τὸ
 χειρόκτιον.

Ἀδιστακτικῶς ὁ ἵππότης θαρραλέῳ βήματι κατέρχεται εἰς τὸ φοβε-
 ρὸν στάδιον καὶ ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν θηρίων ἀναλαμβάνει εὐτόλμως
 τὸ χειρόκτιον.

Ἐκπληξίς καὶ τρόμος καταλαμβάνουσιν ἐπὶ τῷ θεάματι τῶν ἵππο-
 τῶν καὶ τῶν δεσποινῶν τοὺς ὄμιλους. Ἄλλ' ἰδοῦ, μετὰ τῆς αὐτῆς
 ἀταραξίας ὁ ἦρωσ ἐπανάφερει τὸ χειρόκτιον. Ἐπευφημίαι ἀντηχοῦσι
 πανταχόθεν καὶ συγχαρητήρια, τρυφερῶ δὲ ἔρωτος βλέμματι—μέλ-
 λουσιν ἐπαγγελλομένῳ εὐδαιμονίαν—ὑποδέχεται αὐτὸν ἡ δεσποινὶς Κυ-
 νεγόνδη. Ἄλλὰ ῥίπτει αὐτῇ περιφρονητικῶς τὸ χειρόκτιον. Εὐχαριστίας
 δὲν ζητῶ ποσῶς, κυρία, λέγει. Καὶ ἐγκαταλείπει αὐτὴν διὰ παντός.

Φῶτιος Δημητριάδης.

La *Revue des Revues* du 1er Janvier 1895 contient entre autres :
 Le Troisième Sexe, par le professeur Guillaume Ferrero.— Le Cerveau
 de la femme, par H. de Varigny.— Le Journalisme au Japon, par Motoyosi-
 Saizau.— La Puissance paysanne : I. La Propriété paysanne devant l'évo-
 lution économique, par Paul Lafargue ; II. La Vraie Propagande, par Frédé-
 ric Engels ; III. Une Collectivité russe en Sibérie, par V. Ptytzine.— La
 Musique au Japon, par Mme Laure A. Smith.— Les Touaregs, par le comte
 Napoléon Ney.— La Tontine Matrimoniale, avec Participation aux Bénéfi-
 ces, par Robert Grant.— La Responsabilité criminelle et l'Anatomie du cer-
 veau, par S. Brown.— Gomme nous nous empoisonnons, par le profes-
 seur L. Hugounencq.— La Poésie dans les Revues : Les Nostalgiques, par
 Paul Bourget, Ensevelis, par Jean Aicard et à Mlle Jeanne, par Paul
 Verlaine.— De l'influence récente des littératures du Nord, par Jules Le-
 maitre.— *Analyse des « Revues » françaises et étrangères.*— *Revue des Li-
 vres.*— *Correspondance.*— *C a r i c a t u r e s p o l i t i q u e s.*— *Dernières
 Inventiones et Découvertes*

Les nouveaux abonnés pour 1895 bénéficient de l'envoi gratuit des
 deux numéros de Novembre et des deux numéros de Décembre 1894.

Paris, 32, rue de Verneuil. France, 14 francs. Union postale, 18 francs
 par an. Abonnements partant du 1er de chaque mois. Numéro spécimen
 contre 60 centimes en timbres-poste.

ταύτη, ἥτις θὰ δημοσιευθῆ τμηματικῶς ἐν τῷ «Παρνασσῷ», ὥστε καὶ ἕκαστον κεφάλαιον νὰ δύναται καὶ καθ' ἑαυτὸ ν' ἀναγνωσθῆ. Ἡ εἰς φύλα διαίρεσις θὰ ἦτο πολὺ δυσανάλογος· διότι δὲν ἦγάπα ὁ βαρὺς καὶ δυσκίνητος Δωριεὺς τὴν ὄρχησιν, ὅσον ὁ φαειδρὸς καὶ εὐκίνητος Ἴων. Ἡ διαίρεσις ἦν θ' ἀκολουθησώμεν φαίνεται ἡ καλλίστη, ἀφοῦ μάλιστα διὰ μακρῶν ἐν τῇ προηγουμένη μελέτῃ ὠμιλήσαμεν περὶ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολεμικοῦ τῆς ὄρχήσεως χαρακτῆρος. Ὁ περὶ θρησκευτικῶν ὄρχήσεων λόγος θὰ εἶναι μακρότερος· διὰ τοῦτο εἰς τὰς πολεμικὰς θὰ καταλέξω καὶ τὰς ἐνοπλίους θρησκευτικὰς ὄρχήσεις· ὁμοίως εἰς τὰς εἰρηνικὰς ὄρχήσεις θὰ περιλάβω καὶ τὰς δημῳδαίς τῶν παλαιῶν ὄρχήσεις· θὰ προτάξω δὲ μελέτην περὶ τῆς ὄρχήσεως ἐν τῷ ἀρχαίῳ θεάτρῳ, τῆς τε παντομίμου καὶ τῆς ἐν τοῖς δράμασιν ἐκτελουμένης, δημοσιευθησομένην ἐν ἐπομένῳ φυλλαδίῳ τοῦ «Παρνασσού», ὅστις μ' ἔκαμε τὴν τιμὴν ν' ἀνοίξῃ καὶ εἰς ἐμὲ τὰς στήλας του.

Ἐν τῇ παντομίμῳ ὄρχήσει, ἥτις θὰ προταχθῆ, θὰ ἴδωσιν οἱ ἀναγνώσται τὴν ἀπειρον ποικιλίαν καὶ τὴν μείζονα τοῦ δέοντος δεξιότητα καὶ τὸν πλουσιώτερον κύκλον ἐνεργείας, ὃν κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἔλαβεν ἡ ὄρχηστική. Καὶ ἐνταῦθα ἰσχύει ὁ ὠραῖος τοῦ Winckelmann νόμος, τοῦ πρώτου ὀρθῶς ἐννοήσαντος καὶ μελετήσαντος τὰ καλλιτεχνικὰ τῶν ἀρχαίων ἔργα. Οὗτος εἶπεν: «Οἱ Ἕλληνας ἐν τῇ τέχνῃ αὐτῶν ἤρχισαν τὸ κατ' ἀρχὰς διὰ τοῦ ἀναγκαίου, κατόπιν ἐζήτησαν τὸ κάλλος καὶ τέλος ἐπηκολούθησε τὸ περιττόν.» Ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶναι καταφανὴς εἰς πᾶν τῶν Ἑλλήνων ἔργον. Οὕτω φιλοσοφήσαντες τὸ κατ' ἀρχὰς ἐξ ἀνάγκης, ἵνα τὰ φυσικὰ ἐρμηνεύσωσι φαινόμενα, ὑψώσαν τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν καὶ τέλος κατεβάρυναν αὐτὴν ὑπὸ τὰς σοφιστικὰς παιδιὰς. Ἐν τῇ πλαστικῇ ἤρχισαν μὲ τὰ ξόανα, ἔγλυψαν Ἑρμᾶς καὶ Ἀπόλλωνας καὶ Ἀφροδίτας καὶ τέλος ἀνήγειραν κολοσσούς τῆς Ῥόδου καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῇ γυμναστικῇ καὶ τῇ ὄρχηστικῇ. ἤρχισαν τὸ κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τῶν κινήσεων, ἃς ἔχει ἀνάγκη τὸ σῶμα νὰ κάμῃ τὸ νέον, ἀνέπτυξαν τὰς κινήσεις ταύτας εἰς τελειότητα μεγάλην καὶ τέλος παρήγαγον ἀθλητὰς καὶ μόνον ἀθλητὰς ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις· ὡς πρὸς δὲ τὴν ὄρχησιν ἡ θαυμασιὰ δεξιότης εἰς ἣν εἶχε φθάσει, μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔγεινε μείζων παρ' ὅσον ἔπρεπε καὶ τέλος περιέπεσεν, ἰδίως ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις ἐπὶ Πυλάδου καὶ Βαθύλλου, εἰς τὴν πολυπρόσωπον καὶ πολυποικίλον παντομιμικὴν, ἥτις δὲν ἐλάμβανε πάντοτε τὸ θέμα αὐτῆς ἀπὸ τοῦ περιορισμένου κύκλου τῆς ἠθικῆς.

Τῆς ὄρχήσεως Μοῦσα ἦτο ἡ Τερψιχόρη, ἥς ὁ πούς ὑπακούει τῷ ῥυθμῷ

τῷ ὑπὸ τοῦ αὐλοῦ δεδομένῳ. Ταύτην παρίστανον οἱ ἀρχαῖοι ὡς δροσερὰν καὶ ὠραίαν παρθένον, ἐστεμμένην διὰ δάφνης καὶ εἰς τὴν χεῖρα κρατοῦσαν λύραν. Μεταξὺ τῶν ἀγαλμάτων, ἅτινα εὐρέθησαν εἰς Tivoli, εἶναι καὶ ἐν τῆς Τερψιχόρης παριστάνεται ἡ Μοῦσα τῆς ὄρχήσεως ὡς ὠραία παρθένος, ἥτις καθήμενη καὶ τὴν κεφαλὴν δάφνη ἐστεμμένη, κρατεῖ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ αὐτῆς μηροῦ λύραν ἐξ ὀστράκου χελώνης· ὁ κομψὸς αὐτῆς χιτῶν συναρτᾶται διὰ περόνης ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου καὶ πίπτει μὲ πτυχὰς πολλὰς ἐπὶ τῆς λύρας. Οἱ νεώτεροι περίπου καθ' ὅμοιον τρόπον παρέστησαν αὐτὴν ἢ σπουδαιότερα παράστασις εἶναι ἡ τοῦ διασχήμου Ἰταλοῦ γλύπτου τοῦ 18ου αἰῶνος, τοῦ Ἀντωνίου Κανόβα· οὗτος παρέστησεν αὐτὴν ὀρθὴν, ἔχουσαν τὴν δεξιὰν ἐστηριγμένην ἐπὶ τῆς λύρας, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς κρατοῦσαν πλῆκτρον· ἡ ὅλη ἐκτέλεσις εἶναι ἀπλῆ, εὐγενής, ἰδεώδης.

Ἄδ. Ἰωαννίδης Ἀδαμαντίου.

ΣΧΙΛΛΕΡΟΥ

ΤΟ ΧΕΙΡΟΚΤΙΟΝ

Ἐν θηριομαχίᾳ παριστάμενος, κατέναντι τοῦ περιβόλου τῶν λεόντων ἐκάθητο ὁ βασιλεὺς Φραγκίσκος ὑπὸ τῶν μεγιστάνων τοῦ κράτους περιστοιχούμενος· ὑπεράνω τούτων ὄμιλος εὐγενῶν δεσποινῶν ἐπέστεφε τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς ἡμηγύρεως.

Ποιεῖ σημεῖον διὰ τῆς χειρὸς ὁ βασιλεὺς καὶ ἀνοίγεται εὐρὺς κλωβός. Βραδεὶ τῷ βήματι λέων εἰσέρχεται εἰς τὸ θέατρον τῆς πάλης· ἀφωνὸν τὸ θηρίον θεωρεῖ περὶ αὐτὸ βραδέως χασμώμενον, σείει τὴν χεῖρην, ταυτεύεται καὶ κατκλίνεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Δεύτερον ὁ βασιλεὺς ποιεῖ σημεῖον· δευτέρα μεγάλη ἀνοίγεται θυρίς, ἐξ ἧς διὰ ταχείας ἀλματος τίγρις ἐφορμᾷ. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ λέοντος μέγαν ἐκφέρει βρυχηθμόν, πλήττει τὸν ἀέρα διὰ τῆς οὐρᾶς φρικαλέον ἀποτελοῦσα κύκλον, ἐκβάλλει τὴν γλῶσσαν καὶ δειλῶς περιφέρεται περὶ τὸν λέοντα, ὅστις βρυχᾶται ἀγρίως· καὶ εἶτα γογγύζουσα ἐξαπλοῦται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παρ' αὐτῷ.

Καὶ τρίτον σημαίνει διὰ τῆς χειρὸς ὁ βασιλεὺς· ἀπὸ ἀνοιγέντος κλωβοῦ ἐκφεύγουσι ταυτοχρόνως δύο λεοπαρδάλεις καὶ ἐφορμῶσι διψα-